I.Uluslararası Akdeniz

Kadın Çalışmaları Kongresi

Akdeniz Üniversitesi | Antalya, 21-23 Ekim, 2021

Bildiri Özetleri

I.Uluslararası Akdeniz

Kadın Çalışmaları Kongresi

Akdeniz Üniversitesi | Antalya, 21-23 Ekim, 2021

Kongre Özet Kitabı

Kongre Düzenleme Kurulu
Prof. Dr. Nurşen Adak
Prof. Dr. Kamile Kabukçuoğlu
Prof. Dr. Gönül Demez
Prof. Dr. Gözde Yirmibeşoğlu
Prof. Dr. Emine Uçar İlbuğa
Doç. Dr. Necla Öztürk
Doç. Dr. Ebru Akdoğu Arca
Doç. Dr. Gülay Yılmaz Diko
Doç. Dr. Zehra Yiğit
Doç. Dr. Öznur Körükçü
Doç. Dr. Ayşad Güdekli
Dr. Öğr. Ü. İlkay Kutlar

Editör:
Nurşen Adak

Yayıma Hazırlayanlar:
Ceren Doğan
Çağrı Elmas
Çağla Gökgöz
Seda Kocabıyık

Yazışma Adresi: Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim Dalı Sekreterliği, Edebiyat Fakültesi Zemin Kat, 07058, Kampüs/Antalya
e-posta: ktckongre2021@gmail.com

Bu bildiri kitabı,
I. Uluslararası Akdeniz Kadın Çalışmaları Kongresi için sunulan bildiri özetlerini içermektedir. Bu kitapçıkta yer alan bildiri özetlerinin hakları yine yazara aittir. Bildiri metinlerindeki hata, anlam bozukluğu ve yanlışlardan metin yazar(lar)ı sorumludur.

I.Uluslararası Akdeniz

Kadın Çalışmaları Kongresi

Kongre Bilim Kurulu

Nurşen Adak, Akdeniz Üniversitesi, Turkiye
Aylin Akpınar, Linnaeus Universitesi, İsveç
Ebru Akdoğu Arca, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Reva Balcı Akpınar, Atatürk Üniversitesi, Türkiye
Ingvild Aune, NTNU, Norveç
Özlem Balkız, Adnan Menderes Üniversitesi, Türkiye
Mutlu Binark, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Aksu Bora, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Ayşenur Büyükgöze, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye
Nilüfer Cengiz, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Gülfem Çakır, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Gönül Demez , Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Bedia Demiriş, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Gülhan Demiriz, Adnan Menderes Üniversitesi, Türkiye
Gülay Yılmaz Diko, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Yıldız Ecevit, ODTÜ, Türkiye
Gørill Haugan, NTNU, Norveç
Ayşad Güdekli, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Ayşe Gündüz Hoşgör, ODTÜ, Türkiye
Havva Işık, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Emine Uçar İlbuğa , Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Kamile Kabukçuoğlu, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Sibel Karaduman, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Meryem Koray, Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye
Gülser Kayır, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
İlkay Kutlar, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Şenay Leyla Kuzu, Gaziantep Üniversitesi, Türkiye
Öznur Körükçü, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Belkis Kümbetoğlu, Beykent Üniversitesi, Türkiye
Çağlar Özbek, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye
Dejana Prnjat, Novi Sad Üniversitesi, Sırbistan
Necla Öztürk, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Esra Burcu Sağlam, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Ayşe Saktanber, ODTÜ, Türkiye
Sali Saliji, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye
Serpil Sancar, Ankara Üniversitesi, Türkiye
E. Fulya D. Sarvan, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Serap Suğur, Anadolu Üniversitesi, Türkiye
Zerrin Sungur, Anadolu Üniversitesi, Türkiye
Ebru Nalan Sülün, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Münevver Tekcan, Kocaeli Üniversitesi, Türkiye
Meral Timurturkan, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye
Aslıhan Doğan Topçu, Mersin Üniversitesi, Türkiye
İnci User, Acıbadem Üniversitesi, Türkiye
Gülriz Uygur, Ankara Üniversitesi, Türkiye
Sharon Wilson, Tunku Abdul Rahman Üniversitesi, Malezya
Ayşen Wolff, Giresun Üniversitesi, Türkiye
Uğur Günay Yavuz, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Halime Ünal Reşitoğlu, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye
Netice Yıldız, EMU, KKTC
Zehra Yiğit, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Şerife Gözde Yirmibeşoğlu, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye

NOT: Kongre bilim kurulu, soy isime göre alfabetik düzenlenmiştir.

Erkeklik ve Şiddet: "52 Erkek 52 Hafta" Yazı Dizisi ve Erkeklerin Şiddet Anlatıları

Şenay Leyla Kuzu
Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Ü. E-Posta: leyla@gantep.edu.tr

Erkeklik çalışmalarının uzun yıllardan beri tartışılan cinsiyet ilişkilerine erkeklerin deneyimlerine ve anlatılarına odaklanarak var olan tartışmalara yeni boyutlar kazandırdığını görmekteyiz. Erkeklik çalışmaları, erkeklik ve cinsellik başta olmak üzere kadına yönelik şiddet gibi birçok alandaki tartışmanın seyrini şekillendirdiği bilinmektedir. Bu dönüşümde asıl önemli olan erkekliğin 'ilişkisel' olduğuna dair kavrayıştır. Bu nedenle şiddet hakkında konuşurken bunun hem kadınlara yönelik hem de erkekler arasında çok yönlü bir ilişki olduğunun altını çizmek gerekir. Dahası bu tartışmaların dar anlamda fiziksel şiddetle sınırlandırılamayacağı geniş ölçekte toplumsal yaşamın bütün kurumlarıyla ilişkili olduğu bazı durumlarda da ifade edilmesinin güç olduğu görülmektedir.

Şiddet çoğu zaman toplumsal ve kültürel onayla birlikte işlemekte olup çok farklı türlerde karşımıza çıkmaktadır. Kadına yönelik şiddet ise *ayrıcalık*, *hak,* kültürel ve hukuksal toleransın da dahil olduğu çeşitli bireysel ve kurumsal tasdik mekanizmalarıyla birlikte işlemektedir. Bununla birlikte bir süredir kadın merkezli şiddet tartışmalarına erkeklerin deneyimlerinin dahil edilmesiyle birlikte bireysel ve yapısal mekanizmalar arasındaki ilişkinin daha açık hale geldiği söylenebilir. İşte bu çerçevede bu çalışmada 2018 yılında yayınlanan "52 Erkek 52 Hafta" yazı dizisinden hareketle Türkiye' de farklı mesleklerden ve aile geçmişlerinden erkeklerin, erkeklik hakkındaki fikirlerine ve özelde erkeklik ve şiddet anlatılarına odaklanılacaktır. Yazı dizisindeki erkek anlatıları ilkin şiddetin nasıl da bütün kurumların işleyişiyle bütünleştiğini ve bu işleyişin doğallaştırıldığının örneklerini vermektedir. İkinci olarak erkeklik üzerine konuşmanın veya erkeklik deneyimlerinin anlatılmasının tam da doğallaştırılmış olan erkekliğin gücüyle ilişkili olarak çok da kolay olmadığını belirtmek gerekir. Üçüncü olarak yazı dizisi, erkek anlatılarından hareketle erkeklikler arasındaki 'madunlaştırma' 'marjinalleştirme' 'suç ortaklığı' ile 'hegemonik erkeklik' arasındaki dinamik ilişkileri analiz etmek için önemli veriler sunmaktadır. Dördüncü olarak bu erkek anlatılarında kadınların nasıl yer aldığı meselenin tartışılması açısından önemli görünmektedir. Son olarak yazı dizisinin kuşaklar arası farklılığın erkekliğin tarihselliğini örneklendirmesiyle birlikte hem heteronormatifliği hem de yeni erkeklik deneyimleri (baba olarak bakım verme ve ev işlerini yapma gibi) açısından önemli bir kaynak olduğu söylenebilir.

Özetle çalışmada "52 Erkek 52 Hafta" yazı dizisine odaklanırken "52 Erkek 52 Hafta" yazı dizisi hakkında yapılmış değerlendirme yazıları da dahil edilmiştir. Çalışmada farklı geçmişlerden ve mesleklerden gelen erkeklerin spordan medyaya eğitimden iş yaşamına *kız kavgaları*ndan yakın ilişkilere kadar farklı alanlardaki deneyim ve anlatıları yer almaktadır. Bu veri çeşitliliği nedeniyle çalışmada Maxqda nitel veri analizi programından faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erkeklik, Şiddet, "52 Erkek 52 Hafta" yazı dizisi.

Kadına Yönelik Şiddetin Toplumsal İletişimdeki Yeri: Yeni Medya Üzerinden 2019 Twitter Ağı Örneklemi

Işıl Çobanlı Erdönmez
Beykent Üniversitesi, İletişim Fakültesi/ Tv Haberciliği ve Programcılığı Bölümü Öğretim Ü. E-Posta: isilcobanli@gmail.com

Bu çalışma, 2019 yılında Türkiye sınırları içerisinde öldürülen 474 kadının, olgu ve neticelerinin yeni medyadaki görünürlüğünü irdelemeyi hedeflemektedir. Geleneksel medya araçlarından yazılı, sözlü ve görsel basında, kitlesel bir dil kullanıldığından; yeni medyadaki araştırmaların akademiye daha dar kadro hedef kitlesine yönelik katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Kadın kimliğinin, bir toplumsal hal olmaktan çıkarılıp; bir nesneye dönüştürüldüğü düşünülen yeni bilgi çağında; bu kimlik daha görsel bir hal almıştır. İkinci cinsiyet olarak kimi literatüre giren kadın olgusu, kitle iletişim araçlarının hemen hepsinde daha da fazla sömürülür hale gelmiştir. Hayatına son verilen kadınların kendisi üzerinde konuşmanın ötesinde; birer meta uğruna tüketim kültürüne, gösteri çağı toplumuna, bir panoptikon gözetleme kulesine ve kültür endüstrisine hizmet edilir hale getirilmiştir. Böylece iletişimin; disiplinler arası bakış açısına dahil olabilecekken, psikoloji, sosyal psikoloji, hukuk, toplumsal cinsiyet, ekonomi, sosyoloji gibi alanların bir arada çalışma ve çözüm bulma stratejileri yerini sığ bir görünürlüğe bırakmıştır.

Çalışmanın diğer örnekleri literatürde tarandığında, geleneksel medya çalışmalarının dışında yeni medya çalışmasının az olduğu, kadın varlığının daha çok görsel ve sanatsal medya alanlarındaki temsillerinin incelendiği görülmektedir. Radyo, gazete, televizyon, dergi, kitap gibi alanların yanı sıra sosyal medya araçları tercih edilecektir. Gözün uzantısı görüntü, kulağın uzantısı radyo sesi ile üçüncü olarak yazıyı birleştiren yeni medya bu nedenle iletişimi geniş taşımaktadır. Dolayısıyla yeni medyanın varlığı, sosyo-ekonomik temelli bu cinayetlerin görünürlüğünü arttırmıştır tezi, dayanak alınması daha mümkün bir tez haline gelmiştir. Yeni medya alanları olarak Twitter üzerinden incelemeler yapılmış olup; sosyal ağların 2019 Ocak – 2019 Aralık dönemi içindeki sahaya etkisi incelenecektir. Facebook ve Instagram hesaplarının daha heterojen ve yaygın bir sınırlı kitleye hitap ettiği; Twitter hesaplarının ise daha sosyo-ekonomik skalası geniş yelpazelerce yorumlandığı bakış açısı dayanak olarak alınmıştır. Kadın cinayetlerini görünür kılmada kullanılan hesaplar ve takipçiler, demografik hesap sahiplerine bakmadan; hesapların altındaki takipçilerin sayısı üzerinden nicel evren-örneklem zincirinden alınmıştır. Sonuçlanan ya da sonuçlanmaya yüz tutmuş örnekler üzerinden görünürlük temel alınmış, iletişimin geri besleme yöntemlerinin yansıması hesaplanarak çalışma planlanmıştır.

Çalışmaya ilham veren hesapların isimleri kısaca; Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, Kadın Meclisleri, Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümler Derneği, Şule Çet için Adalet adını taşımaktadır. Kadın cinayeti hashtag'i (#) sembolü üzerinden en yaygın olan hesaplar temsil edilmek üzere seçilmiştir. Cinayetlerin oluş zamanından sonra artan takipçi sayıları, sonuçları basınla ve kamuoyu ile paylaşma durumları ve geleneksel medyadaki görünürlükleri temel alınarak hesaplanarak katkı sağlaması beklenmektedir. Bu vakaların kaç tanesinin yeni medyada görünür olduğu, kaç tanesinin sonuçlandırıldığı ve kaç tanesinin yankı uyandırıp uyandırmadığı yöntemlerine bakılacaktır. Ayrıca sivil toplum hareketine katkısı da hesaplanacaktır. Örneğin Boğaziçi Üniversitesi kadın çalışmaları platformunda, öldürülen kadınların her birine özel hızlı geri besleme de denilen QR (kare) kod tasarlanıp paylaşılmasının yeni medyada ses getirmesi gibi teknikleri de dahil edilebilecektir. Bunun yanı sıra, fikir önderleri ya da çift aşamalı enformasyon modeli diyeceğimiz kuramların takipçilerde yarattığı netice sonucunda, toplum önündeki bilinir isimlerin bu hesapları takip edip paylaşması görülmektedir. Bunun üzerinden de nicel ve nitel bir algı yarattığı ve suskunluk sarmalı kuramı zincirini kırdığı anti-tezini de hissettirmek, bu çalışmanın nihai hedeflerinden biri olarak gündem yaratma amacı yansıtmaktadır.

Çalışmanın, toplumsal cinayet, kadın çalışmaları ve kadın cinayetleri alanlarında, medya iş birliği taşıyarak akademiye ve literatüre katkı ve netice sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Medya, Kadına Yönelik Şiddet, Kadın Çalışmaları, Toplumsal Cinsiyet.

Kadına Yönelik Şiddette Video Kulüp Toplantıları

Esra Karakuş Umar
Atatürk Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Ü., E-posta: esra.umar@atauni.edu.tr

İnsanlık tarihine eşlik eden bir eylem olarak şiddet, kuramsal açıdan üzerinde konuşulan düşünülen ve ortadan kaldırılması için özellikle son yıllarda çeşitli mücadeleler verilen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiddetin ortadan kaldırılması için mücadele verildikçe şiddete ilişkin kavramsal ve kuramsal çerçeve de genişlemektedir. Bugün şiddet, bir kişiye yönelik olabileceği gibi cansız bir nesneye gösterilmesi durumunda da şiddettir. Bunun yanında şiddet sadece fiziksel bir davranış şeklinde değil davranış öncesindeki, sırasındaki ya da sonrasındaki fiziksel olmayan tutumları da içine almaktadır.

Sadece 2019 yılında yayımlanan kadına yönelik şiddet konulu tez çalışmalarına bakıldığında, kadınların şiddet deneyimlerine ve şiddetle baş etme stratejilerine odaklanıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmaların içeriğinde veri toplama tekniklerinden anket, mülakat ve gözlemin kullanıldığı dikkat çekmektedir. Özellikle kadına yönelik şiddet konusu özelinde bir veri toplama tekniği olarak anketin soru işaretleri yarattığı bilinmektedir. Bu açıdan mülakatların ve gözlemin şiddet konusu özelinde tercih edilmesi gerektiğine yönelik bir tutumun varlığından da söz edilebilir.

Bir veri toplama aracı olarak video kulüp toplantıları ülkemizde sıklıkla kullanılmamaktadır. Alana yeni bir veri toplama tekniği kazandırmak adına bu çalışma, kadına yönelik şiddette video kulüp toplantılarının işleyişi ve yararlılığı açısından önem arz etmektedir. Çalışmada yeni bir veri toplama tekniği olarak kadına yönelik şiddetin fark edilmesi ve katılımcıların şiddetin ne olduğu hakkında bilinçlendirilmesi açısından video kulüp toplantılarının sosyolojik araştırmalar kullanılıp kullanılamayacağı üzerine tartışmalar gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada katılımcıların kadın olmasına önem verilmiştir. Kadına yönelik şiddette kadın ve erkeğin farklı tutumları olabileceğinden cinsiyet farklılığının yaratacağı sıkıntılarla karşılaşmamak adına kadın katılımcılar belirlenmiştir. Katılımcılardan ikisi evli biri bekardır. Katılımcıların yaşı, otuz ile kırk yaş arasında değişmektedir. Üç katılımcı üzerinden gerçekleştirilen pilot video kulüp toplantısında katılımcılara, çeşitli şiddet türlerinin yer aldığı videolar izletilerek görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Böylelikle katılımcıların kadına yönelik şiddet hakkındaki bilgi düzeyleri ve şiddet karşısındaki tutumları ve geliştirebildikleri olası baş etme stratejileri hakkında bilgi sahibi olunmuştur.

Görüşmeler sırasında bir ile üç dakika arasında sürelerde olan beş video gösterilmiştir. İlk videodan itibaren çeşitli şiddet içerikli videolar izletilmiştir. Öncelikle videolar, katılımcılara yalnız başlarına izletilmiştir. Katılımcılardan video hakkındaki görüşleri alınmıştır. Videoların önceden izletilmesinin sebebi, katılımcıların şiddet varlığı durumundaki tutumları hakkında birbirlerinden etkilenmelerinin önüne geçmektir. Böylelikle katılımcıların, bireysel yorumlarının ne olduğu gözlemlenmiştir. Ardından toplantıya geçilmiştir. Toplantıda videolar birlikte izletilmiş ve şiddetin varlığı, çeşidi ve baş etme stratejileri hakkında katılımcıların görüşleri alınmıştır.

Sonuçta görüşmeler sırasında katılımcıların kadına yönelik şiddet hakkında literatürde yer alan baş etme stratejilerini kullandıkları görülmüştür. Aynı zamanda çeşitli şiddet türleri arasında ayrım yapamadıkları da görülmüştür. Video kulüp toplantıları, katılımcıların kadına yönelik şiddet hakkında bilgilendirilmeleri ile sonlandırılmıştır. Özellikle fark edemedikleri şiddet durumları hakkında katılımcılar, bilgilendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın Çalışmaları, Kadına Yönelik Şiddet, Toplumsal Cinsiyet, Video Kulüp Toplantıları.

Şiddet ve Çağrı Üzerine Koruma Tedbir Kararları: Antalya 112 Acil Çağrı Merkezi Örneği

Yeliz Koç Ay
Antalya Valiliği 112 Acil Çağrı Merkezi Müdürlüğü, E-Posta: yelizkocay@gmail.com

Lütfiye İşler
Antalya Valiliği 112 Acil Çağrı Merkezi Müdürlüğü, E-Posta: lutfiyeisler@gmail.com

Ülkemizde gittikçe artış gösteren aile içi şiddet, merkezine özellikle kadınları alan bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Adli sürece taşınan ve koruma tedbir kararı alınması ile sonuçlanan aile içi şiddet vakalarındaki bu artış, hukuk sisteminin yaptırımları kadar kolluk kuvvetleri ve acil yardım kurumlarının da olaya müdahaledeki önemini ortaya koymaktadır. Şiddeti ve şiddetin tekrarlanmasını önleyici tedbir kararlarından biri olan "Çağrı Üzerine Koruma" kararları, dikkatleri 7/24 ücretsiz hizmet veren ve hızlıca ulaşılabilen "112 Tek Acil Çağrı Numarası" üzerine toplamaktadır. Zira mağdurların ihtiyaç duyduğu anda kolluk kuvvetleri ve diğer acil yardım kurumlarına ulaşması için kullanılan ve ilk akla gelen ortak numara 112'dir. Bu bağlamda, aile içi şiddet, tehdit, can güvenliği gibi nedenlerle çağrı üzerine koruma tedbir kararı alınması uygun görülen mağdurlara ait kimlik, ikametgâh ve iletişim bilgileri savcılık ve emniyet birimleri tarafından 112 Acil Çağrı Merkezi Müdürlükleri ile paylaşılmakta ve bu bilgiler 112 Acil Çağrı Merkezi veri tabanına kaydedilmektedir. Böylelikle mağdurun 112'yi araması halinde; mağdur, sistem tarafından kolluk kuvvetleri operatörlerine direkt olarak aktarılmakta ve ivedi bir şekilde müdahale edilebilmesi kolaylaştırılmaktadır.

Bu çalışmada 2019 yılı boyunca koruma tedbir kararı kapsamına alınarak 112 Acil Çağrı Merkezi veri tabanına kaydedilen mağdurların; sayı, cinsiyet, ilçe, neden, uyruk ve süre bağlamında analiz edilmesi ve toplumsal cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaçla Antalya'nın Akseki, Aksu, Alanya, Finike, Gazipaşa, İbradı, Kaş, Kepez, Konyaaltı, Manavgat, Muratpaşa ve Serik ilçelerinden 'koruma tedbir kararları' başlığı ile gelen 230 adet resmi yazı çalışma kapsamına alınmıştır. Demre, Döşemealtı, Elmalı, Gündoğmuş, Kemer, Korkuteli ve Kumluca ilçelerinden herhangi bir resmi yazı gelmemesi nedeniyle bu ilçeler araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. İncelenen belgelerden alınan veriler; başvurunun hangi ilçeden yapıldığı, koruma tedbir kararı alınma nedeni, süresi, süre sonunda uzatma talebinin olup olmadığı, hangi kanun kapsamında talebin oluşturulduğu, tedbir kararı alınan kişinin cinsiyeti, uyruğu, sisteme kaydedilmesi istenilen iletişim ve ikametgâh bilgileri doküman inceleme tekniği ile analiz edilmiştir.

Sonuç olarak, koruma tedbir kararlarının kadınlar için özellikle 6284 sayılı kanun kapsamında aile içi şiddet nedeniyle, erkekler için ise 2010/65 sayılı genelge kapsamında tehdit ve can güvenliği nedeniyle alındığı tespit edilmiştir. Süre olarak, 1 (bir) ay ile 6 (altı) ay arasında uygulamaya alınan kararların, kadınlar için daha uzun süreli alındığı ve bazı vakalarda tekrar uzatıldığı, erkekler için ise bir defaya mahsus alındığı görülmüştür. Cinsiyetler arası ortaya çıkan bu farklılaşma, toplumsal cinsiyet bağlamında da kadınlara yönelik şiddetin daha fazla olduğu gerçeğini bir kez daha ortaya koymaktadır. Tespit edilen bu tedbir kararı sayıları günümüzde şiddetin halen yoğun olarak yaşandığını gözler önüne sermekte ve buna yönelik yapılacak çalışmaların gerekliliğini ve önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Koruma Tedbir Kararı, Aile İçi Şiddet, Antalya 112 Acil Çağrı Merkezi.

Medyanın Kadın Sağlığı Üzerine Etkileri

Merve Koçhan
Akdeniz Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Araş. Gör., E-Posta: mervekochan@akdeniz.edu.tr

Kamile Kabukcuoğlu
Akdeniz Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Öğretim Ü.

Giriş: Günümüzde iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte medyanın toplum üzerindeki etki gücü artmakta ve daha büyük kitlelere ulaşabilmektedir. Medyanın bu denli büyük etkisi kadınları ve özellikle adölesan dönemde olan kız çocuklarını daha çok etkisi altına almaktadır. Medyada, kadın cinsiyet rolünde özellikle beden görünümü, zayıflığın 'ideal beden' olduğu algısı ve kadının elde ettiği başarısında fiziki görünümünün önemli olduğu vurgusu yapılmaktadır.

Amaç: Bu derlemenin amacı, medyanın kadın sağlığı üzerine olumlu ve olumsuz etkilerini incelemektir.

Yöntem: Derleme şeklinde yürütülen bu çalışmada, çalışmalar 'Google Scholar, PubMed, ScienceDirect' veri tabanlarında 'medya ve kadın sağlığı, medya ve kadının beden imgesi, adölesan ve sosyal medya, kadına şiddet ve medya, media and women's health, media and women's body image, adolescent and social media, violence against women and media' anahtar kelimeleri kullanılarak literatür incelemesi yapılmıştır.

Bulgular: Medyada çocukluk yaşlarından itibaren kadının dış görünümüne dikkat çekilmekte ve fiziksel çekiciliğin önemi vurgulanmaktadır. Özellikle adölesan dönemdeki kız çocuklarına kendi bedenlerini kıyaslayacak imgeler sunulmakta ve sonuçta ideal beden imgesine sahip olmayan adölesanlarda 'bulimia' ve 'anoreksiya' gibi yeme bozuklukları görülebilmektedir. Kadın bedeni medyada arzu edilen ve üzerine yatırım yapılan bir tüketim nesnesi olarak öne sürülmektedir. Estetik konusunun medyada yer alması sonucunda gebe kadınlar bedenlerini ideal görünüme ulaştırmak için yeterli ve dengeli beslenmeyerek kendisinin ve bebeğinin sağlığını riske atabilmektedir. Ağrı ve doğum kavramlarının bir arada kullanılması ve ağrılı doğum sahnelerinin kadınlar arasında paylaşılması kadınların doğum korkusu yaşamasına sebep olmaktadır. İnternet ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarının kullanım sürelerinin uzunluğuna bağlı olarak sedanter yaşama ve buna bağlı obezite, obezitenin sonucunda ise kalp-damar hastalıkları görülme riski artabilmektedir. Medya aynı zamanda birçok kadın için bilgi kaynağı olarak görülmektedir ve her eğitim düzeyinden kadını etkisi altına almaktadır. Yapılan bir çalışmada, kadınların aile planlamasıla ilgili bilgi aldıkları ilk kaynağın medya (%40,9) olduğu belirtilmektedir (Erenel ve ark., 2011). Medyanın olumlu etkileri incelendiğinde ise, estetik operasyon geçiren kadınların daha özgüvenli oldukları ve bedenleriyle ilgili daha pozitif düşüncelere sahip oldukları görülmektedir. Medyanın bir diğer olumlu etkisi ise toplumsal olaylara karşı olan farkındalığı artırmasıdır. Kadın sünneti ya da kadına yönelik şiddet gibi konuların medyana gündem haline gelmesi ve olumsuz örneklerin yer alması konuyla ilgili kurum ve kuruluşları harekete geçirmektedir.

Sonuç: Kadın sağlığının korunmasında ve iyileştirilmesinde çok önemli bir konumda olan medyanın hem olumlu hem olumsuz etkileri mevcuttur. Bu doğrultuda medyanın doğru bir şekilde kullanılması desteklenmeli, kadın sağlığı ile ilgili yapılan haberlerin kalitesi artırılmalı, doğru ve güvenilir bilgiler sunulmalıdır. Kadınlar ve özellikle adölesan dönemdeki kız çocuklarının medyada yer alan her bilgiyi kabullenmemeleri gerektiği, eleştirel bir gözle bakmaları ve seçici olmaları gerektiği vurgulanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Medya, Sağlık.

Dijitalleşme Sürecinde Bir Risk Grubu Olarak Yaşlı Kadınlar

Müge Adnan
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar Ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi ABD. Öğretim Ü., E-Posta: mugea@mu.edu.tr

Çağlar Özbek
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Yönetim ve Çalışma Sosyolojisi ABD. Öğretim Ü., E-Posta: caglar@mu.edu.tr

Uğur Can Köşk
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ABD. Doktora Öğr., E-Posta: ugurcankosk@gmail.com

Dijital teknolojiler, nasıl iletişim kurduğumuza, nasıl öğrendiğimize, nasıl çalıştığımıza ve nasıl yaşadığımıza dair geleneksel yapıları, yöntemleri ve düşünceleri dönüştürmeye devam etmektedir. Yapılan çalışmalar, bu dönüşüm süreci içerisinde yer alan insanların önemli bir kısmının -özellikle de yaşlıların- hala temel dijital yetkinliklere sahip olmadığını göstermektedir. Teknolojinin gelişimi ve ona uyumu, herkes için aynı oran ve hızla gerçekleşmezken, dijital teknolojilerle ileri yaşlarda tanışan bireyleri sürecin dışına itmemek hem eşitlik ve hak, hem de yaşlı bireylerin toplumsal düzenin göz ardı edilemeyecek bir parçasını ifade etmesi bağlamlarında önemlidir. Bunun yanında, yaşlılar ile birlikte özellikle de *yaşlı kadınların* dijital teknolojileri kullanabilme ve günümüz teknolojik gelişmelerine uyum sağlama durumu, toplumsal cinsiyet kategorisi bağlamında sorunsallaştırılması gereken bir konudur. Bu çalışma; yaşlı kadınların dijital yaşamın getirilerine ve bu bağlamda özellikle de interneti kullanabilmeye ne ölçüde uyum sağladıklarını ölçmek üzerine tasarlanmıştır. Yaşlı kadınların dijital teknolojileri nasıl, ne kadar ve hangi amaçla kullandıkları ile dijital teknolojilere dair bir farkındalığa sahip olup olmadıkları çalışmanın temel sorularını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, yaşlı kadınların dijital teknolojileri nasıl ve ne yönde kullandıklarının belirlenmesi ile güvenli internet kullanımı hedefli eğitim ihtiyaçlarını ortaya çıkarmak bu çalışmanın nihai amacıdır. TÜİK verilerine göre yaşlı nüfus oranının %12,09 ile yüksek olduğu illerden biri olarak Muğla ilinde yer alan ve bireylerin gönüllülük esasıyla eğitim aldığı ve dezavantajlı konumlarından sıyrılarak yaşamın getirdiği tüm yeniliklere uyum sağlama motivasyonunda olan yaşlıların eğitim gördüğü bir birim olarak MSKÜ Tazelenme Üniversitesi araştırma birimi olarak belirlenmiştir. Nicel araştırma yöntemleri kapsamında en çok kullanılan tekniklerden biri olan anket uygulaması, evrenin tamamına uygulanarak, toplam 122 kadınla gerçekleştirilmiş ve elde edilen veriler yine nicel araştırma yöntemleri doğrultusunda analiz edilmiştir. Dijitalleşme bağlamında en önemli unsurlardan biri olduğu düşünülen eğitim seviyesi öncelikli verilerden biri iken, yaş ortalaması 65,15 olan kadınların %43,5'i üniversite mezunu iken yalnıza %2,6'sının okur-yazar olmadığı saptanmıştır. Katılımcıların %76,5 gibi büyük bölümünün emekli olması, ortalama eğitim seviyesi yüksek olsa dahi, bizi dijitalleşme olgusunda önemli bir rolü bulunan etkenlerden çocuk sahibi olma ve çocuklarının bu konuda kendilerine sunduğu katkıya götürmektedir. Veriler, kadınların çok büyük bir kısmının (%93) çocuk sahibi olduğunu gösterirken, "İnternet kullanımını nasıl öğrendiniz?" sorusuna verilen "aile bireylerinden" yanıtının yüksek oranı (%53), ailede yer alan çocukların, kadınların internet kullanımındaki etkisini açıkça ortaya koymuştur. Evde ya da cep telefonlarında internet erişimine sahip olma oranının %61,7, sosyal medya kullanımı oranının %82,6 ve online kamu hizmetleri kullanımı oranının %49,6 olarak belirlendiği araştırmada kadınların kısmen aktif olarak dijital teknolojileri kullandıklarını ortaya koymuştur. Bununla beraber, katılımcıların kendilerini dijitalleşme konusunda yeterli görmedikleri (%67'si) ve internet kullanımında kendilerini güvende hissetmedikleri (%60,9) bulguları çalışmanın en önemli bulguları olmakla birlikte; yaşlı kadınların teknoloji kullanımının dışında kalma riski taşıdığını ve özellikle bu konudaki eğitim ihtiyaçlarını açık bir şekilde ortaya çıkarmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Yaşlı Kadınlar, Dijitalleşme, Dijital Yetkinlik, Dijital Bütünleşme.

Popüler Kültürde Mizojini: Örnek Bir Yerli Dizide Mizojini Etkilerinin İncelenmesi

Gülden Tuna Dur
Akdeniz Üniversitesi, Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Ana Bilim Dalı Doktora Öğr., E-Posta: tunaguldentuna@gmail.com

Giriş: Günümüz toplum yapısında kadının konumunu belirleyen ataerkil düzen, kadını ikincilleştirerek, metalaştırarak, toplumdan dışlayıp özgürlüğünü elinden alarak "kadın düşmanlığı (mizojini)" ifadesinin literatüre girmesine sebep olmuştur. Mizojini terimi için, kadına yönelik her türlü nefret ve düşmanlık içeren tutum ve davranışlar akla gelmelidir. Burada sözü edilen düşmanlığın üretilmesinde ise popüler kültürün büyük etkisi olduğu ileri sürülmektedir. Bu bağlamda, popüler olanın inşaası ve üretilip yaygınlaşmasında kitle iletişim araçlarının etkisinin olduğu, bu araçlar arasında da televizyonun ilk sırada geldiğini belirtmek gerekmektedir. Televizyonun toplumun yönlendirilmesinde en yaygın kitle iletişim aracı olduğu ve kitlelere kolayca ulaşan televizyon dizilerinin kültürel yapıyı şekillendirmede büyük bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Bu sebepledir ki, kadına yönelik bu düşmanca tavrın toplumda, kitlelere kolayca ulaşan televizyon dizileri ile üretilip üretilmediği veya pekiştirilmesinde bir rolünün olup olmadığı bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Amaç: Bu çalışmanın amacı önemli bir popüler kültür unsuru niteliği kazanan televizyon dizilerinde kadına yönelik mizojinik unsurların ne sıklıkla kullanıldığını tespit ederek özellikle çok izlenen yerli diziler aracılığı ile kadına yönelik olumsuz görüş ve davranışların ve erkek egemen kültürün nasıl pekiştirildiğini, tekrar tekrar nasıl yaratıldığını belirlemektir.

Yöntem: Yerli bir dizide mizojini etkilerinin incelenmesi üzerine yapılan bu çalışmada, literatür taraması yapılarak belirlenen temalar doğrultusunda ilgili diziden toplanan verilerde mizojinik unsurların varlığı ve sıklığı içerik analizi yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Bilindiği gibi içerik analizi, verilerin değerlendirilmesi sonucunda, içinde saklı olabilecek gerçeklerin ortaya çıkarılmasını sağlamaktadır. Bu sebeple, toplanan veriler önce kavramsallaştırılıp, daha sonra da ortaya çıkan kavramlara göre düzenlenmiştir ve bu sırayı takiben de veriyi açıklayan temalar saptanmıştır. Bunu yaparken de, birbirine benzeyen veriler belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilmiştir. Burada amaç kavramları okuyucunun anlayacağı biçimde düzenlemek ve yorumlamaktır. Bu süreci dört aşamada özetlemek gerekirse: (1) verilerin kodlanması, (2) temaların bulunması (3) kodların ve temaların düzenlenmesi, (4) bulguların tanımlanması ve yorumlanması.

Veri Kaynağı: Bu çalışmanın evrenini, Türkiye'de televizyon kanallarında yayınlanan ve yüksek reyting oranına sahip yerli diziler oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemi ise aşağıda belirtilen tarihlerde en yüksek seyredilme oranına sahip yerli dizilerden biri olan "Paramparça" adlı dizidir. Bu dizi yayına başladığı andan itibaren ilk yirmi sekiz bölüm boyunca ülke televizyonlarında reyting sıralamasında birinci sırada gelmiştir. Uzunca bir süre de izlenme oranında ilk sıralardaki yerini koruyarak devam etmiştir ve Türkiye'deki en çok izlenen dizilerden biri olmuştur. Bu dizinin 1 Aralık 2014–16 Şubat 2015 arasında yayınlanan ilk on iki bölümü ve 26 Aralık 2016 – 27 Mart 2017 tarihleri arasında yayınlanan son on iki bölümü dahil toplam 24 bölümü çalışmanın örneklemini oluşturmuştur.

Veri Analizi: Analizin ilk aşamasında araştırmacı seçilen dizinin örneklemindeki 24 bölümün herbirini dikkatle izleyerek mizojinik anlam taşıdığını düşündüğü olay ve diyalogların herbirini dakika dakika gelişme sırasına göre veri numarası vererek hangi bölümün hangi dakikasında nasıl bir veri türü (monolog – diyalog – görüntü) olduğunu tespit ederek tablo halinde kayda geçirmiştir.

Analizin ikinci aşamasında, araştırmacı kendisinden başka iki bağımsız kodlayıcıdan herbir veriyi kavramsal çerçevedeki temalarla eşleştirerek, verinin ilişkili olduğu kavramsal temanın kodunu tabloya işlemesini sağlamıştır. Araştırmacı kendisi de aynı kodlamayı yaparak bu eşleştirmeleri tablo üzerinde birleştirmiştir. Çalışmanın güvenilirliğini arttırmak amacıyla, araştırmacı dışında iki kodlayıcının belirlenen verileri tematik kodlarla eşleştirmesi, geçerlik ve güvenirlik değerlerini arttırmak için yapılan "Çeşitleme (Triangulation)" yöntemine örnektir. Bu yöntemle araştırılan konuya dair farklı bakış açılarını, farklı anlamları, farklı göstergeleri ve kaynakları ortaya çıkarmak amaçlanır. Bireylerin farklı algılarının, deneyimlerinin ve bakış açılarının olması doğaldır. Bu amaçla, farklı özelliklere sahip, aynı zamanda kadın meselesi alanında çalışmaları bulunan iki farklı kodlayıcının araştırmaya dahil edilmesiyle yukarıda sözü edilen farklı algıların ve yaşantıların ortaya konularak çoklu gerçekliklere ulaşılması sağlanmıştır. İçerik analizinin tema-veri eşleştirmesini üç ayrı kişinin yapması ile çalışmanın geçerlik ve güvenirlik derecesini arttırmak mümkün olmuştur. Çalışmanın devamında, araştırmacının da dahil olduğu üç kodlayıcıdan en az ikisinin üzerinde anlaştığı eşleştirmeler dikkate alınmıştır. Bunun sonucunda hangi temanın incelenen dizide en fazla frekansa sahip olduğu belirlenmiştir. Devamında ise mizojinik temalar ana kategorilerine göre ele alınarak bulgular yorumlanmıştır.

Bulgular: Mizojini kavramını bütünsel bir yaklaşımla incelemek üzere "mizojininin kökenleri/ kaynakları, mizojinik tutum ve davranışlar ve mizojininin sonuçları" şeklinde üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutulan toplam 16 mizojinik temanın, inceleme konusu olan çok izlenen yerli dizi Paramparça'nın 24 bölümünde, toplamda 448 kez, bölüm başına ortalama yaklaşık 18 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Bu bulgu mizojinik bakış açısının, belli bir süre toplumun en çok izlediği dizi niteliğini koruyan bir programın her bir haftalık bölümünde kadın, erkek, çocuk tüm izleyicilerin zihnine kazındığını ve toplumda var olan mizojinik eğilimleri pekiştirdiğini göstermektedir. İnceleme konusu dizide en sık tespit edilen mizojinik tema "şiddet" olmuştur. Mizojininin başlıca sonuçlarından olan bu temanın ülkemizde son yıllarda hızla yükselen kadına yönelik şiddetin de önemli bir yansıması olduğu dikkat çekmektedir. İkinci sıradaki tema olan "erkek egemen kültür" de mizojininin başta gelen kaynaklarından biri sayılan bir olgudur ve dizinin ana eksenini çok açık biçimde yansıtmaktadır. Üçüncü sıradaki "cinsiyetçi tutum ve davranışlar" teması ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yansıtan tüm cinsiyetçi rol dağılımını yansıtmaktadır. İlk üç sırayı paylaşan bu temaların mizojininin kökenleri, tutum ve davranışlar ve sonuçlar kategorileri açısından dengeli bir sıklıkta karşımıza çıkmış olması dikkat çekicidir.

Sonuç: Çalışma kapsamındaki yerli diziden elde edilen verilerden hareketle kadın düşmanlığının pekiştirildiğini söylemek mümkündür. Bu bakımdan bu araştırma kadın meselesi üzerine kafa yorularak ve bu noktada kadına yönelik bunca düşmanlık içeren tutum ve davranışın nereden beslendiği, nasıl aktarıldığı noktasında oluşan soruların takip edilmesi sonucunda şekillenmiştir. Gelinen noktada, popüler kültür ekseninde televizyonda yayınlanan yerli dizilerin bu düşmanlığı destekler nitelikte olup olmadığının incelenmesi etrafında biçimlenmiştir. İncelenen ve elde edilen bulgular ışığında, Türkiye'deki yerli dizilere ait mizojinik unsurların varlığıyla ilgili yapılan çalışmada, söz konusu yerli dizinin, literatür temel alınarak belirlenen tüm mizojinik temaları, farklı ancak oldukça yüksek sıklıklarda barındırdığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın Düşmanlığı (Mizojini), Popüler Kültür, Popüler Yerli Dizi.

Not: Bu çalışma Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi bulguları ile hazırlanmıştır. Tez Bilgisi: Tuna Dur, G. (2018). Popüler Kültürde Mizojini: Örnek Bir Yerli Dizide Mizojini Etkilerinin İncelenmesi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 02/08/2018, Danışman: Prof. Dr. Fulya Sarvan.

Güvenlik Toplumunun Güvende Olmayan Kadınları

Gülçin Özge Tan
Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi Bölümü Araş.Gör., E-Posta: gulcinozgetan@gmail.com

Gerçekten güvenli bir toplumda yaşayıp yaşamadığımızı sorgulamak isteyen Michel Foucault, hukuk, disiplin ve güvenlik olarak sıraladığı üç iktidar paradigmasının birbiriyle ilişkili olarak incelenmesi gerektiği üzerinde durur. Bu üç iktidar paradigmasından birisi zaman zaman baskın hale gelmekle birlikte çoğu kez eşzamanlı işleyen bir mantaliteye denk düşmektedir. Ancak Foucault'nun disipliner iktidarın zıttı olarak gördüğü güvenlik paradigması, normasyonun değil normalizasyonun üzerine kurgulanır ve diğer iki paradigmanın sevmediği anomalinin aksine riskten beslenir. Güvenlik paradigması için temel sorun, ortaya çıkan sonuçların toplumun kabul edebileceği normalliğe nasıl yerleştirileceğidir. Bu anlamda güvenlik paradigmasının en belirgin özelliği, risk hesapları üzerinden yığınların yönetimidir. Öncelikle bir normallik hesabı yapan güvenlik iktidarı, koşullara göre sürekli değişen normallik eğrisine uygun olarak normlar düzenlemektedir. Bu anlamda hayatın düzenlenip korunmasının yerini, değişen risklere göre harcanabilir bir nüfus almaktadır. Nereden ve ne zaman geleceği belli olmayan riskler, güvenlik iktidarının alanını genişletmektedir. Faydacı bir mantıkla işleyen güvenlik, bireylerin arzularını yönetmekte ve tehdit algısı ile halkın yerini alan nüfusun elinden özgürlüğünü almaktadır. Riski göze alan bedenler, normallik eğrisinin dışında kalan harcanabilir bedenlerdir. Hukuku belirsizliğe mahkûm hale getiren güvenlik paradigması, "normallikler" üzerinden işlerken normları tehdit algısına göre şekillendirmektedir. Bu teorik arka plan çerçevesinde, bildiri kapsamında incelenmesi planlanan konu, kadın cinayetleridir. Disipliner iktidarın birçok biçeminden etkilenen kadın bedeni, güvenlik iktidarından da en çok etkilenen öznelerden birisi olmuştur. Kadın cinayetleri üzerinden yaratılan söylemler, toplum içerisinde "normal" olarak belirlenmiş kodlamaların dışındaki davranış şekillerini sapma olarak sunmaktadır. Sapma davranışları sergileyen kadınlar ise biranda harcanabilir bedenlere dönüştürülmektedir. Bu bağlamda, kadının yaşam hakkı hukuki normlar çerçevesinde değil, normallikler etrafında belirlenmektedir. Normal dışı davranış sergileyen kadın, riski göze aldığından feda edilebilir bir konuma yerleştirilir ve adeta bir homo sacer olur. Muhafazakar toplum yapısının psiko-sosyal şekillenişinden de nemalanan güvenlik iktidarı için söz konusu anomali, iktidarı güçlendiren bir içeriğe sahiptir. Bu noktada disipliner iktidar teknikleri ile kaynaşan güvenlik paradigması, kadınlar için öncelikle normal olanı belirler ve buna uymasını ister. Normal olanın dışında kalan durumlar risklidir ve bu riskli alanda yer alma gözden çıkarılabilir olmak demektir. "Uygun olmayan saat dilimlerinde" sokakta bulunmak, alkollü olmak, şort giymek vb. durumlarla ilişkilendirilen anomaliler, kadınların başta yaşam hakkı olmak üzere birçok hukuki hak kayıplarını ataerki lehine yok sayarak, eril erki güçlendirmektedir. Yani kadınların ataerkil iktidar tarafından belirlenen riskli alanlarda yer alması, bir yandan onları harcanabilir bir bedene çevirirken bir yandan da güvenlik iktidarını beslemektedir. Bu bağlamda disipline de edilen kadın, özgürlüğünün yitimi karşısında yaşama hakkını seçmekle karşı karşıya bırakılmaktadır. İşbu bildirgede, kadın cinayetleri Foucaultcu güvenlik toplumu anlayışı dâhilinde ele alınacak ve normalleştirme ile hukukun muğlaklaştırılarak nasıl tek taraf işler hale getirildiği tartışmaya açılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik Toplumu, Michel Foucault, Kadın Cinayetleri, Normalleştirme, Tehdit Algısı.

Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Araştırmalarında Metodoloji Problemi

Huriye Tekin Önür
Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Ü., E-posta: huriye.onur@cbu.edu.tr

Sema Onur
Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğr. E-posta: semaonur97@hotmail.com

Kadına yönelik şiddet İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948), CEDAW (1979), Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (2011), 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (2012) gibi ulusal ve uluslararası hukuki metinlerde her şeyden önce bir insan hakkı ihlali olarak nitelendirilmektedir. İster kamusal alanda isterse özel yaşamda meydana gelsin kadının fiziksel, duygusal, cinsel ya da psikolojik açıdan zarar görmesiyle sonuçlanan, ruhsal ve bedensel bütünlüğünü bozucu davranışların tümünü içeren bu ihlalin hiçbir siyasi, dini veya kültürel gerekçe ile haklı gösterilmesi mümkün değildir. Bununla birlikte dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi, Türkiye'de de kadına yönelik şiddet probleminin her geçen gün yaygınlaştığı görülmektedir. O nedenle kadına yönelik şiddetin bilimsel olarak araştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Nitekim Türkiye'de de pek çok farklı bilim dalında söz konusu problem ele alınmış, son on beş yıldır yapılan çalışmaların sayısında önemli bir artış kaydedilmiştir.

Ancak kadına yönelik şiddet araştırmaları incelendiğinde bunların çoğunun kadınlar üzerinde yapılmış olduğu görülmektedir. Bu araştırmalarda şiddet eyleminin mağduru olan kadın niçin şiddete uğradığını açıklamakta, neler yaşadığını betimlemektedir. İşte bu çalışmanın amacı, tam da bu noktada şekillenmiş olup çalışmada söz konusu araştırmalara yönelik bazı eleştiriler getirilmektedir. Şöyle ki; kadına yönelik şiddetin yine kadınlar üzerinden araştırılması şiddetin faili ve suçlusu olan kişiyi, çoğunlukla da erkek olan kişiyi (özne), muğlâklaştırmakta, dahası gizlemektedir. "Neden şiddet gördün?/ Ne hissettin?" gibi sorular karşısında kendine yönelik şiddet eylemini anlatan çoğu kadın (nesne), örtülü olarak uğradığı şiddeti gerekçelendirmektedir. "Öyle yapmasaydım/yapsaydım, şiddet görmeyecektim" sonucunu barındıran bu yaklaşım biçimi, şiddetin mağduru olan kadının kendisini sanki şiddetin suçlusuymuş gibi algılamasına neden olabilmektedir. Bu, kadına yönelik şiddetin asıl suçlusunun görünmez oluşu demektir. Şiddet eyleminin asıl faili görünmez oldukça da, kadına yönelik şiddetle mücadele potansiyeli düşmektedir. Kısacası, şiddetin nesnesi kalması gereken yerde kadın özneleştirilmekte; temel insan haklarının kullanımında, yani özne olması gereken yerde ise bazı toplumsal engellerden ötürü kadın kendisi hakkındaki kararları dahi almada sınırlandırılmakta, adeta nesneleştirilmektedir. Bu paradoksa dikkat çekmeye çalışan bu çalışmanın beslendiği iki kuramsal temelden ilki hak temelli vurgusu ile liberal feminist kuram olup E. Cady Stanton, M. Wollstonecraft, F. Wright, A. Grinke gibi liberal feminizmin öncü isimleri yol gösterici olmuştur. Çalışmanın beslendiği ikinci kuramsal temel Sembolik Etkileşimciliğin önemli isimlerinden G. Herbert Mead ve H. Blumer'in "benlik sunumu/kendini belirtme" süreci ile eylem anlayışı arasında kurduğu ilişkide yatmaktadır. Nitekim buna göre eylem, eyleyen bireyin öznel bir anlam verdiği insan davranışlarını içerdiği için şiddet eylemi, onu eyleyenin anlam dünyasında gizlidir. O nedenle kadına yönelik şiddet araştırmaları şiddetin eyleyeni olan kişiyi (genellikle erkek) esas almalıdır.

Bu çerçevede "kadına yönelik şiddet" anahtar kavramıyla DergiPark üzerinden Türkçe olarak yayınlanmış makaleler ve Ulusal Tez Merkezi'nden ulaşılan lisansüstü tezler taranmıştır. 10.01.2020'de gerçekleştirilen bu tarama işleminde 49.940 makale ile 104 lisansüstü tez çalışmasına ulaşılmıştır. Tezlerin tamamı, makalelerin ise son yayınlanandan geriye doğru 100 tanesi olmak üzere toplam 204 çalışma ana temaları ve yöntemleri bakımından incelenmiştir. Dolayısıyla çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Yapılan analiz neticesinde kadına yönelik şiddeti konu alan 204 çalışmanın sadece 7'sinin erkekler üzerinde; 32'sinin ise hem kadınlar hem de erkekler üzerinde gerçekleştirildiği, 32 çalışmanın çoğunluğunda erkek katılımcı sayısının kadın katılımcı sayısından düşük olduğu tespit edilmiştir. Diğer önemli bulgu, kadına yönelik şiddetin ele alındığı bu çalışmaların çoğunda şiddetin belirleyicileri, boyutları, yaygınlığı, kadının şiddeti algılamasında etkili olan psiko-sosyal faktörler, şiddete uğrayan kadının nasıl yardım alabileceği gibi temalar üzerinde yoğunlaşılmış olmasıdır. Sonuç olarak, incelenen akademik çalışmaların bilimsel ve toplumsal katkılar sunmuş olabileceği düşünülse de, metodolojik olarak kadına yönelik şiddet araştırmalarının şiddet uygulayan kişiler üzerinden yürütülmesine ihtiyaç duyulduğu açıktır. O nedenle kadına yönelik şiddet araştırmalarının, şiddet uygulayan erkeklerin erkeklik algısı ile şiddet arasındaki ilişkiyi irdeleyen bir metodolojiyle yürütülmesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Kadına Yönelik Şiddet, Metodoloji, Özne-Nesne İlişkisi, Liberal Feminizm.

2020 Türkiye'sinde Kadına Yönelik Şiddetin Medeni Durumla Bağlantısı

Nurşen Adak
Akdeniz Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Öğretim Ü., E-Posta: nadak@gmail.com

Çağrı Elmas
Akdeniz Üniversitesi, Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim Dalı, Araş. Gör., E-Posta: elmascagri@yahoo.com

Güher Ceylan Çavlı
Akdeniz Üniversitesi, Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim Dalı, Doktora Öğr., E-Posta: ceylancavli@akdeniz.edu.tr

Tüm farkındalık çalışmaları ve yasal çabalara rağmen dünya genelinde ve Türkiye'de kadına yönelik şiddet toplumsal bir sorun olmaya devam etmektedir. Kadına yönelik şiddet gibi sosyal sorunları çözmek için öncelikle konunun sosyal bir sorun olduğunu kabul etmek ve daha sonra sorunun boyutlarını, kaynağını, nedenlerini ve sosyal bağlamını ortaya koyan çalışmalar gerçekleştirmek gerekmektedir. Kadına yönelik şiddetle yakından ilişkili değişkenlerden bir tanesi de medeni durumdur. Ancak medeni durum değişkeni, çoğu zaman çalışmalarda sadece "kontrol değişkeni" olarak dikkate alınmakta, etkisi üzerine yorumlamalar oldukça geri planda bırakılmaktadır. Buradan hareketle bildiride genel olarak medeni durum kadına yönelik şiddeti etkiler mi? Sorusuna cevap aranarak kadına yönelik şiddet türlerinin kadının medeni durumu ile ilişkisinin araştırılması amaçlamaktadır.

Çalışmada Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) tarafından hazırlanan ve 15.072 hane ile görüşülen 2014 yılı "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması'nın" veri seti kullanılmıştır. Analiz birimi hane olan araştırmada, katılımcı hanelerde 15-59 yaşları arasındaki kadınlarla yüz yüze görüşmeler yapılarak fert veri tabanı oluşturulmuştur. Çalışmada bu veri seti kullanılarak uygulanan ikincil analizler üzerinden, Türkiye'de kadına yönelik şiddet türleri ile medeni durum ilişkisi değerlendirilmiştir.

Araştırmanın lojistik regresyon analizi sonuçlarına göre Türkiye'de medeni durum ve şiddet arasındaki ilişki, şiddet türlerine göre farklılık göstermektedir. Boşanmış kadınların %80'i duygusal şiddete maruz kaldığını belirtirken, evli veya eşi ölmüş kadınlarda bu oran %42,2 - %44'tür. Kadınlar için şiddete maruz kalma durumu, en çok nikah akdinin gerçekleşmesi ve sonrasında ön plana çıkmaktadır. Başka bir ifade ile, herhangi bir dönemde evlenmiş kadınların erkekler tarafından maruz bırakıldıkları fiziksel şiddet oranları, evlilik içinde ya da evlilik sonrasında oldukça artış göstermektedir. Boşanmış ya da eşinden ayrı yaşayan kadınlar, şiddet mağdurları arasında en yoğun temsile sahip olduğu gibi, medeni duruma göre ekonomik şiddetin de en mağdur kesimini oluşturmaktadır. Böylece medeni duruma göre aile içinde şiddetin her türüne en fazla maruz kalan kadın grubu boşanmış ve eşinden ayrı yaşayan kadınlardır. Şiddet düzeyi, boşanma ve ayrı yaşama durumunu etkileyebilir ve boşanma nedeni olarak görülebilir ancak boşanma talebinin veya durumunun da, yine şiddete neden olduğu akılda tutulmalıdır.

Sonuç olarak, medeni durum şiddetin görülme yaygınlığı üzerinde etkiye sahip önemli faktörlerden birisidir. Türkiye'yi temsil etme gücüne sahip bu çalışmanın bulgularına göre boşanmış ve eşinden ayrı yaşayan kadınların şiddet sorununda daha kırılgan ve savunmasız kesimi oluşturdukları, kadına yönelik şiddetin önlenmesini amaçlayan politikalarda özellikle dikkat edilmesi gereken en mağdur kesimi temsil ettikleri görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Şiddet, Türkiye, Medeni Durum.

Çalışma Hayatında Kadına Yönelik Şiddet

Merve Koçhan
Akdeniz Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü/Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Araş. Gör., E-Posta: mervekochan@akdeniz.edu.tr

Kamile Kabukcuoğlu
Akdeniz Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü/Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Öğretim Ü.

Giriş: Şiddet, kadın yaşamının her alanında görülebilen, kadınların fiziksel, zihinsel ve üreme sağlığını ciddi şekilde tehdit eden önemli bir toplum sağlığı problemidir. Çalışma hayatında yer alan kadınlar cinsiyetleri nedeniyle birçok sorun yaşamaktadır. Ücretlerde ve yükseltilme pozisyonlarında ayrımcılık, ev ve iş yaşamını bir arada götürememekten kaynaklanan aile içi çatışmalar ya da iş yerinde sigortasız çalıştırılma gibi durumlar bu sorunların başında gelmektedir. Çalışma hayatında kadının karşılaştığı bir diğer en büyük problem ise iş yeri şiddetidir.

Amaç: Bu çalışmanın amacı, çalışma hayatında kadınlara yönelik yapılan şiddetin kadına etkilerini incelemektir.

Yöntem: Derleme şeklinde yürütülen bu çalışmada**,** çalışmalar 'Google Scholar, PubMed, ScienceDirect' veri tabanlarında 'Çalışma hayatında kadına yönelik şiddet, çalışma hayatında kadın, kadın ve şiddet, violence against women in working life, woman in working life, women and violence' anahtar kelimeleri kullanılarak literatür incelemesi yapılmıştır.

Bulgular: İş yeri şiddeti, günümüzde iş sağlığı ve güvenliği kapsamında büyük bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. İş yeri şiddeti denildiğinde gözlemlenebilmesi daha mümkün olduğu için akla ilk olarak fiziksel şiddet gelmektedir ancak iş yeri şiddeti fiziksel şiddet kadar bir başkasına sesini yükseltmek, taciz, mobbing ve psikolojik şiddeti de içermektedir. Kadınlar cinsiyetleri gereği çalışma hayatında dezavantajlı bir grup olarak görülmektedir. Kadınların özellikle 15-29 yaş aralığında daha fazla mobbing ve taciz olaylarına maruz kaldığı belirtilmektedir. Kamu veya özel sektör uygulamaları içinde kadın iş gücünün yüksek olduğu alanlardan biri sağlık sektörüdür. Sağlık sektöründe çalışan kadınların yarısından fazlasının çalışma arkadaşları ya da üstleri tarafından şiddet içerikli davranışlara maruz kaldıkları, stres ve depresyon görülme oranlarının şiddete maruz kalmayan çalışanlara göre daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Kadın çalışanlar sadece erkeğin egemen olduğu iş yerlerinde değil, aynı iş yerindeki hemcinslerinden de şiddet görebilmektedir Kadının egemen olduğu iş yerlerinde genellikle psikolojik ön plandayken, erkeğin egemen olduğu iş yerlerinde daha çok fiziksel şiddet görülmektedir. Üst yönetici pozisyonunda erkeklerin olması kadınların iş yerinde daha çok cinsel taciz için hedef olarak görülmesine neden olmaktadır. Tüm ülkelerde olmakla birlikte ülkemizde de iş yerlerinde görülen cinsel taciz olayları yaygın ve önemli bir sorundur.

Sonuç: Kadınlar çalışma hayatlarında birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Kadına yönelik şiddet bir halk sağlığı sorunudur ve şiddetin engellenmesi ve çözüme kavuşturulması için toplumsal kurumların bir arada çalışması önerilmektedir. Cinsel taciz olayları çoğu zaman ispatlanamamaktadır, bu nedenle gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir. Cinsiyet ayrımcılığını önlemek için gerekli yasal önlemler alınmalıdır. Toplumda kadına yönelik şiddetle ilgili farkındalık yaratabilmek adına eğitim programları düzenlenmeli, yazılı ve görsel medyada şiddet olaylarına daha sık yer verilmelidir. Kadının çalışma hayatındaki konumu güçlendirilmeli, cinsiyet eşitsizliklerinin ve iş yerinde kadınlara uygulanan şiddetin önüne geçilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Çalışma Hayatı, Kadın, Şiddet.

Kadına Yönelik Şiddeti Pekiştiren Taze Bir Alan: Anneliğin Reddi

Sinem Burcu Uğur
Akdeniz Üniversitesi, Manavgat Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Öğretim Ü., E-Posta: sinemburcu@akdeniz.edu.tr

Çocuk sahibi olmak ve çocuğun temel bakım gereksinimlerini karşılamak, evrensel kadınlık tanımlamasına işaret etmektedir. Üremek hem bir içgüdü hem dini bir görev hem de türün varlığını sürdürmesi anlamına geldiğinden biyolojik olarak doğum yapabilecek konumda olan tüm kadınların bu sorumluluğu yerine getirmesi gerekmektedir. Ancak kadınlığının doğurganlıkla ilişkilendirildiği bu tanımlama, özellikle 1970'lerden sonra değişime uğrar. Söz konusu tarihten itibaren tıp bilimi ve teknolojisindeki gelişmelerle birlikte kadınların doğurganlıklarını kontrol altına alabilmeleriyle doğurganlık azalmıştır. Sağlık alanındaki bu gelişmelerin yanı sıra, eğitim düzeyleri ve bir meslek edinme eğilimi artan, ekonomik olarak kendi hayatlarını idame ettirebilecek konuma daha çok ulaşabilir olan kadınlar için ortalama annelik yaşı yükselmiş ya da çocuk doğurmayı hiç düşünmeyen kadınlar daha çok görünür olmaya başlamıştır. Bu dönüşümler bir yandan kadınların yaşam tarzlarını çeşitlendirirken; çocuk sahibi olma yoluyla kazanılan annelik ise tüm toplumlarda kadınların temel sosyal rolü ve kadınlığın temel göstergesi olarak geçerliliğini korumaktadır. Hemen tüm toplumlarda kadınların kalplerinin derinlerinde anne olmak istediği ve fiziki kusuru olmadığı takdirde de er ya da geç anne olacaklarına yönelik bir algı vardır. Bir kadının anne olmayı seçmesi, olgun bir yetişkin ve normal bir kadın olmak için atılan bir adımdır. Bu bakımdan da toplum, çocuk sahibi olmayı istemeyen kadının "kadınlığından" şüphelenir. Doğuramayan, doğurmak istemeyen kadın kusurlu bulunur ve kadınların normdan sapmış bulunan bu seçimleri değiştirilmeye çalışılır. Başka bir anlatımla, kadınların annelik içgüdüsüne sahip, doğal olarak çocuklarla ilgilenmeyi bilen ve anne olmayı arzulayan kişiler olduğu yönündeki genel toplumsal kabul, kadınların gönüllü çocuksuzluk seçimlerinin direnç ile karşılanmasıyla sonuçlanır. Yakın iletişim ağlarının, özellikle de ebeveynlerin çocuk sahibi olmaları yönünde baskıcı tutumlarına ek olarak, "kutsal" kabul edilen bir görevi yerine getirmeyi reddedişleri nedeniyle sosyal çevrelerinin ve toplumun genelinin kendilerini sorumsuz ve bencil olarak değerlendirmeleri, kuru ağaç, çorak tarla benzeri aşağılayıcı söylemleri aslında bu sapkınlığı düzenleme mekanizmaları olarak işlev görür. Çünkü çocuksuz olma kararı bir kez verildiğinde geri dönüşü olmayan bir karar değildir; çocuksuz durum, daimî bir karar verme sürecinin bir parçasıdır. Kadın normal olanın yerine getirilmesi yönünde toplumsal bir baskıyla karşılaşırken, çocuk sahibi olmadan kalmak üzerine de sürekli karar vermek durumunda kalmaktadır. Bu bakımdan anne olmamayı seçmek, kadın için bir mücadele alanı olarak ortaya çıkmakta gerek kendisine yönelik tutumlar gerek normali sürdürmesi yönündeki baskılar, duygusal bir şiddet olarak biçimlenmektedir. Bu bağlamda bu bildiride anneliğin reddinin, nasıl olup da kadına yönelik şiddetin bir aracı haline geldiği ve söz konusu duygusal şiddetin kadınlar üstündeki etkisi tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Annelik, Gönüllü çocuksuzluk, Duygusal şiddet.

Safiye Erol'un Kadıköyü'nün Romanı'nda Normdan Sapan Kadınlar Ve Erkekler

Tülin Ural

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Rektörlük, Öğretim Ü., E-Posta: tulinural@yahoo.com

Bu tebliğde Safiye Erol'un ilk baskısını 1938'de yapan *Kadıköyü'nün Romanı* adlı metninde kadınlık ve erkeklik kodlarının hangi çerçevede kurulduğu tartışılacaktır. Bu roman bilhassa ilginç bir örnektir, zirâ Safiye Erol genel kabul gören kodlar açısından aynı anda birçok sınırı birden zorlar. Öncelikle metin, 1930'ların sonunda İstanbul'da yaşanan canlı gündelik yaşamı, kızlı erkekli gezip tozmaları, İstanbul'un canlı sosyal hayatını ele alması açısından da ilginç ve sıradışı bir örnek sunar. Ancak metni asıl ilginç kılan, aşk meselesi ve bunun etrafında tartıştığı diğer temaları ele alırken, söylemini, son derce cesur ve açık sözlü bir pozisyondan kurmasıdır. Bu bağlamda roman bir hayli garip bir aşk üçgeni üzerine oturur: Herkesin hayran olduğu güzel ve dul Bedriye Hanım; yakışıklı ve sportif, ancak geleneksel bir aileden gelmenin ve geçmişte yaşanan bir aşk hikâyesinin etkisi ile kadınlara saygı duymayan, bilhassa modern kadınları ancak cinsel bir vasıta olarak gören Burhan ve annesi Bedriye'nin arkadaşı olduğu halde (dolayısıyla bir tür anne-çocuk ilişkisinin yankısını üzerinde taşıyacak şekilde) genç kadına aşık olan, çalışkan, akıllı şair ve gazeteci Necdet. Bu aşk üçgeni etrafında Safiye Erol, okuru olan genç kızlarla, aşk ve toplumsal cinsiyet meselesi etrafında oluşabilecek hemen tüm ikilemleri, son derece yaratıcı biçimde tartışır: Kadınların evlenilecek ve gezip tozulacak kadınlar olarak sınıflandırılması; aşk evliliğine karşı mantık evliliği; yakışıklı, güçlü, cinsel çekimi yüksek, ancak kadınlarla kalıcı bir bağlılık kuramayan, kadınlara değer vermeyen bir erkeğe karşılık entelektüel, duygusal ve bir kadını samimi bir aşkla sevebilen erkek; şahsî zevklerle sosyal davalar arasında sıkışan zamane gençleri; hatta cinselliğin gücü, çekimi, tuzakları ve tehlikeleri gibi yasaklı konular (öyle ki tecavüz dahi romana dahil olur).

Tüm bu temalar, metnin olay örgüsü ve karakterizasyonu etrafında okunacaktır. Ancak amaçlanan derinlemesine bir okuma ya da satır aralarındaki anlamları açığa çıkarmak değildir. Aksine tam da yüzeyde olan öğelerin, bütüncül ve çeşitli roman bileşenleri arasındaki bağlantıları ve ayrıntıları kaçırmayan biçimde okunmasıdır. Böylelikle (Suat Derviş gibi sınırları ihlal edebilen başka yazarlara ya da Safiye Erol'un *Ülker Fırtınası* metnine de gönderme yaparak) üç önemli iddia ortaya konacaktır: İlki, garbiyatçı bir perspektiften okunduğunda, erken cumhuriyet döneminin, genel kanının aksine bir söylem çoğulluğu içerdiği ve bunun bilhassa, Batılılaşmaya ilişkin en derin fantazileri ve endişeleri sergileyen kadınlık ve erkeklik kodları üzerinden okunabileceği; popüler romanın, bu çoğulluğu ya da egemen normların sınırlarının ihlâl edilebildiğini gösteren önemli bir alan olarak öne çıktığı ve son olarak, bilhassa kadın yazarların bu sınır ihlâlleri konusunda çok daha cesurca ve maharetle kalem oynatabildikleri.

Anahtar Kelimeler: Safiye Erol, Kadıköyü'nün Romanı, Erken Cumhuriyet Dönemi, Popüler Roman.

Politik Kamera: Rumen Yeni Dalga Sinemasında Bakışın İdeolojikleşmesi ve Kadın Bedeninin Temsili

Mehmet Aytekin
Antalya AKEV Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Radyo-Televizyon ve Sinema Bölümü, Araş. Gör., E-Posta: mehmet.aytekin@akev.edu.tr

Bir anlatı biçimi olarak sinema, toplumsal dinamiklerden ve politik gelişmelerden kısmi bir biçimde etkilenerek şekillenmekte ve söylem aracılığıyla izlerkitleye aktarılmaktadır. Anlatının bir süreç ürünü olduğuna dair önermeden hareketle, sinematik temsilin anlatı içerisinde yeniden üretildiği anlamına ulaşılmakta ve bu bağlamda, ana akım anlatıya karşıt bir anlatının geliştirilmesi gerektiğine dayanarak politik kameranın varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Politik kameranın, söylem bakımından, değerlendirilmeyen ve/veya kasıtlı olarak dışarıda bırakılan anlatıya olan yakınlığı onu değerli kılmakta ve dolayısıyla karşıt anlatı geliştirmek isteyen bireyleri kendisine çekmektedir.

Sinematik anlatının izlerkitleye ulaşabilmesi adına önemli bir öge olarak yapılandırılan bakış kavramı, ideolojik bir bağlamda gelişim göstermekte ve sıklıkla ataerkil ideolojinin "dünyayı yorumlayış biçiminin" sinematikleşmesi olarak değerlendirilmektedir. Bakışın öznesi olan erkek ve dayandığı ataerkil ideoloji, öteki kavramına anlatı ekseninde ihtiyaç duymakta ve bu noktada biyolojik cinsiyetlerin yarattığı eşitsizlik unsurlarına değinerek kadının dezavantajlı hâlini sinematik anlatı içerisinde konumlandırmaktadır. Öteki kavramı kimi zaman diasporik kimi zaman da politik mücadelelerin muhalif bireyleri merkezinde değerlendiriliyor olsa da klasik anlatı biçiminde genellikle kadın ile özdeşleştirilmekte ve kadının "sinematik ötekiliği" diğer verilere kıyasla daha yoğun işlenmektedir. Ek olarak, ötekilik kavramı, kamusal alan ve kamusallık kavramlarına riayet etmekte ve kadının temsili konusunda ele alınan çalışmalara olanak sağlamaktadır. Zira kadının hem kamusal alan hem de sinematik alandan sistematik bir biçimde dışlanışı arasında bir bağ olduğu düşünülmekte ve ilgili iki yapı arasındaki kesişimin kamusallığa da zarar verdiği dikkat çekmektedir.

Kadının bakış ekseninde kamusal alandan uzaklaştırılması ve dolayısıyla kamusallık kavramından soyutlanması, toplumsal temsiline doğrudan zarar vermekte ve onu fazlasıyla klostrofobik alanlara mahkûm etmektedir. Dolayısıyla, mekânın erilleşmesi söz konusu hâline gelmekte ve özel alan ile kamusal alan arasındaki çizginin esneklik kazandığı dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, Nicolae Ceauşescu döneminin Romanya'sının nitelikleri örnek olarak kabul edilmekte ve dönemin baskıcı hâlinin hem insanların yaşamına hem de sinematik anlatıya yön verdiği görülmektedir. Muhalif kesimlerin politize edilmiş toplumdan dışlanması ve infazı söz konusu olmakta ve bu travmatik yapıya ulusal sinema bazında -Rumen Yeni Dalga- sıklıkla yer verilmektedir. Özetle, oluşturulan "demir perde" genel hatlarıyla Romanya'yı kamusal dünya sürecinden soyutlamakta ve özel anlamda Romanyalı vatandaşların kutuplaşmasına yol açmaktadır.

İlgili söylenenlerin perspektifinde, çalışma içerisinde, Rumen Yeni Dalga Sineması'nın temsillerinden olan *4 Luni, 3 Săptămîni şi 2 Zile* (4 Ay, 3 Hafta, 2 Gün) filmi örneklem olarak ele alınmakta ve kadının sinemadaki konumu politik kamera kavramı ve kamusal alan ile ilişkisi üzerinden incelenmektedir. Anlatıya ek olarak, feminist teorinin bakış temelli ve ana akım söylem karşıtı yaklaşımlarından da yararlanılmakta ve kamusal alanın muhalif bireylere ne ölçüde kapatıldığı konusu tartışılmaktadır. Film özelinde, Otilla (Anamaria Marinca) karakterinin kamusal alan ile ilgili mücadelesi bakış kavramı üzerinden yeniden üretilmekte ve Ceauşescu döneminin katastrofik nitelikleri Otilla'nın bedeni aracılığıyla işlenmektedir. Çalışmada merkezinde sinematografik analiz yöntemine başvurulmakta ve göstergebilimsel niteliklerle anlatının güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Bunun yanında, sosyolojik bazlı bir ek çalışmaya ihtiyaç duyulmakta ve bunun için de literatür taraması yöntemine başvurulmaktadır. Sonuç itibariyle, kadının kamusal alandaki varlığı devletlerin tutumu ve toplumsal normlarla ilişkisi aracılığıyla ele alınmakta ve eril düzenin kamusal alana ve dolayısıyla özel alana da müdahale ederek kadını politize etmeye çalıştığı görülmektedir. Bunun yanında, kamusallık kavramının genelde kadınlar ve özelde Otilla üzerinden açmazlar taşıdığı sonucuna ulaşılmakta ve bu durumun, teknik özellikler vasıtasıyla, izler-kitleye aktarıldığı belirginleşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Rumen Yeni Dalga, Ataerkil İdeoloji, Bakış, Söylem, Politik Kamera, Öteki.

"Madalyonun Bir Yüzü" Olarak Kadın Bedenine Müdahale: Persepolis Filmi Analizi

Huriye Tekin Önür
Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Öğretim Ü., E-posta: huriye.onur@cbu.edu.tr

Sümeyye Atıcı
Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğr., E-posta: smyyatc265@hotmail.com,

İnsan bedeni tarihsel süreç içinde farklı yönleriyle farklı bilim dallarının konusu olagelmiştir. Ceza ve işkence aracı olarak hukukun, aşk ve güzellik anlayışlarının somut tezahürleri olarak estetiğin, hastalık ve tedavi biçimleriyle tıbbın konusu olması ilk akla gelen örneklerdendir. Sosyolojinin konusu olarak beden, bahsedilen örneklerin her birini kapsadığı gibi, onun ötesinde daha karmaşık bir içeriğe sahiptir. Gerek tek tek bireylerin beden algısı, gerekse de iktidarların beden politikaları yapı-fail ilişkisi bağlamında farklı bakış açılarınca biçimlenen tartışmaları beraberinde getirmiştir.

Bu çalışmada A. Giddens'ın "yapılaşma kuramı" perspektifinden 1979 devriminden sonra İran toplumunda kadın bedenine müdahale biçimlerinin neler olduğu ve bu müdahalenin hangi dini-ideolojik gerekçelere dayandığının tartışılması amaçlanmıştır. Bilindiği gibi söz konusu devrimden sonra İranlı kadınların kamusal alandaki görünürlükleri adım adım sınırlandırılmış, kontrol altına alınmış; iktidarın bu müdahale ve kontrol altına alma eylemi ataerkillikle karşılıklı etkileşim halinde olan dinsel alanın meşrulaştırıcı gücüne dayandırılmıştır. O nedenle İran toplumu özelinde yürütülecek bu tartışmanın, dini ve kültürel olarak benzerlik gösteren başka toplumlardaki kadın bedenine yönelik müdahaleleri anlama çabasına katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Bu amaçla 2007 yılında ABD'de gösterime giren Persepolis filmi, nitel araştırma yöntemi kapsamında göstergebilimsel çözümleme tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Bu analizde cevabı aranan temel soru şunlar olmuştur: Siyasal iktidar İranlı kadına yönelik hangi bedensel müdahale araçlarını kullanmaktadır? Bu araçları hangi argüman(lar) ile gerekçelendirmektedir? Bedensel müdahalenin anlatıldığı göstergeler ve bunların anlamları nelerdir? İranlı kadın kendisine yönelik bu politikalara karşı hangi stratejileri geliştirmektedir? Araştırma bulgularını şu temalar çerçevesinde özetlemek mümkündür: (i) kadın bedeninin örtünme zorunluluğu, kıyafetlerde Batı kültürünü yansıtan simgelerin kullanımının yasaklanması, alkol yasağı, sokakta koşma yasağı, ev partilerinde eğlenme yasağı, nikahlı olmadığı erkeklerle konuşma ve göz temasının yasaklaması, kadın ve erkeğin mekânsal ayrışması gibi müdahale araçları kullanılmıştır. (ii) Bu müdahalelerde kadın bedeni kışkırtıcı, günaha sevk edici olarak görülmüş; ahlaki ve dinsel gerekçelerle kontrol altına alınması gerektiği savunulmuştur. (iii) kendi bedenine yönelik müdahaleye kadın korku, şaşkınlık gibi duygusal; karşı çıkma gibi düşünsel tepkiler vermiştir. (iv) Bu tepkilerinden dolayı İranlı kadın doğrudan hükümetin veya devrim muhafızlarının uyguladığı farklı şiddet türlerine maruz kalmıştır.

Persepolis filminde her ne kadar siyasal sistemin birey üzerindeki kısıtlayıcı etkisi öne çıkmış olsa da Giddens'ın ileri sürdüğü gibi, bireyin de bu yapıyı dönüştürme gücü bulunmaktadır. Korku ve kaderci bir anlayışla itaat edilen en güçlü diktatörlerin iktidarları bile ancak kendilerine tâbi olan bireylerin izin verdiği ölçüde sürdürülebilirdir. Nitekim Persepolis filminde özellikle kadınların "söylemsel bilinç"ten "pratik bilinç"e dönüşen eylemleri dikkat çekmektedir. O nedenle yapı-fail etkileşiminde failin bu dönüştürücü etkisini öne çıkaran sanatsal ve akademik çalışmalara daha fazla yer verilmesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: İran İslam Devrimi, Persepolis Filmi, Kadın Bedenine Müdahale, Yapı-Fail İlişkisi.

Doğurgan Bedenin Metalaşması ve Türkiyeli Yumurta Donörlerinin Ahlaki Failliği

Burcu Mutlu
Dr., Bağımsız Araştırmacı

Günümüzde yumurta donasyonu gibi yeni üreme teknolojileriyle kadın bedeninin üreme kapasiteleri hücresel düzeyde de metalaşırken, sadece yeni ekonomiler ve değişim biçimlerine yol açmıyor, aynı zamanda yeni biyolojik varlıklar (donör yumurtası gibi) ve yeni öznellikler (yumurta donörleri ve donör yumurta alıcıları gibi) de meydana getiriyor. Çeşitli bedensel ve tıbbi süreçlerden geçerek ve bu süreçlerin risklerini üstlenerek para karşılığında yumurtalarını "bağışlayan" ve "donör" olarak isimlendirilen genç kadınlar yumurta donasyonunun biyolojik "arz" kısmını oluşturuyor. Bu bildiri, 2000'lerin başından itibaren Türkiye ve Kuzey Kıbrıs arasında ortaya çıkan ve medyada "tüp bebek turizmi" olarak ifade edilen ulusötesi üreme ağının önemli bir parçası olan yumurta donasyonu olgusuna, bu sürecin önemli ancak görünmez aktörleri olarak donörlerin perspektifinden ele alıyor. Bu çalışma, Kuzey Kıbrıs'taki bir tüp bebek kliniğinde Kasım 2014 - Ocak 2016 yılları arasında gerçekleştirdiğim yaklaşık bir yıl süren etnografik saha araştırmasına ve mülakatlara dayanan doktora tez araştırmamın bir parçasıdır. Amacı; Türkiyeli genç kadınların, yumurtaları "a(r)tık"tan "üretici kaynağa" (Lock and Franklin 2003) dönüşürken, ne tür ahlaki sorgulamalardan ve meşrulaştırma süreçlerinden geçerek bu ulusötesi biyoekonomiye (yasak, güvencesiz ve riskli olsa da) nasıl katıldıklarını, onu yeniden ürettiklerini ve özenle korumaya çalıştıklarını tartışmaktır.

Dünyada bazı feminist akademisyenler ve aktivistler yumurta donasyonu ve taşıyıcılık gibi tüp bebek pratiklerini tıbbileşmenin, metalaşmanın ve kadın bedeninin teknolojik kontrolünün en son formu olarak eleştirirler (Gupta 2006, 2012; Waldby and Mitchell 2006; Waldby and Cooper 2014). Ancak, kadınların biyoteknolojilerle ilişkilenmeleri çok çeşitli ve karmaşık biçimler alabilir ve bize kadınların kendilerini ne ölçüde sürecin "nesnesi" veya "kurbanı"olmaktan ziyade "bilen özneleri" ve "aktif failleri" (Pande 2010; Nahman 2008) olarak gördüklerini anlamamızda yardımcı olabilir. Feminist Bilim, Teknoloji ve Toplum Çalışmaları ve biyoekonomi tartışmalarına dayanan bu bildiri, Türkiyeli yumurta donörlerinin üreme kapasiteleri metalaşırken, bunun sadece rasyonel ekonomik değil ahlaki de bir süreç olduğuna odaklanıyor. Bu genç kadınlar için, yumurta donasyonu pratiğinin etrafını saran ahlaki stigmayı idare etmek sadece bu yeni ekonomik alanı korumak ve devam ettirmekle ilgili değildir, ayrıca kendi yaşamlarının gerçeklikleri bağlamında "makbul" kadınlığın ve anneliğin toplumsal ve ideolojik sınırlarını yönetmekle de ilgilidir. Örneğin, bu kadınlar tarafından, donasyon başka para kazanma yollarıyla kıyaslanarak ahlaki olarak meşrulaştırılır, iş olarak değil geçici bir para kazanma yolu olarak görülür, annelik yumurta vermekle değil gebelik ve doğurmakla (yani yumurta alan kadınların, hatta taşıyıcı annelerin yaptığı gibi) ilişkilendirilerek yumurtanın annelik için yeterli olmadığı vurgulanır. Böylece, hem donasyonlarını ahlaki olarak meşrulaştırmaya çalışarak kendilerine ahlaki öznellik pozisyonları açmaya çalışırken, hem de "sorumlu ve (biyo)üretken özneler" olarak yumurta donasyonunun potansiyel risklerini (hem sağlık hem de ekonomik, sosyal ve ahlaki) yönetmeyi umarlar. Bu bağlamda, yumurta donasyonu hem ekonomik hem de ahlaki değer kazanmış olur.

Anahtar Kelimeler: Yeni Üreme Teknolojileri, Metalaşma, Beden, Sağlık, Ahlaki Faillik.

Down Sendromuna Sahip Ergenlerde Ve Genç Erişkinlerde Cinsel Davranışlar ve Eğitim: Türkiye'deki Annelerin Deneyim Ve Görüşleri Üzerine Temellendirilmiş Bir Kuram Çalışması

Çağla Gökgöz
Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Bölümü, Doktora Öğr., E-Posta: gokgozcagla@gmail.com

Kamile Kabukcuoğlu
Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Öğretim Ü.

Ayşe Deliktaş Demirci
Araş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Araş. Gör.

Giriş: Down Sendromu tanısına sahip ergenler ve genç yetişkinler, diğer zihinsel yetersizliğe sahip bireyler gibi normal işleyen hormonal sistemlere sahiptir ve cinsel arzuları ve fizyolojik tepkileri akranlarına benzer. Ancak zihinsel yetersizlikleri nedeniyle cinselliği yorumlama ve duruma uygun cinsel davranış sergileme konusunda yaşıtlarından farklı davranabilirler. Bu bireyler cinsel gelişim süreçlerinde sıklıkla toplum tarafından desteklenmez ki bu durum bireylerin sağlıklı cinsel ilişkiler kurmasına engel olur. Bu nedenle Down Sendromu tanılı bireyler cinsel deneyimleri ve kimliklerini sağlıklı bir şekilde deneyimleyebilmeleri için ebeveyn desteğine ihtiyaç duyarlar. Fakat Türkiye gibi birçok ataerkil ülkede, baskın kültürel, dini, sosyal norm ve değerler nedeniyle cinsel konular hala tabu ve utanç kaynağı olarak kabul edilmekte ve aile içerisinde özgürce konuşulamamaktadır. Bireylerin gereksinimlerinin yanı sıra bakım verici olarak da ebeveynler de bu süreçte zorluk yaşamakta, bazı gereksinimlere ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak ebeveynlerin deneyimleri ve gereksinimleri literatürde yeteri kadar ele alınmamaktadır.

Amaç: Bu çalışma, Down Sendromu tanısına sahip bireylerin cinsel davranışları ve cinsel eğitimleri ile ilgili annelerin deneyimlerini ve görüşlerini daha derinlemesine anlamayı amaçlamıştır.

Gereç ve Yöntem: Annelerin yaşadıkları deneyimlerin tüm gerçekliği ile incelenebilmesi ve destekleyici ihtiyaçları hakkında bilgi edinilebilmesi amacıyla nitel çalışma desenlerinden temellendirilmiş kuram deseni kullanılmıştır. Araştırmaya farklı katkıları nedeniyle temellendirilmiş kuram deseninde çoğunlukla bir arada kullanılan amaçlı örnekleme ve teorik örneklemenin kombinasyonu ile veriler toplanmıştır (Moser ve Korstjens, 2018). Çalışmaya anne ve babalar davet edilmiş olsa da primer bakım verici olarak sadece anneler görüşmeye katılmaya gönüllü olmuştur. Down Sendromu tanısı alan ve duygusal durumları ve günlük olayları sözlü olarak ifade edebilme gibi iletişim becerilerine sahip 12 ergen ve genç yetişkinin anneleri ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Görüşmeler, kadınların yaşadıkları deneyimleri daha rahat ifade edebilmeleri için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yürütülmüştür. Görüşme formunda, annelerin çocuklarının cinselliği ile ilgili deneyimlerine ve görüşlerine ilişkin açık uçlu sorular yer almıştır. Görüşmeler yaklaşık 30-45 dakika sürmüştür. Elde edilen veriler, Strauss ve Corbin (1998) tarafından önerilen yaklaşım ile analiz edilmiştir.

Bulgular: Çalışmada analiz sonrası elde edilen modelin çekirdek kategorisi "Çocuğumun cinselliğini ele alamam, çünkü cinselliğinin anlamını iyileştirmede desteğe ve güçlendirilmeye gereksinimim var." şeklindedir. Elde edilen ana kategoriler; (1) cinsel gereksinimlere ilişkin bakım davranışları, (2) cinsel eğitimi sağlamanın belirleyicileri ve (3) cinselliği ele almada yaşanan zorluklardır. Tüm anneler, cinselliğin kültüre dayalı anlamlarından dolayı çocuklarına yeterli desteği sağlayamadıklarını düşündükleri için çocuklarının cinsel ihtiyaçlarını karşılama konusunda endişe duymuşlardır. Buna bağlı olarak, annenin *cinsel gereksinimlere ilişkin bakım davranışları* baskı ve kontrol, ihmal ve güvenlik kordonu oluşturma istekliliği etrafında şekillenmiştir. Bununla birlikte, cinselliğin geleneksel kurallar çerçevesinde oluşturulmuş anlamı, çocuklarının cinsel ihtiyaçlarına karşı çevrenin tepkilerine dair hissedilen damgalanma korkusu ve cinsiyet özgü sorunlara geçici çözümler üretme *cinsel eğitim sağlamanın belirleyicileri* olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca, çocuklarının artan cinsel ihtiyaçları karşısında yetersiz bilgiye sahip olunması annelerin kendilerini yetersiz ve mutsuz hissetmesine neden olmuştur. Eşlerin bu süreçlerin bir parçası olmaması, hem annenin daha fazla bakım yükü ile karşılaşmasına hem de çocuklarının evliliklerine olumsuz bakmasına sebep olmuştur. Son olarak, çocukların cinsel ihtiyaçlarının anne üzerinde gidermeye çalışması ve bu durumun anneler üzerinde kaygıya dönüşmesi *cinselliği ele almada karşılaşılan diğer zorluklar* arasındadır.

Sonuç: Anne olarak kadınlar kendilerini cinsel eğitim verme konusunda yetersiz hissettikleri belirlenmiştir. Bu nedenle Down Sendromu tanılı bireylerin ebeveynlerinin güçlendirilmeye ve desteklenmeye gereksinimleri oldukları tespit edilmiştir. Çocuklarının gelişim özelliklerine yönelik sosyal, eğitsel ve psikolojik destek programları annelerin kendilerini daha yetkin ve rahat hissetmelerine yardımcı olabilir.

Ayrıca aile içinde başlayan cinsel eğitim sürecinin okullarda veya özel eğitim merkezlerinde devam edebilmesi ve bu eğitimlerin bireyselleştirilmiş, geçerli ve güvenilir olması önemlidir. Ayrıca, annelerin üzerindeki bakım yükünü azaltmak için babaların bakım sürecine katılımını artıracak politika ve stratejiler geliştirilmelidir. Cinselliği ele almada ve yeterli cinsel eğitimi vermede zorlanmanın belirleyici unsurları olarak cinselliğin anlamı, toplumsal cinsiyet, damgalanma korkusu, bakım yükü gibi sıklıkla toplum tarafından şekillenen ögelerin önemli olduğu saptanmıştır. Bu nedenle kültürel hassasiyeti olan girişim programlar aracılığı ile bu bireylerin desteklenmesi önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Annelik, Down Sendromu, Cinsellik, Bakım Sorumluluğu.

Not: Bu bildiri, Research in Developmental Disabilities dergisinde 2021 yılında "Sexual behaviours and education in adolescents and young adults with Down syndrome: A grounded theory study of experiences and opinions of their mothers in Turkey" başlıklı makale olarak yayınlanmıştır. Makalenin bilgileri aşağıdadır.

Gokgoz, C., Demirci, A. D., & Kabukcuoglu, K. (2021). Sexual behaviours and education in adolescents and young adults with Down syndrome: A grounded theory study of experiences and opinions of their mothers in Turkey. *Research in Developmental Disabilities*, *112*, 103907.

Sağlıkta Toplumsal Cinsiyet Normları ve "Kapı Aralayıcılar"

Serap Şahinoğlu
Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik AD, Öğretim Ü.
Meral Erdoğan
Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik AD, Doktora Öğr.
Hilal Arı
Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik AD, Doktora Öğr.

Amaç: 2000'li yıllarından başından itibaren tıp fakülteleri kadrolarındaki kadın akademisyenlerin cinsiyet ayrımcılığına bağlı yaşadıkları zorlukların neler olduğunu ve toplumsal cinsiyet bağlamında akademide yaşanan dönüşümleri ortaya koymaktır.

Yöntem: Bu çalışma nitel araştırma yöntemini esas alan, yüz yüze görüşme yöntemi kullanılmıştır. Yüz yüze görüşme yönteminin yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Form araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.

Bulgular: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde erkeklerin yoğun olarak bulunduğu alanlarda üst kademelere kadar gelmiş üç kadın öğretim üyesiyle görüşülmüştür. Onların eğitim ve çalışma koşullarında karşılaştıkları cinsiyetçi engeller belirlenerek mücadele yolları tespit edilmiştir.

Tartışma: Kadınlar, sağlık alanında iş yaşamında önemli bir çoğunluğu oluşturmakla birlikte, tıp fakültelerinin akademik kadrolarında erkek akademisyen sayısı daha fazladır. Bu durum kadınların akademide var olma çabalarını belli alanlara sınırlandırırken, gece nöbeti olmayan, kadınsı tıp alanlarına onları yönlendirmektedir. "Kapı aralayıcı" olarak adlandırılan bazı kadınlar, erkeklerin yoğun olarak bulunduğu alanlarda ilk olmak ve belli kadrolara gelerek cinsiyetçi yaklaşımlarda bir faklılık ve kırılma yaratırken daha sonra gelen kadınlara da örnek olmaktadırlar.

Sonuç: Son on yıllarda kadın hekimlerin, kadınlara kapalı alanlarda varolmaya başlaması yeni kuşaklarda olumlu bir rol model oluşturmaktadır.

Anahtar sözcükler: Toplumsal Cinsiyet, Kadın, Akademi, Tıp, Cam Tavan.

Kadını Güçlendirmeye Yönelik Psikoeğitim Programının Etkisi: Eylem Araştırması

Parvin Ahmadova
Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim Dalı, Doktora Öğr.
Ayşe Deliktaş Demirci
Akdeniz Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Araş. Gör.
Kamile Kabukcuoğlu
Akdeniz Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Öğretim Ü.

Giriş: Günümüzde birçok cinsiyet eşitliğini sağlayacak politikalar geliştirilmiş ve önemli adımlar atılmıştır. Ancak, bu süreçte kadının güçlendirilmesine ilişkin süreç devam etmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin kadın üzerindeki yansımalarından kadının eğitim düzeyi, çalışma durumu ve aile içindeki rolleri gibi unsurlar; kadının bedenine ve varoluş sürecine uzak kalmasına neden olmaktadır. Özellikle modern hayatta kadının yaşadığı dünya onun kendisini bir nesne olarak hissetmesine ve kendi değerini sadece bedensel özelliklerine hapsetmesine neden olmaktadır. Kadının kendi bedenine ve varoluşuna uzaklaşması, birçok ruhsal sorunlara zemin hazırlayabilmektedir. Bu nedenle kadına kendi bedenini ve varoluşunu tekrar hatırlatma gerekebilmektedir. Kadının kendi bedenine ilişkin farkındalığını arttıracak bilgi ve beceriler kadının güçlenmesine temel hazırlayacaktır. Kadını güçlendirme stratejisinin kadının kendine özsaygısı, seçimleri, kaynakları ve fırsatları kullanımı, evin içindeki ve dışındaki yaşamı üzerinde kontrol gücü ve sosyal değişimi etkileme gücü gibi boyutları içerdiği belirtilmektedir. Güçlenme genel olarak bir süreci ifade etmektedir ve bu süreç içinde kadınların kendilerini baskılayan yapı hakkında bilgi sahibi olarak toplumdaki var olan güç dengesizliklerini değiştirmek isteyebilir ve yaşamları ve bedenlerinde kontrol sahibi olabilirler.

Amaç: Bu çalışmanın amacı, kadını güçlendirmeye yönelik yapılan psikoeğitim programının etkinliğini belirlemektir.

Gereç ve Yöntem: Çalışmada nitel çalışma desenlerinden eylem araştırma deseni kullanılmıştır. Eylem olarak belirlenen psikoeğitim programı; 1 genel, 7 spesifik konuya yönelik etkileşimsel ve pratik çalışmayı kapsamakta ve toplam 6 oturumdan oluşmaktadır. Her bir oturum ayda bir kez olmak üzere toplamda 6 ay sürmüştür. Oturumlarda; kadının düşünsel, duygusal ve bedensel özelliklerine ilişkin bilgilendirme ve farkındalığı arttırıcı uygulamalara yer verilmiştir. Eylem araştırması, araştırmacı tarafından yürütülen psikoeğitim programına gönüllü olarak katılan 15 kadın ile yürütülmüştür. Psikoeğitm programı tamamlanmış olup, sekiz kadın ile görüşülmüş olup, diğer kadınlardan veri toplama süreci devam etmektedir. Yarı yapılandırılmış soru formu kullanılarak yürütülen görüşmeler yaklaşık 30-45 dk sürmüştür. Görüşmelerde, programın kadının toplumsal var olma sürecine, kadınlık ve beden algısına, yaşam anlamına ve eşi ile olan ilişkileri üzerine etkisine odaklanılmıştır. Elde edilen veriler, içerik analizi ile sunulmuştur.

Bulgular: Çoğu kadın psikoeğitim programı ile bedenine, organlarına ve kadın olarak güçlerine ilişkin farkındalıklarının arttığını belirtmiştir. Katılımcılardan bazıları, yaşadıkları farkındalığı "içsel yolculuk" olarak betimlemişlerdir. Oturumlarda öğretilen uygulamaların kendisine ve bedenine değer verme ve zaman ayırma davranışının gelişmesini sağladığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların çoğu, "saklanılmış kadınlık" kavramı üzerine odaklanmış, modern hayatın kadın üzerine oluşturduğu baskı ve olumsuz etkilere vurgu yapmıştır. Yaşamlarında kadın olma, anne olma ve eş olma gibi birçok kavramlara ilişkin "anlamların değişimi"ni deneyimlediklerini belirtmişlerdir. Kadınlık algısı, kadın olarak var olma sürecinin değişikliğe uğradığını belirten kadınlar; bu süreçte kendilerini değişim ve mucize gibi kavramlarla ifade etmişlerdir. Ayrıca, kadınlardan bazıları; değişimin kendileri ile başladığını ve bu değişimin çevrelerinde bulunan kişilerin kadınlık algısını da olumlu etkilediğini belirtmişlerdir. Özellikle, eşlerinin kadın olarak kendilerinden beklentilerini, erkek çocuklarının kadınlık algısını ve kız çocuklarının kendilerini kadın olarak algılama sürecini etkilediğini belirtmişlerdir. Programın etkisi ile değişim sürecinde olan kadınlardan bazıları, çevrelerine olan etkileri nedeniyle kendilerini "ilham kaynağı" olarak nitelendirmişlerdir.

Sonuç: Kadını güçlendirme stratejisi kullanılarak yapılandırılan psikoeğitim programının kadının kendi ve bedenini algılamasına ilişkin olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Program, kadının hayatında birçok kavramın anlamlarını değiştirmiş, farkındalık düzeylerini arttırmış ve sadece kendisinde değil çevresinde de değişime yön verebilmesini sağlamıştır. Programda yer alan bilgi ve uygulamaların farklı sosyo-ekonomik düzeyde birçok kadına ulaşabilmesi için politikaların geliştirilmesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Psikoeğitim, Güçlendirme, Kadın Çalışmaları.

Kadın Çalışanlarının Sürekli Kaygı Düzeylerinin İncelenmesine İlişkin Bir Araştırma

Suna Köse
Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Doktora Öğr., E-Posta: suna_kose@yahoo.com

Bu araştırmanın amacı; bir üniversitede görev alan kadın akademisyenlerin kaygı düzeylerini belirlemek ve söz konusu kaygı düzeylerinin, çeşitli demografik özellikleri açısından anlamlı farklılıklar gösterip göstermediklerini tespit etmektir. Araştırmanın evrenini Eskişehir ilinde bulunan bir üniversitede görev alan kadın akademisyenler oluşturmaktadır. Araştırma toplam 116 kadın akademisyenden kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak veri toplanmıştır. Verilerin toplanmasında, demografik özellikleri belirlemeye yönelik kişisel bilgi formu ile araştırma kapsamında geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan Spielberg ve arkadaşları (1970) tarafından geliştirilen, Türkçe'ye uyarlanması ve standardizasyonu Necla Öner ve Ayhan Le Compte tarafından yapılan sürekli kaygı ölçeği kullanılmıştır. Çalışmanın uygulama süreci 2018-2019 akademik yıl içerisinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın yapılabilmesi için araştırmanın yürütüldüğü kurumdan etik kurul izni ile ilgili kurumlardan resmi izinler alınmıştır. Elde edilen veriler SPSS 22.0 istatistik paket programıyla analiz edilmiştir. Bu verilerin, normallik ve homojen dağılımları incelenmiş ve uygunluğu doğrultusunda parametrik testlerin uygulanmasına karar verilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde demografik özelliklere ve kaygı düzeylerine ilişkin betimsel istatistik analizler ile kaygı düzeylerinin, demografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediklerini belirlemeye yönelik tek yönlü varyans analiz (ANOVA) testi uygulanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, katılımcıların kaygı düzeyleri; çalıştıkları akademik birimlere, idari görevlerine, görev sürelerine ve medeni durumları demografik özelliklerine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterirken ($p<,05$), diğer demografik özelliklere göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı tespit edilmiştir ($p>,05$). Ayrıca katılımcıların sürekli kaygı puanı ortalamasının orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bu bulguya göre kadın akademisyenlerin orta düzeyde kaygı yaşadıklarını söyleyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Kadın çalışanlar, Akademisyen, Sürekli Kaygı.

Bakım Emeğini Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Düşünmek: Engelli Bireylere Bakım Verenler Üzerine Nitel Bir Araştırma

Derya Altun
İzmir Büyükşehir Belediyesi, Engelli Hizmetleri Şube Müdürlüğü. E-Posta: deryaaltun@izmir.bel.tr
Emir Özeren
Dokuz Eylül Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü,Öğretim Ü., E-Posta: emir.ozeren@deu.edu.tr; emirozeren@yahoo.com

Ataerkil ve geleneksel roller çerçevesinde, cinsiyetçi işbölümünün sonucu olarak kadınlardan hane içi sorumluluklarının sonucu olarak hasta, yaşlı ve engelli bireylerin bakımını gerçekleştirmeleri beklenmektedir. Bu durum hane içerisinde ekonomik bir karşılığı olmayan ve görünmeyen emek olarak engelli çocuğa sahip kadının maruz kaldığı ayrımcılık deneyimini derinleştirmektedir. Nitekim, Türkiye'de akademik yazında bu konu üzerine yapılan çalışmalar kadınların istihdama katılım süreçlerini engelleyen en güçlü unsurun aile içindeki bakım sorumluluğu olduğuna işaret etmektedir. Engelli bireylerin bakımı da kadınlara toplumsal cinsiyet rollerinin bir sonucu olarak yüklenirken bu durum öteden beri devam eden ev-içi ücretsiz emek temelinde yaşamlarının bütününü etkileyen bir kadınlık deneyimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sağlık ve sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinde kadın emeği, engellilik, bakım yükü konularına dair çok sayıda çalışma mevcuttur. Ancak, engelli bakım emeğini toplumsal cinsiyet perspektifinden değerlendiren çalışmalara dair önemli bir boşluk bulunmaktadır. Söz konusu çalışma bu boşluğu doldurmayı ve kadınların aile içi bakım deneyimlerini feminist metodolojinin ışığında akademik zemin ile buluşturmayı hedeflemektedir.

Çalışmanın amacı, İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Sosyal Yaşam Kampüsü bünyesinde hizmet veren engelli eğitim merkezlerinden hizmet alan engelli çocukların ebeveynleri ile gerçekleştirilen odak grup görüşmeleri neticesinde engelli bakım yükünü kadın deneyimleri, toplumsal cinsiyet rolleri, ücretsiz ev içi emek, kadın yoksulluğu ve sosyal politikalar ekseninde tartışmaya açmaktır. Bu amaçla, engelli bakım yükünün cinsiyetlendirilen doğasını keşfetmek üzere nitel araştırma yöntemi kullanılmış, fenomenoloji deseni seçilmiştir. Çalışmada kesişimsel ve emik bir yaklaşım benimsenmiştir. Farklı eğitim merkezlerinde düzenlenen 2 odak grup görüşmesine engelli bireylere bakım veren 14 kişi katılım sağlamıştır. Veri çözümlemesinde nitel içerik ve tematik çözümlemeden faydalanılmıştır.

Araştırma bulguları bakımın özneleri olarak engelli bireylerin ve engelli bakımını tek başına üstlenen kadınların emeğinin nasıl bir sömürü altında kaldığına işaret etmektedir. Bu durum, bir yandan toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ev içi rollerin bir sonucu olarak babadan başlamak üzere aile fertlerinin engelli bakımını "kadınların işi" olarak görmesinin bir sonucudur; diğer yandan merkezi ve yerel yönetimlerin sosyal politika yaklaşımları ve uygulamalarından kaynaklanmaktadır. Kadınlar, emek piyasasında ekonomik karşılığı bulunan bakım hizmetlerinin tamamını, hane içerisinde kendilerine yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri gereği ücretsiz yerine getirmektedir. Sonuç olarak engelli bireylerin bakım yükü kadınların emeğini görünmez kılmaktadır. Bakım emeğinin kadınların 'yoksunluk' ve 'yoksulluk' deneyimlerini daha da derinleştirmesinin önüne geçecek, eşitlik ve hak temelinde sosyal politika uygulamalarına gereksinim duyulduğu çalışmamızda vurgulanmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen bilgilerin; engellilik sosyolojisi, toplumsal cinsiyet eşitliği, emek çalışmaları ve sosyal politika yazınlarına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Engellilik, Bakım Emeği, Bakım Yükü, Ücretsiz Ev İçi Emek, Kadın, Annelik.

The "Ideal Woman to Marry" as Portrayed in the Magazine *Yedigün* by the Early Republican *Homme de Lettres*

Nazan Çiçek
Ankara University, Faculty of Political Sciences, Department of Political Science and Public Administration.

Feyza Algan, aka Güzin the Agony Aunt who has been writing the advice column of the widely circulated main stream daily *Hürriyet* caused, more than once, some degree of clamour in a minor section of the Turkish print/digital and social media with relatively liberal propensities since some of her comments and advices have been accused of being insensitive, biased and ultracrepidarian over the years. The one advice that I shall use as a departing point in this paper however is not one of those sensational pieces. On the contrary what renders this particular advice exclusively of interest to me is its sheer quality of being extremely ordinary and customary in the way it treats the question of "what a man wants in his prospective wife?" In replying to a reader claiming to be 26 year old young woman who has been unsuccessfully trying to acquire a boyfriend or fiancé despite her allegedly good looks, the famous Turkish agony aunt maintains that "men wish to be with girls who are cute, congenial and cheerful. They like girls to be knowledgeable yet not cocky, who know how to listen when men speak, how to refrain from interrupting them, laughing at their jokes and showing consideration towards their concerns. Men do not like girls falling all over them. The clingy girls who call ten times a day asking about the next rendezvous, the dominant girls who take initiative without allowing men to command the direction, who are excessively jealous, who interrogate, investigate, question all the time, who do not give the guy a break are the ones men avoid like the plague."[1] This heavily gendered advice bordering on banal misogyny that was dispensed through the pages of an influential newspaper is too common to prompt any reaction from any quarters of the society and I shall not discuss the many-layered and multi-dimensional reasons for the frequent appearances of such "soft or diluted misogynous" stand in the Turkish media. As a historian who is interested in the early Republican Turkish Muslim society's cultural repertoire of meanings and values pertaining to gender I shall instead display how "knowledgeable yet not cocky" and "congenial and docile" were the exact qualities of "ideal woman to marry" as established by the early Republican, pro-regime, modernist Turkish male intelligentsia (the medical elite, the literati and politico-bureaucratic cadres) in the popular magazines throughout the consolidation process of the Republic. While they were only too cognizant of the importance of marriage as an institution in the processes of *habitus* changing, social engineering, modernization as well as nation-building they had no intention of challenging the deep-seated patterns of patriarchy. In so doing I shall dissect the complete collection of weekly popular magazine *Yedigün* [Seven Days] (1935-1946) which I believe is an epitome of the canon it belongs to and by analysing a large selection of articles devoted to marriage in this periodical I shall portray "the ideal woman to marry" reflecting through the prism of hegemonic masculinity that looks hauntingly similar to the one championed by *Hürriyet*'s Güzin the Agony Aunt almost a century later.

Keywords: Ideal Woman, Hegemonic Masculinity, Early Republican Era Turkey, Marriage, Yedigün.

Üniversite Öğrencilerinin Çocuk Sahibi Olma İsteğini Etkileyen Faktörler

Nurgül Şimal
Eskişehir Şehir Hastanesi. E-posta: nurgulsimal@gmail.com

Elif Gürsoy
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği, Öğretim Ü., E-Posta: elif070@gmail.com

Giriş: Ataerkil ve geleneksel Türk toplumunda çocuk sahibi olmak; tam anlamıyla aile olabilmenin, sosyal bir kurum olarak varlık gösterebilmenin temel gerekliliklerinden biri olarak görülmektedir (Kağıtçıbaşı & Ataca, 2015). Yapılan çalışmalara göre bireyler psikolojik doyum sağlama, soyun devamını sağlama, ekonomik nedenler, gelecek güvencesi, çevresel faktörler, toplumsal statü kazanma, aile hayatının devamlılığı, aile büyüklerine cevap vermek gibi birçok farklı nedenden dolayı çocuk sahibi olmak istemektedir (Erbil & Pasinlioğlu, 2004; Gücük, Arıca, Akan, Arıca & Alkan, 2010; Günay & Bener, 2013; Karakaya, Coşkun, Özerdoğan & Yakıt, 2017; Yao, Chan, & Chan, 2018). Bu kapsamda çocuk sahibi olmak temelde sadece aile olmaktan ibaret gibi algılanmasına rağmen sosyal, psikolojik ve ekonomik boyutları olan çok yönlü toplumsal bir olgudur (Kağıtçıbaşı, 1981). Çok yönlü bu olgunun derinlemesine incelenmesi, çocuğa verilen önemin ve çocuk sahibi olmanın nedenlerinin değerlendirilmesi önemlidir. Özellikle geleceğin anne ve baba adayı olan gençlerin ilk olarak konuya ilişkin mevcut tutumlarını incelemek ve çocuk sahibi olmadan önce gerekli farkındalık ve bilincin kazandırılmasını sağlamak sağlıklı toplumlar inşa edebilmek için önemli bir adım olarak görülmektedir. Bu araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin çocuk sahibi olma isteğini etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapıldı.

Yöntem: Tanımlayıcı türde gerçekleştirilen araştırmanın evrenini Eskişehir'de bir üniversitede öğrenim gören 9.208, örneklemini ise 712 son sınıf öğrencisi oluşturdu. Veriler, Ocak–Şubat 2019 tarihleri arasında araştırmacı tarafından oluşturulan veri toplama formu ile toplandı. T.C. Karabük Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurul'undan etik kurul onayı alındı (Onay tarihi ve Kodu: 3 Aralık 2018-12/5 No'lu Karar). Araştırmanın yapılacağına dair kurum izni (Sayı: 99489383-302.08.01/ Onay tarihi: 18 Aralık 2018) ve çalışmaya katılmayı kabul eden öğrencilerden sözlü onam alındı. Verilerin analizinde SPSS 23.00 programı, değerlendirilmesinde ise kategorik değişkenler için frekans dağılımları kullanıldı. Tanımlayıcı istatistikler; sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma ile değerlendirildi. İki değişken arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için ki-kare bağımsızlık testi uygulandı. İstatistiksel anlamlılık değeri olarak $p<0.05$ kabul edildi.

Bulgular: Öğrencilerin %48,9'unun kadın, %94,1'inin 25 yaş ve altı olduğu saptandı. Öğrencilerin %79,5'inin çekirdek aileye sahip, % 63,2'sinin yaşamında en uzun süre il merkezinde yaşamış, annelerin %56,4'ünün eğitim durumunun ilköğretim ve altı, babaların %62,8'inin lise ve üzeri olduğu belirlendi. Öğrencilerin %48,9'unun 2 kardeşe sahip olduğu ve %77,9'unun gelecekte çocuk sahibi olmak istediği saptandı. Öğrenciler için ideal çocuk sayısı %61,8 oranında 2 çocuk, ilk kez çocuk sahibi olmak için ideal yaş aralığı %69,7 oranında 25-29 yaş arası olarak belirlendi. Öğrencilerin sahip olmak istediği çocuk sayısı ortalama 2,18'dir ve istenen çocuk sayısının cinsiyete göre farklılık göstermediği belirlendi ($p>0,05$). Öğrencilerin çocuk sahibi olma isteğini etkileyen faktörler arasında ilk üç sırada psikolojik doyum, soyun devamı ve bireysel-sosyal tercih geldiği saptandı. Öğrencilerin çocuk sahibi olma isteğini etkileyen faktörler ile cinsiyet, aile tipi, en uzun süre yaşadıkları yer arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunurken ($p<0,05$); anne ve baba eğitim durumu ile ilişkili bulunmadı ($p>0,05$).

Sonuç: Öğrencilerin çocuk sahibi olma isteği üzerinde etkili olan faktörlerin başında çocuğun psikolojik yönü, soyun devamı ve kişilere ait bireysel-sosyal tercih geldiği saptandı. Çalışmamızda aile büyüklerinin baskısı, çocuktan ekonomik beklenti faktörlerinin etkili olmadığı belirlendi. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun ekonomik özgürlüğe kavuşmadan çocuk sahibi olmak istemediği sonucu en belirgin bulgulardan biriydi. Geniş aile tipine sahip ve en uzun süre yaşadığı yer köy olan öğrencilerin daha fazla sayıda çocuk sahibi olmak istedikleri, erkek çocuk algısını daha yoğun yaşadıkları ve soyun devamı açısından çocuğun önemine daha çok inandıkları saptandı. Bu bağlamda bireyin yetiştiği aile ve yaşadığı toplumun kendi fikir ve düşünceleri üzerinde ne kadar etkili olduğu net bir şekilde ortaya kondu. Çalışmada kır-kent ayrımı belirgin şekilde ortaya çıkarken, anne-baba eğitim durumlarının çocuk sahibi olma isteği üzerinde anlamlı etkisi olmadığı belirlendi. Araştırmanın yapıldığı üniversitede öğrencilerin üniversite eğitimlerinde: cinsiyet eşitliğine; sosyal ve ekonomik yeterliliğinin daha sağlıklı bir ebeveyn olmadaki önemine ve çocuk sahibi olmada bireysel kararların toplumun ve ailenin beklentisinden daha önemli olduğuna ilişkin bilgileri içeren derslerin yer alması ve bu konuda farklı grupları da kapsayacak geniş çapta ve farklı yöntemlerle özellikle de nitel çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Sahibi Olmak, Üniversite Öğrencileri, Gençlik.

Üniversite Öğrencilerinin Evlilik Tutumları ve Yaşam Hedeflerinin Toplumsal Cinsiyetle İlişkilendirilmesi: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Örneği

Hilal Güvenç
Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü Yüksek Lisans Öğr., E-Posta: hilalgvnc97@hotmail.com

Toplumun devamlılık sürecinde bilgi ve kültür aktarımının gerçekleştiği kurum olarak aile onu oluşturan bireylerin demografik veya niteliksel özelliklerini kendinde barındırır. Evlilik kurumu içerisinde iki bireyin bir araya gelişi yalnızca yakın ilişkileriyle değil ait oldukları ve bulundukları sosyolojik düzlemle de çevrelenmiştir. Dolayısıyla bireylerin yapacağı evliliklerdeki belirleyici faktörler yeni oluşturulacak olan ailenin yapısını da etkileyecektir. Bireylerin sosyalizasyon sürecindeki deneyimleri ve içine doğdukları koşullar yetişkinliklerinde verecekleri kararlara ait nedenleri hazırlar. Toplumsal cinsiyet rollerinin aktarımı da bu kararların oluşum sürecinde etkili olmaktadır. Bu anlamda geleneksel cinsiyet rolleri içerisinde kızlar boş zamanlarının çoğunu ev ortamında geçirirken erkekler dışarıda akranlarıyla bu vakti değerlendirirler (Yıldırım, 1997: 217). Günümüzde yaygın olarak yapılan evlilik biçimiyse bireylerin karşılıklı güven ve sevgi bağı üzerine kurulu ve kendi seçimi ile yaptıkları evliliktir. Bu kararın her yaşta verilebilir olmasının yanında ilk kez evlilik deneyiminde bulunacak potansiyel kesim olarak genç yetişkinler olarak görülmektedir. Üniversiteli oranının artmasının getirisi olarak hayata başlama ve evlilik yaşı da yükselmiştir. Son yarım yüzyılda yetişkinliğe geçişte, ortalama 18-29 yaşlar arasındaki bireylerin rollerinde değişiklikler olmaya başlamıştır. Bu süreç de bireyin bazen etkin bazen de edilgen olduğu bir yapı içerisinde gerçekleşir. Yaşam hedefleri kavramsallaştırması, bireyin yaşamı içerisinde farklı yapılardan etkilenerek ve onları etkileyerek devindirdiği sabitleri ifade eder. Literatürde farklı kategoriler altında incelenen yaşam hedefleri genel olarak aileye, ekonomik beklentilere, sosyal ilişkilere, maneviyat alanına ilişkin olmak üzere yaşamı inşa eden temel alanlar içerisine yayılmıştır. Bu anlamda bireyin yaşam yapısına etkide bulunan tutum ve değer sistemlerinin incelenmesi yaşamın farklı alanlarındaki hedeflerin psiko-sosyal temelini görmeye yardımcı olacaktır.

Bu çalışmanın amacı MCBU öğrencileri üzerinden genç yetişkinlerin bazı yaşam hedefleriyle evlilikle ilgili tutumlarının hangi noktalarda ilişkilendiğini incelemek ve cinsiyet farklılığı göz önünde bulundurularak toplumsal cinsiyet odaklı yorum getirmektir. Çalışma Manisa Celal Bayar Üniversitesi sosyoloji anabilim dalında yürütülen ‘‘Üniversite Öğrencilerinin Evlilik Tutumları ve Yaşam Hedeflerinin İlişkilendirilmesi: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Örneği’’ başlıklı tez araştırmasında geliştirilmek üzere yapılmış bir pilot araştırma mahiyetindedir. Çalışmanın evrenini oluşturan MCBU öğrencileri olup bu evreni ifade edecek örneklem için belirlenen (ulaşılması varsayılan) üç fakülteden (Fen-Edebiyat, Mühendislik ve İİBF) öğrenci seçilip, veri toplama aracı olarak kapalı uçlu görüşme formu uygulanmıştır. Bu fakülteler MCBU fakülteleri içerisinde en fazla öğrenciyi barındırdıkları ve pilot araştırma için yeterli temsil sağladıkları için seçilmiştir. Toplanan anket verileri SPSS programında değerlendirilmiştir. Ankette bireylerin evlilikle ilgili düşüncelerini oluşturan; toplumsal fayda, duygusal beklentiler, ekonomik nedenler, sosyal paylaşım ve aidiyet gibi boyutlara yönelik sorularla ölçümler yapılmıştır. Öğrencilerin, evlilik tutumlarının genel olarak hayatta amaçladıklarıyla ilişkili olduğu varsayılmıştır. Bu bağlamda, bireylerin evlilik tutumlarının; “Yüksek Gelir elde etmek”, “Sosyal Kabul ve Statü elde etmek”, “Çalışma hayatı ve özel hayatın dengesini kurmak”, “Kendi mesleğimde katkılarımın çalışma arkadaşlarım tarafından takdir görmesi” vb. hayat amaçlarıyla nasıl ilişkilendiği araştırılmıştır. Erkek ve kadın öğrencilerin, evliliğe yönelik beklenti ve planlarının yaşam hedefleriyle kesişimi incelenmiştir.

Evliliğin toplumsal yararı olduğu tutumuyla yaşam hedefinde yaratıcılık ve girişimciliğe verilen önem ilişkisi incelendiğinde öğrencilerin çoğunluğu yaşam hedeflerinde yaratıcılık ve girişimci olmanın çok önemli olduğunu ifade etmiştir. Aynı öğrenciler evliliğin toplumsal yararını içeren ‘evlilik toplum içindeki saygınlığı arttırır’, ‘toplum içinde kendini güvende hissettirir’ gibi ifadelere katılmıyorum ve fikrim yok cevabını vermiştir. Kadın ve erkek öğrencilerin tutum farklılıkları incelendiğinde yaratıcılık ve girişimciliğe verdikleri önem birbirine yakındır. Fakat erkek öğrenciler evliliğin getirdiği toplumsal fayda konusunda kadın öğrencilerden daha güçlü tutuma sahiptir.

Evlilik tutumunu etkileyen ekonomik nedenlerden olan ‘gelirin planlı kullanılmasını sağlar’ ifadesine Erkek öğrenciler kadın öğrencilerden daha olumlu bakmaktadırlar. İlaveten ‘Katılıyorum’ cevabı veren öğrenciler içerisinde erkek öğrenciler kadın öğrencilere göre bir aile kurmayı daha önemli bulmaktadırlar. Erkek öğrenciler evliliğin getirdiği ekonomik koşullarda genellikle avantajlı olduklarından dolayı aile kurmaya kadınlardan daha fazla önem atfediyor olabilirler.

Kadın öğrenciler yaşam hedeflerini belirlerken evliliğin duygusal ve paylaşımsal boyutuna olumlu baksalar da söz konusu yaratıcılık, girişimcilik ve yüksek gelir elde etmek olduğunda evliliği ikincil plana

atabiliyorlar. Burada toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin içselleştirilmiş iş bölümünün var olduğunu göz önünde bulundurursak kadın öğrencilerin evlilik tutumunun daha zayıf olma nedenini yaşam hedeflerinde ekonomik temelli hedeflere önem vermelerine bağlayabiliriz. Kadın öğrenciler ekonomik bağımsızlıklarını sağlama sürecinde evlilik yaşamının toplumsal cinsiyete bağlı gereklilikleri tarafından engellenebileceğini ya da gecikebileceğini düşünüyor olabilirler.

Anahtar Kelimeler: Evlilik Tutumu, Toplumsal Cinsiyet, Yaşam Hedefleri.

Boşanmış Kadınların Soyadı Bağlamında Aidiyet ve Kimlik İkilemi

Güher Ceylan Kuşoğlu
Akdeniz Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Öğretim Gör., E-Posta: ceylancavli@akdeniz.edu.tr
Derya Coşkun Elmas
Akdeniz Üniversitesi, Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet ABD, Yüksek Lisans Öğr., E-Posta: deryaacoskunn@gmail.com

Bu çalışma, boşanmış kadınların evlilik sonrası soyadı tercihleri konusunda yaptıkları açıklamaları inceleyerek kadınların soyadı tercihlerinin ve soyadına atfettikleri anlamın nedenlerini araştırmaktadır. Tarihsel süreçte soyadının sadece bireysel bir boyutu varken zamanla bireyle beraber onun soyunu da belirten bir kavram haline gelmesiyle soyadına atfedilen anlam değişerek önem kazanmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada öncelikli olarak soyadı kavramı tarihsel bir perspektifte ele alınmış ve kadının soyadına ilişkin Türkiye'deki hukuki düzenlemelere ve gelişmelere yer verilmiştir. Soyadı kişiye sıkı sıkıya bağlı bir kişilik hakkıdır. Bunun yanında soyadı kullanımı Soyadı Kanununun 1. maddesi gereğince bir yükümlülüktür. Türk Medeni Kanun'un 187. maddesinde kadının soyadı "*Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyla kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir*" şeklinde düzenlenmiştir. Madde içeriğinden anlaşılacağı üzere soyadı kadınlar yönünden koruyucu bir düzenleme içermemekte, kadının seçim hakkı sınırlandırılmakta, erkek eşin soyadının kullanımı her koşulda zorunlu kılınmaktadır. TMK m. 187 gereğince evlilikle birlikte kadın, doğumla kazandığı soyadını tek başına kullanamamakta, aile ismi olarak erkek eşin soyadı kullanılmaktadır. Bu durumun yarattığı eşitsizlik defalarca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay kararlarına konu olmuştur.

Bu çalışmada soyadının toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında değerlendirmelerine yer verilmiş gerek mahkeme kararları gerekse farklı ülkelerde boşanmış kadının soyadı hakkı ve sahip oldukları seçenekler göz önünde bulundurularak, Türkiye için olası çözüm önerileri tasarlanmıştır. Mevcut düzenlemelerin kadın deneyimlerine yansımalarını irdelemek amacıyla kartopu yöntemiyle 8 boşanmış kadına ulaşılmış ve bu katılımcılarla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Literatürde kadının soyadının hukuki boyutlarına dair çok sayıda çalışma olsa da boşanmış kadınların soyadı kavramına dair görüşlerini kapsayan ve dolayısıyla kadın gözüyle yazılmış çalışma sayısı yok denecek kadar azdır. Bu çalışmada evlenirken kendi soyadlarını da eşlerinin soyadıyla beraber kullanan ve sadece eşinin soyadını alan olarak iki grup halinde incelenen katılımcı görüşleri feminist bir perspektifle yorumlanmıştır. Katılımcıların açıklamaları kimlik, benlik ve kültürel beklentileri ile ilgili endişeleri olduğunu ortaya koymakla birlikte kadınların boşanma sonrası değiştirmesi gereken evrak külfetini ve en önemlisi çocuk sahibi katılımcıların çocuklarıyla aynı soyadını taşımıyor olmanın getirdiği dezavantajlı durumu gözler önüne sermektedir. Ancak, ortak olarak dile getirilen bu endişe ve mağduriyetin derecesinde katılımcıların görüşleri ve deneyimlerinin aynı olmamasından kaynaklanan belirgin farklılıkların olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcıların tercihlerindeki ve bu tercihlerin kaynağı olan dünya görüşündeki bu açık farklılıklara rağmen, ataerkil bir toplumda yaşama ortak paydası altında birleşen bu kadınların kendi kimliklerinin de toplumsal bir inşa sonucu oluştuğunun bilincinde oldukları sonucuna varılmıştır. TMK'nın 187. maddesiyle kadının evlenirken evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı başvuruyla kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilme hakkı doğmuş olsa da bu husus kadın ve erkek eşitliğini sağlamamaktadır.

Gerek Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay kararlarında gerekse uluslararası metinlerde bu düzenlemenin cinsiyet ayrımcılığına sebep olduğuna yer verilmiştir. Bu sebeple kadına tek başına kendi soyadını kullanma hakkı tanınması yönünde düzenleme yapılması önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra, mevcut düzenleme göz önünde bulundurulduğunda kadının soyadını kullanma hakkını edinmesi için herhangi bir başvuruda ya da bildirimde bulunması bile kadın için bir dezavantaj teşkil etmektedir. Kadının evlenmeden önceki soyadını kullanmasının bir kişilik hakkı olması sebebiyle kadının soyadının devamlılığının sağlanması öncelikli amaç olmalıdır. Bunun için de TMK m.187'nin aksine, kadının kendi soyadını kullanmayı tercih etmediği, yalnızca eşinin soyadını kullanmayı istediği hallerde ilgili kurumlara başvuru şartı getirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Soyadı, Boşanma, Kimlik, Hukuki Düzenlemeler.

Kadının Yaşam Tarzının Tecavüze Yönelik Değerlendirmeler Üzerindeki Etkisi

Fatma Yaşın Tekizoğlu
Düzce Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Öğretim Ü., E-Posta: fatmayasinn@gmail.com
Melis Çekik Ok
Kapadokya Üniversitesi, Beşeri Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Lisansüstü Öğr. E-Posta: melis.celik@gmail.com
Ahmet Çağlar Ok
Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Lisansüstü Öğr. E-Posta: ahmetcaglarok@gmail.com

Tecavüz yaygın bir toplumsal sorundur. Toplumun tecavüzü olağan kabul etmesi ve tecavüz mağduruna yönelik olumsuz tutumlar sergilemesi mağdurun "ikincil travma" yaşamasına neden olarak, kendini çok daha güçsüz, damgalanmış ve mahcup hissetmesine yol açmaktadır. Diğer bir deyişle, tecavüz mağdurları iki kere cezalandırılmaktadır. Bunlardan ilki tecavüzün kendisi olup, diğeri de tecavüz mitlerinin etkisiyle toplumun mağduru bir anlamda suç ortağı veya suçlu görmesidir. Dahası, bu mitlerin etkisiyle mağdur da kendini suçlama eğiliminde olmaktadır. İlgili alanyazın incelendiğinde, çelişik duygulu cinsiyetçilik, adil dünya inancı gibi çeşitli faktörlerin tecavüz sonrasında kadını suçlama düzeyini etkilediği görülmektedir. Benzer şekilde, tecavüz mağduruna yönelik tutumlar için önemli bir belirleyici olan mağdur ya da saldırganla empati düzeyini de ele alan pek çok çalışma bulunmaktadır. Diğer yandan, ilgili alanyazında tecavüz mağduruna ilişkin tutumları empati ve kadını suçlama bağlamında inceleyen çalışmalar olmasına karşın, bu değişkenleri kadının yaşam tarzı açısından ele alan sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmaların bulgular tutarlılık göstermemektedir. Buradan hareketle, bu araştırmada kadının yaşam tarzının mağdura yönelik suçlayıcı tutumlar, tecavüz kurbanına ilişkin tutumlar ve tecavüz empati düzeyi üzerindeki etkisinin incelenmesi planlanmıştır. Çalışmanın veri toplama süreci devam etmekte olup, örneklemin 200 üniversite öğrencisinden oluşması planlanmaktadır. Veri toplama aracı olarak, Demografik Bilgi Formu (DBF), Tecavüz Empati Ölçeği Kurban Formu (TEM-K), Tecavüz Empati Ölçeği Saldırgan Formu (TEM-S), Tecavüz Kurbanına İlişkin Tutum Ölçeği (TKİTÖ), Değişimleme Sınaması Formu, Tecavüz Senaryoları, senaryolar doğrultusunda tecavüze ve tecavüze uğrayan kadına yönelik tutumları belirlemeye yönelik Likert tipi sorular ve kontrol amacıyla Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği (GADİÖ) kullanılmaktadır. Çalışma kapsamındaki deney uygulamaları hem sınıf hem de internet ortamında gerçekleştirilmektedir. Katılımcılara ilk olarak DBF ve GADİÖ verilmektedir. Sonrasında, kadının yaşam tarzının değişimlendiği (Geleneksel – Geleneksel Değil – Kontrol) 3 farklı tecavüz senaryosundan biri seçkisiz olarak sunulmaktadır ve ardından katılımcılardan kadının yaşam tarzıyla ve tecavüze ilişkin durumsal değişkenlerle ilgili çeşitli ifadeleri 7'li Likert tipi bir ölçek üzerinde değerlendirmeleri istenmektedir. Son olarak ise TEM-S, TEM-K ve TKİTÖ uygulanmaktadır. Bu araştırmada, çalışmanın temel amacı doğrultusunda, adil dünya inancının etkisi kontrol edilerek çok değişkenli varyans analizi (MANCOVA) yapılması planlanmaktadır. Analizler sonucunda elde edilen bulgular ilgili alanyazın temelinde tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: tecavüz, empati, kadının yaşam tarzı, kadını suçlama, tecavüze yönelik tutumlar.

Eğitimli Çalışan Kadının Yaşamında Ataerkil Örüntülerin Etkisi

Dilek Işık
Beykent Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Doktora Öğr.

Bu bildirinin amacı İstanbul ilinde lisans ve lisansüstü eğitim almış kamu ve özel sektörde çalışan kadınların anlatılarından hareket ederek eğitimli kadının yaşamındaki ataerkil değerlerin çalışma algısını nasıl etkilediğini tartışmaktır. Bu tartışma, Eğitimli Çalışan Kadının Çalışma Hayatında ve Aile Hayatındaki Ataerkil Örüntülerin Çalışma Algısına Etkisi araştırma verilerine dayanan bilgiler üzerinden yapılacaktır.

Niteliksel yöntem ile yapılan araştırmada kadınların günlük yaşam deneyimlerinin ataerkil değerlerin yörüngesinde şekillenme düzeylerini ve kadınların bu değerlerle etkilenen yaşam süreçlerini anlamak hedeflenmiştir. En önemli veri kaynağı olan araştırma katılımcıları, lisans ve üzeri eğitim almış, kamu ve özel sektör kuruluşlarında çalışan 25 ve 48 yaş arasındaki kadınlardan oluşmuştur. Veri oluşturma tekniği olarak hazırlanan yarı yapılandırılmış rehber formu kapsadığı açık uçlu sorularla, katılımcıların kendi yaşam deneyimlerini ve bu deneyimlerine hangi anlamların yüklü olduğunu ortaya çıkarabilmesine imkan veren bir şekilde hazırlanmıştır.

Araştırma bulguları; katılımcıların hepsinin ücretli bir gelirlerinin olmasının kendilerini ekonomik açıdan özgür kıldığını düşünmelerine rağmen bir mesleklerinin olmasını güç ve başarı ile ilişkilendirmemiş olduklarını göstermektedir. Ücretli bir işte çalışmaya yüklenen anlam bireysel eksende maddi ihtiyaçların karşılanması olarak değerlendirilirken sağlanan toplumsal katkıyı ise hizmet verdiği bireylere fayda sağlamak olarak anlamlandırmışlardır. Araştırma katılımcılarının ücretli bir işte çalışıyor olmaları ekonomik özgürlüklerinin ataerkil değerlerle mücadelede onları çok güçlü kılmadığı görülmüştür. Kadınların anlatılarında çalışmayla elde etikleri gelirin daha çok çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak üzere kullanıldığı vurgusu eşlerini maddi anlamda daha özgür kılacak bir olanak yarattığı görülmüştür.

Araştırma Bulguları arasında en çok dikkati çekenlerden bir boyut; katılımcıların evli ve özellikle çocuk sahibi olmayı bireysel ve toplumsal değerler açısından oldukça önemli bulmalarıdır. Evlenerek çocuk sahibi olmak ve kendilerine ait bir aile kurmayı toplumsal statülerinin önemli koşulu olarak değerlendirmektedirler. Araştırmanın evlenmemiş katılımcıları da hayatlarının ilerleyen yıllarında mutlaka evlenmeyi ve çocuk sahibi olmayı hedeflediklerini vurgulamışlardır. Bu vurgular kadınlık ideolojisinin evlenmek ve çocuk sahibi olmakla eşdeğer olduğu anlamına geldiğini göstermektedir. Araştırmanın diğer önemli bulgusu, katılımcı kadınların gündelik yaşamda ataerkil değerlerin var olduğu bilincini taşımalarıdır. Ancak kendilerinin ataerkil değerlerin denetimi ve baskısı altında olduklarının farkındalığı daha azdır. Kadınların zihinsel yapılanmalarında bu değerlere bağlılık ve bağımlılık anlatılarında dikkat çekici bir eksendir. Kadınların ataerkilliği kendilerinin dışında bir yerde değerlendirdikleri ve yine kendilerini bu yapının dışında gördükleri anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eğitimli Kadın, Çalışan Kadın, Ataerkil Değerler.

Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Algıları

Elif Işık Demirhan
Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi, Doktora Öğr., E-Posta: elifisikdemirhan@gmail.com
Ahmet Köç
Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı Öğretim Ü., E-Posta: ahmetkoc@akdeniz.edu.tr

Her toplum kendine özgü bir kültüre sahiptir. Birey daha anne karnındayken doğacağı toplumun kültüründen etkilenmektedir. Zaman içinde kültürün etkisiyle de kadın veya erkek olma biyolojik bir cinsiyet olmanın ötesine geçmektedir. Cinsiyet(sex), doğuştan var olan biyolojik, içten gelen bir durum iken; toplumsal cinsiyet, sonradan öğrenilmektedir. Uzun süre cinsiyet ve toplumsal cinsiyet aynı anlamda kullanılmaktaydı. Toplumun kadın ve erkeğe yüklediği anlam ve görevler toplumsal cinsiyet(gender) kavramını ortaya çıkarmıştır. 1970'li yıllarda toplumsal cinsiyet olgusu alan yazında da yer almaya başladı.

Ata erkil toplumlarda, toplumsal cinsiyet algısına bakıldığında; kadına olumsuz tutum ve davranışlar gözlenmektedir. Kadının birçok alanın dışında kalmasına neden olmaktadır. Bu durum da kadının kişisel ve toplumsal gelişimini olumsuz etkilemektedir. Toplumsal cinsiyete göre hayatına yön veren kadınlar toplumsal uyum sağlamış görünmektedir. Fakat ilgi, yetenek ve becerilerine göre hayatına yön veren kadınların bireysel tatmin ve toplumsal gelişim açısından daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın amacı 8. Sınıf öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine ilişkin algılarını açığa çıkarmaktır. Araştırma, toplumsal cinsiyet eşitliği algısının sekizinci sınıf öğrencilerinde (14 yaş) ne düzeyde olduğunu ortaya koyması açısından önem arz etmektedir. Eğitimin erken evrelerinde belirlenen toplumsal cinsiyet algısının farklı yöntemlerle toplumsal cinsiyet eşitliğine dönüştürülebileceği düşünülmektedir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilimden yararlanılmıştır. Katılımcının toplumsal cinsiyet algısının nedeninin ortaya çıkarılması için doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Çalışmada araştırmacılar tarafından geliştirilmiş yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel analiz yaklaşımı benimsenmiştir. Bu araştırma 2019-2020 eğitim öğretim yılının 1.döneminde Ankara'daki farklı devlet okullarında öğrenim gören 8'i erkek, 12'si kız, 20 8.sınıf öğrencisi ile yapılan görüşme verileri ile hazırlanmıştır.

Araştırmanın bulgularına göre; katılımcılar, ailede (a)anne ve baba birlikte çalışmalı, (b)baba çalışmalı konusunda ikiye bölünmektedir. Aile içi şiddete bütün katılımcılar karşı çıkmaktadır. Katılımcılar aledeki kararları anne-babanın birlikte alması gerektiğini düşünmektedir. Evin ihtiyaçlarına anne-babanın birlikte karar vermesi gerektiğini ifade etmektedir. Katılımcılar eğitim hakkı konusunda cinsiyet ayrımı yapılmaması gerektiğini düşünmektedir. Çalışma hayatına başlayan kadın ya da erkeğin, aileden ayrı eve taşınması katılımcıların çoğunluğu tarafından olumlu değerlendirilmektedir. Bütün katılımcılar 'her istediğim olmalı' şeklindeki ifadeleri cinsiyet ayrımı yapmadan olumsuz değerlendirmektedir. Katılımcılara kadınlara/erkeklere özgü meslekler konusunda iki gruba ayrılmaktadır. Erkek katılımcıların çoğunluğu cinsiyete göre mesleklerin ayrıldığını düşünmektedir. Ailede ev işlerinin eşit paylaşılmaması gerektiğini düşünen katılımcıların tümünün erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğu çalışma hayatında aynı işi yapan kadın ve erkeğin eşit ücret alması gerektiğini düşünmektedir. Katılımcıların çoğunluğu evlilikte yaş farkının ve eğitim durumunun önemli olmadığını düşünmektedir. Bütün katılımcılar cinsiyet ayrımı yapmadan aldatmayı olumsuz değerlendirmektedir. Katılımcıların çoğunluğu, evli insanların ayrılma kararını birlikte alması gerektiğini ve mal varlıklarının eşit paylaşılması gerektiğini düşünmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik uygulamaların erken yaşlardan başlanarak hayata geçirilmesi için çalışmalar yapılabilir. Cinsiyetçi dil ve söylemlerin farkına varılarak öğrenme ortamlarında cinsiyetçilikten yalıtılmış bir dilin kullanılması için çalışmalar yapılabilir. Toplumsal cinsiyet algısının dışında farklı işler yapan kadınlara eğitim programlarında yer verilebilir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Bilgiler, Nitel çalışma.

Kadın-Erkek Eşitliğini Sağlamada Sihirli Bir Değnek: Eğitim

Gamze Acar Şimşek
Milli Eğitim Bakanlığı, Varsak Ruhi Göksoy Ortaokulu, Kepez/Antalya. E-Posta: gamzeacar15@gmail.com

Nurşen Adak
Akdeniz Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Öğretim Ü., E-Posta: adaknursen@gmail.com

Giriş: Kadın-erkek eşitliğini sağlamanın en önemli araçlarından birisi kuşkusuz eğitimdir. Bu nedenle liberal feministler eğitimi sihirli bir değnek olarak görmüşler ve eşitliğin eğitim yoluyla sağlanabileceğini iddia etmişlerdir. Ancak radikal feministler eğitimin eşitliğin sağlanmasında önemli bir gereklilik olduğunu vurgulamakla beraber yeterli koşul olmadığını iddia etmişlerdir. Çünkü eğitim bir taraftan toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili değer ve normları gelecek kuşaklara aktarırken diğer taraftan geleneksel ataerkil değer ve normları da aktarma riskine de sahiptir. Bu çerçevede bildiride, mevcut eğitim-öğretim sistemi içerisinde toplumsal cinsiyet kaynaklı eşitsizliklerin olup olmadığı, var ise görünür ya da örtük izdüşümlerinin araştırılması, bu eşitsizliklerin okul ortamındaki yansımalarının irdelenerek eğitim döngüsü içinde yeniden üretiliş biçimlerinin öğretmenler üzerinden araştırılması amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde okul ortamı içerisinde toplumsal cinsiyetle ilgili üç konuya odaklanılmıştır. Birincisi okul ortamının kadın ve erkekler tarafından nasıl algılandığı, farklı cinsiyetten öğrencilerin kendilerini bu ortamda nasıl hissettikleri, öğretmen-öğrenci iletişimi, sınıf oturma düzeni, okul ortamında öğrencilerin giyim kuşamına gösterilen tepkiler ve öğretmenlerin nöbet görevlerinde sergiledikleri davranışlar çalışma kapsamında araştırılmıştır. İkincisi öğrencilere uygulanan ceza ve yaptırımların toplumsal cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Üçüncüsü ise eğitim ve öğretim ortamının farklı cinsiyetten öğrencilere nasıl bir iklim sunduğunun incelenmesidir.

Yöntem: Antalya'da gerçekleştirilen ve nitel araştırma deseninin benimsendiği çalışmada yorumlayıcı fenomenolojik yöntem kullanılmıştır. Araştırma kapsamında literatür taramasının ardından eğitim sektöründe öğretmen ve okul idarecisi olarak çalışan katılımcıların eğitim alanındaki toplumsal cinsiyete dair deneyimlerini anlamak ve yorumlayabilmek için yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. Benzer olgular örnekleminin benimsendiği çalışmada Antalya ilinin merkez ilçesi olan Kepez'de eğitim öğretim faaliyetlerine devam eden bir ortaokulda görev yapan 20 kadın ve 10 erkekten oluşan 28 öğretmen ve 2 okul idarecisi ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. İçerik analizi yoluyla katılımcılarla yapılan görüşmelerin çözümlemelerinden elde edilen örnekler ve anlatılar tematik olarak kategorize edilerek eğitimde toplumsal cinsiyet kaynaklı eşitsizliklerin görünür ya da örtük izdüşümlerinin olup olmadığı araştırılmıştır.

Araştırma sonuçları: Araştırma sonucunda katılımcıların, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği kavramını çoğunlukla ataerkil aile yapısı ve eril kültür çerçevesinde tanımlama girişiminde oldukları anlaşılmıştır. Mevcut kültürel değer ve normların eğitim ortamlarına yansıması konusunda katılımcıların bazıları geleneksel ataerkil değerlerin eğitim öğretim faaliyetlerini sürdüren öğretmenler tarafından da benimsendiğine işaret ederken, bu durumun kadınların aleyhine olduğu da vurgulanmıştır.

Çalışmadan elde edilen bir diğeri bulgu da okul ikliminin yüksek oranda şiddet içerikli olduğudur. Yapılan görüşmelerde okullarda şiddetin sözel, fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik türlerine dair örneklere anlatılarda ulaşılmıştır. Şiddet türlerinin de toplumsal cinsiyete göre şekil aldığı görülmüş ve erkeklerin şiddetin daha sert türlerine maruz kaldıkları anlaşılmıştır. Şiddetin uygulanma yönünün sadece üsten asta doğru ilerlemediği, aynı pozisyondaki gruplar arasında cinsiyet ayrımı gözetmeksizin ve asttan üste doğru da cinsiyet gözetmeksizin farklı şiddet türlerinin uygulandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışmada ayrıca geleneksel cinsiyete dayalı işbölümünden kaynaklandığı ifade edilen, güç ve otoriteden yoksun oldukları düşünülen kadın öğretmenlerin genel olarak sınıf hakimiyetinde yetersiz görüldüklerinin vurgulanmasıdır. Yapılan görüşmelerde kadın öğretmenlerin annelik rolleri çerçevesinde öğrencilerle kurdukları ılımlı ve sıcak ilişkilerin öğrenciler tarafından suistimal edildiği ve kadın öğretmenlerin duygusal olmalarının, sınıf hakimiyetlerini zayıflattığı belirtilmiştir.

Sonuç olarak kadın-erkek eşitliğini sağlamada önemli işlevlere sahip olan eğitim alanında eğitime erişim gibi alanlarda görece olarak önemli gelişmeler sağlansa da bazı eşitsizliklerin hala devam ettiği görülmüştür. Bu nedenle konuya ilişkin eşitsizliklerin çözümü noktasında politikaların temelde bütünlük, süreklilik ve kararlılık ilkelerine dayandırılarak üretilmesi ve uygulanması önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Eşitsizlik, Eğitim, Kadın, Ataerki, Okul.

Not: Bu çalışma "Eğitim ve Öğretim Ekseninde Toplumsal Cinsiyet Kaynaklı Eşitsizliklerin İzdüşümleri" başlıklı proje kapsamında (Proje No:4222), Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir.

Taşra Üniversitesinde Eğitim Sosyolojisinin Feminist Pedagojik Denemesi

Duygu Altınoluk
KİYÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisiyatifi Üyesi. E-posta: dygaltinoluk@gmail.com

Öz benliğimizle sahada yaşadığımız deneyimleri, ikilemleriyle birlikte sunmak bir bağlama oturduğunda anlam kazanır. Tıpkı dersliklerde işlenen derslerden paylaşacağım deneyimlerin bağlamsallığı gibi. Ege Üniversitesi'nde ders verdiğim süre boyunca akademinin içerisinde kimi zaman örtük kimi zaman apaçık biçimde varlığını sürdüren cinsiyetçiliğe ve tahakküme karşı durdum. Feminist epistemolojiye akademi örneklemiyle katkı yapmaya çalışırken, aynı zamanda bu eril kurum olarak akademinin bir üyesi olarak derslik içerisinde de feminizmin tüm değerlerini derslere entegre etmeye çalıştım. Seküler bir şehirdeki bir üniversitede ders veriyor olmanın ve bu derslerde feminizm, LGBTQ veya kadın hakları üzerine konuşmanın görece kolay olduğunu taşra üniversitesine gelene kadar fark etmemiştim. Verdiğim çeşitli derslerde konu ne olursa olsun, sınıfta feminist pedagojik bir yapıyla muhakkak o konunun nasıl tezahür ettiğini anlatmadan dersi bitirmiyordum. Öğrencilerin katılımları daha yüksek oranda olduğu gibi farklı seslerin de yükselmesi hiçbir derste eksik olmuyordu. Bunun sebebini elbette yalnızca seküler şehre veya köklü üniversite geleneğine bağlamak yanlış olur; ancak inkâr da edilemez. Dersliklerde feminist pedagoji girişiminin ikilemleri üzerine düşünmem ise merkezden taşraya geçip, bu üniversitede "Eğitim Sosyolojisi" dersine feminist pedagoji altyapısıyla vermemle başladı. Toplumsal yapısı göz önüne alındığında patriyarkal değerleri oldukça belirgin ve görünür olan bir şehirde, civar illerden gelen öğrenciler için feminist pedagoji temelli bir ders planının beni zorlayacağını sınıfa girdiğim ilk dakika anlamıştım. Bu nedenle bu metin, bizzat derste yaşadıklarım ve yaşadıklarımızdan ziyade feminist pedagojik bir dersin denemesinin bir bağlama oturan politik yapısına işaret etme amacı gütmektedir. Dolayısıyla metin boyunca feminist pedagojinin temellerini dikkate alarak derslik deneyimi aktarımı yapılacak ve merkez-taşra dersliklerinde feminizm ve toplumsal cinsiyet dersi anlatımlarının deneyimleri aktarılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Feminist Pedagoji, Taşra Üniversitesi, Eğitim Sosyolojisi, Feminist Derslik Denemesi.

PIAAC, ULUSLARARASI YETİŞKİN BECERİLERİNİN ÖLÇÜLMESİ PROGRAMI, SONUÇLARININ TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

H. Eylem Kaya
Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Öğretim Ü., E-posta: eyka76@yahoo.com

Ceylan Yaşar
Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Lisansüstü Öğr., E-posta: cyln.yasar72@gmail.com

Toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili sorunlar hem Türkiye'de hem de dünyada eğitimin en yakıcı sorunlarından biridir. Ulusal ve uluslararası pek çok kuruluşun yanında çeşitli sivil toplum örgütleri de bu soruna ilgi göstermekte özellikle dezavantajlı konumda bulunan kadınların ve kız çocuklarının eğitime erişim ve devam sorununa kalıcı çözümler üretmeye çalışmaktadır. Bu noktada harcanan çabalar sonucunda birtakım ilerlemeler kaydedilse de dünya genelinde milyonlarca kadın temel bir hak olarak tanımlanan eğitimden mahrum bırakılmaktadır. Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili sorunları çözüme kavuşturamayan ülkelerden biri de Türkiye'dir. 2019 yılı verilerine Türkiye'de okumaz-yazmaz 1.7 milyondan fazla kadın bulunmakta, kadınlar ve kız çocukları eğitime erişim ve devam noktasında sıkıntılar yaşamaya devam etmektedir. Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili sorunların çözüme kavuşturulamaması kadınların eğitime erişimini olumsuz bir şekilde etkileyerek kısıtlarken okul başarılarının düşmesine de sebep olmaktadır.

Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili sorunlar OECD tarafından uygulanan PIAAC, Uluslararası Yetişkin Becerilerinin Ölçülmesi Programı, sonuçlarına da yansımıştır. 15-65 yaş arasındaki yetişkinlerin temel becerilerinin değerlendirilmesine odaklanan uluslararası bir program olan PIAAC, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 33 ülkede uygulanmaktadır. Türkiye, 2012-2016 dönemini kapsayan İkinci Tur PIAAC çalışmalarına katılım sağlamış ve 30 ilde yürütülen ölçme ve değerlendirmeler sonucunda Türkiye'deki yetişkin becerilerinin mevcut durumu ortaya konmuştur. Türkiye; sözel, sayısal ve teknoloji yoğun ortamda problem çözme beceri testlerinin tamamında düşük puanlar elde ederek OECD ülkelerinin oldukça gerisinde kalmış ayrıca cinsiyetler arası puan farkının en yüksek olduğu ülkelerden de biri olmuştur. PIAAC sonuçlarının ortaya koyduğu bu tablo Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili sorunların eğitime yansıdığının ve kadınların dezavantajlı konumda olmaya devam ettiğinin en büyük göstergesidir. PIAAC'da elde edilen sonuçlar hem örgün hem de yetişkin eğitimi uygulamalarının gözden geçirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili sorunların tespit edilerek çözüme kavuşturulması ve kadınlar ile kız çocuklarının dezavantajlı konumlarının ortadan kaldırılması adına önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada; sözel, sayısal ve teknoloji yoğun ortamda problem çözme beceri testlerinde Türkiye'deki yetişkinlerin elde ettiği sonuçların toplumsal cinsiyet sosyolojisi bağlamında eleştirel değerlendirilmesi hedeflenmekte ve çözüme dair birtakım öneriler sunulmaktadır.

Anahtar kelimeler: PIAAC, kadın, toplumsal cinsiyet, eşitsizlik

Eğlence Mekanlarında Kadınların Cinsel Tacizden Korunma Stratejileri

Halime Ünal Reşitoğlu
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Öğretim Ü.

Asiye Kemik
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Doktora Öğr.

Kadınlar kamusal alanlarda erkeklerin sözlü ve fiziksel cinsel tacizlerine sıklıkla maruz kalmaktadırlar. Hatta yaşadığı sokakta veya evinin kapısının önünde bile cinsel taciz mağduru olan kadınların olduğunu bilmekteyiz. Kadınların gitmesinde sakınca görülmeyen işyerleri, hastaneler, sinemalar, alışveriş merkezleri veya metro gibi birçok kamusal alan kadınlar için risklerle dolu iken varlıklarının sorgulandığı veya normal kabul edilmediği alanlar kadınlar için daha tehlikelidir. Bu bağlamda, kadınların eğlenmek için gittiği gece ekonomisi içinde yer alan bar, disko, gece kulübü gibi eğlence mekanlarının atmosferi cinsel tacize uğrama olasılıklarını oldukça artırmaktadır. Çoğu zaman erkeklerin mekânı olarak kabul edilen ve alkol ve cinsellikle ilişkilendirilen bu mekanlar kadın müşteriler için risklerle doludur. Cinsiyetçi ve cinselleştirilmiş bu mekanlarda heteronormativite etrafında örgütlenen normlar ile toplumsal cinsiyet eşitsizliği sürekli üretilmekte ve kadınlar erkeklerin hedefi haline gelmektedirler. Cinsel normlar ve toplumsal olarak kabul edilen ve edilmeyen davranışlar arasındaki sınırlar bu mekanlarda muğlaklaşmaktadır. Erkeklerin kendilerini daha güçlü hissettikleri ve kadınları bir av gibi gördükleri bu mekanlarda heteronormativite etrafında örgütlenen düzen cinsel tacizi görünmez kılmakta hatta normalleştirilmektedir. Kadınların davranışlarından ve ilgilerinden bağımsız olarak erkekler ilgilendikleri veya kolay hedef olabileceğini düşündükleri kadınları seçerek onları istenmeyen bakışlara veya dokunuşlara maruz bırakmaktadırlar. Kendilerini eğlence mekanlarının doğal sahipleri olarak gören erkekler bu tür davranışları normal karşılamaktadırlar. Kadınlar ise bu mekanlarda özgürce eğlenmek ve feminenliklerini sergilemek isterken cinsel tacizin mağduru da olmak istememektedirler. Eğlence mekanlarına gitmek doğal olarak taciz edilebilecekleri ve bu tacize ses çıkarmayacakları anlamına gelmemektedir. Kadınlar iki tarafı kesin bir bıçak üstünde eğlenirken taciz edilmemek için stratejiler geliştirmek zorunda kalmaktadırlar. Bu çalışmanın amacı eğlence mekanlarına giden kadınların mağduru oldukları istenmeyen cinsel davranışları nasıl tanımladıkları ve anlamlandırdıklarını anlamaya çalışmaktadır. Kadınlar korunmak için ne tür stratejiler geliştirmektedirler? Tek veya grup olarak geliştirilen kaçınma stratejileri nelerdir? Geliştirdikleri bu kaçınma stratejiler onlara kendilerini nasıl hissettirmektedir? Sınırları nasıl çizmektedirler? Bu gibi sorulara yanıt aramak için eğlence mekanlarına sıklıkla giden kadınlar ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine görüşmeler yapılmaktadır. Hali hazırda 3 kadın katılımcı ile görüşme yapılmış ve görüşmeler devam etmektedir. Bu 3 katılımcının verilerinin ön incelemesi kadınların eğlence mekanlarında kendilerini rahat hissetmediklerine işaret etmektedir. Bir taraftan özgürce ve kadınca eğlenmek ister iken sürekli olarak erkeklerin bakışlarından veya onlarla iletişime geçmeye çalışmalarından rahatsız olmaktadırlar. Hem çekici olmak istemekte hem de erkeklerin istenmeyen cinsel ilgilerine maruz kalmamak için davranışlarını, giysilerini ve bedenlerini kontrol etmektedirler. Yalnız dışarıya çıkmak yerine hemcinsleri ile veya karma gruplar ile beraber çıkmakta ve eğlence mekânında da yalnız kalmamaya çalışmaktadırlar.

Anahtar kelimeler: Cinsel taciz, toplumsal cinsiyet, cinsellik, kadınlık

İş İlanlarında Kadın İstihdamı ve Cinsiyet Ayrımcılığı:Batı Akdeniz Bölgesi Örneği

Özlem Çetinkaya Bozkurt
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Bucak İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, Öğretim Ü., E-Posta: ozlemcetinkaya@mehmetakif.edu.tr

Funda Kıran
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Bucak İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, Araş. Gör., E-Posta: fkiran@mehmetakif.edu.tr

Giriş: İş ilanları; işverenlerin eşitlik konusundaki uygulamalarının incelenmesinde ilginç ve önemli bir kaynaktır. İşverenler gereksinim duyduğu çalışanları ilanlar aracılığıyla işgücü piyasasına duyururlar. Böylece bu iş ilanları cinsiyete dayalı varsayımların ve önyargıların açık bir ifadesi olarak bir kanal görevi görürler. Bir başka ifadeyle iş ilanları, bir örgütün özellikle "adil işe alım uygulamalarına bağlılığı ve bunların benimsenmesi" konusunda iyi birer göstergedirler. İş ilanları, çoğu zaman cinsiyet açısından tarafsız, her iki cinse de eşit imkânları sağlayacak bir şekilde yapılandırılmış görünürler. Ancak dikkatli bir şekilde incelendiğinde bu ilanlarda çoğu zaman dişil/eril özellikler içeren cinsiyetçi kalıp yargılarını yansıtan ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Bundan ötürü iş ilanları işletmelerin cinsiyet ayrımcılığına ilişkin politikaları yönünde önemli ipuçları vermektedir. Kadınların iş hayatında ayrımcılığa maruz kaldıkları konuların belirlenmesi üzerine yapılan çalışmalar daha çok kariyer gelişimi, performans değerlendirme, ücretlendirme, eğitim fırsatları gibi temel insan kaynakları yönetimi fonksiyonları çerçevesinde yoğunlaşmaktadır. Halbuki; literatür (Demir, 2011; Sayar, 2008; Bennington, 2007; Ersoy Yılmaz ve Çetinel, 2019) çalışma yaşamında kadınların en çok işe alım sürecinde ayrımcılığa maruz kaldıklarını göstermektedir. Konuyla ilgili literatür incelendiğinde özellikle işe alım sürecinde cinsiyet ayrımcılığı konusunda çok az çalışma (Şeşen, 2006; Kutanis ve Çetinel, 2016; Kuhn ve Shen, 2011; Gaucher, Friesen ve Kay, 2011; Emre, 2010; Ersoy Yılmaz ve Çetinel, 2019; Ünlü, 2010) yapıldığı dikkati çekmektedir. Buradan hareketle çalışmanın amacı iş ilanlarında kadınların tercih edildiği departmanlar, pozisyon seviyeleri, sektörler, tecrübe durumu ile kadınlardan talep edilen eğitim seviyesi, çalışma şekli ve eril/dişil özellikleri belirlemektir. Araştırma sonuçlarının konuyla ilgili çalışan akademisyenler ile sektör yöneticilerine güncel bilgi sağlaması, ileride yapılacak araştırmalarda farklı boyutların ve ilişkilerin araştırılmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

Amaç: Bu çalışma ile sadece kadın işgören arayan işletmelerin iş ilanlarında kadınların tercih edildiği departmanlar, pozisyon seviyeleri, sektörler, tecrübe durumu ile kadınlardan talep edilen eğitim seviyesi, çalışma şekli ve eril/dişil özelliklerin saptanması amaçlanmıştır.

Yöntem: Araştırmanın amacına uygun olarak nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan içerik analizi gerçekleştirilmiştir. İlk olarak Kariyer.net sitesinde Batı Akdeniz Bölgesi'nde kadın çalışan arayan iş ilanları kayıt altına alınmıştır. Daha sonra veriler kodlanmıştır. Ardından kodlar ilgili literatür dikkate alınarak kategoriler altında birleştirilmiştir. Son olarak ise bulgular tanımlanmış ve yorumlamalar yapılmıştır (Yıldırım ve şimşek, 2016: 242-252).

Veri kaynağı: Çalışmanın veri kaynağını Türkiye'nin ilk istihdam platformu olan Kariyer.net portalından ulaşılan Batı Akdeniz Bölgesi'ndeki iş ilanları oluşturmaktadır. Bu doğrultuda 10 Aralık 2019 -10 Ocak 2020 tarihleri arasında adı geçen sitede yer alan iş ilanları içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Söz konusu dönemde yayınlanan 1339 iş ilanı olduğu belirlenmiştir. Ulaşılan ilanlar arasında "kadın" çalışan kısıtı bulunan işletmeler tespit edilmiş ve toplam 28 ilan saptanmıştır. Verilerin analizinde MAXQDA 18.0 programı kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırma kapsamında özellikle kadın çalışan tercih eden, Batı Akdeniz Bölgesinde faaliyette bulunan işletmelerin ilanları incelenmiştir. Toplam 28 ilanda en fazla kadın personel arayan iller sırasıyla Antalya, Isparta ve Burdur olduğu görülmüştür. Bu ilanlardan 9 tanesi tecrübeli eleman tercih etmektedir. İlanların sektör sıralamasına bakıldığında en fazla turizm sektörünün yer aldığı görülmüştür. Bunu sırasıyla sağlık, spor, gıda, bilgi ve iletişim, kozmetik ve diğer sektörler takip etmektedir. İş ilanlarında aranan pozisyon seviyeleri incelendiğinde ise en fazla "pazarlama, muhasebe vb. elemanı" olduğu tespit edilmiştir. Ardından sırasıyla "memur/uzman", "yönetici" ve "işçi" pozisyonlarında kadın çalışan aranmaktadır. İlanların çalışma şekli incelendiğinde hemen hemen hepsinin (26 ilan) "sürekli/tam zamanlı" olduğu görülmüştür. Kadın çalışanlarda aranan eğitim seviyesine bakıldığında ilk sırada "lise mezunu" olanlar dikkat çekmektedir. Bunu sırasıyla lisans, önlisans ve ilköğretim mezunları takip etmektedir. Araştırmada kadınların istihdam edileceği departmanlar incelendiğinde "müşteri ilişkileri" departmanının ilk sırada olduğu belirlenmiştir. Bu departmanı sırasıyla muhasebe, satış/pazarlama, yönetim, spor eğitmenliği, rekreasyon/animasyon hizmetleri ve diğer (üretim, temizlik, ulaşım, halkla ilişkiler) departmanlar takip etmektedir. İşletmelerin iş ilanlarına başvuracak kadın adayların sahip olmalarını

bekledikleri özellikler eril ve dişil olarak sınıflandırılmıştır. Buna göre dişil özellikler olarak "iletişim becerisine sahip olmak" (18), "insan ilişkilerinde başarılı olmak" (15), "estetik emek" (13), "takım çalışmasına yatkın olmak" (11), "özverili olmak" (5), "düzenli olmak" (2), "uyumlu olmak" (2) şeklinde tespit edilmiştir. Öte yandan beş adet ilanda hiçbir dişil özelliğin yer almadığı görülmüştür. Dişil özellikler arasında iletişim becerilerine sahip olmanın en çok aranan özellik olduğu dikkat çekmektedir. Bu özellik tüm pozisyon seviyelerinde ve eğitim düzeylerinde yer almaktadır.

İlanlarda yer alan eril özellikler ise; "yönetici özelliklerine sahip olmak" (11), "sonuç odaklı olmak" (9), "liderlik yeteneğine sahip olmak" (6), "yoğun çalışma temposuna uyum sağlamak" (5), "inisiyatif alabilmek" (5), "dinamik olmak" (5), "seyahat engelinin olmaması" (5), "rekabetçi olmak" (5), "analitik düşünme yeteneğine sahip olmak" (3), "vizyon sahibi olmak" (3), "esnek çalışma saatlerine uyum sağlamak" (3), "özgüveni yüksek olmak" (1) şeklinde sıralanmaktadır. Yine altı adet ilanda hiçbir eril özelliğe değinilmemiştir.

Sonuç: Sadece kadın işgören arayan firmaların iş ilanlarında kadınların tercih edildiği departman, pozisyon seviyesi, sektör, tecrübe durumu ile kadınlardan talep edilen eğitim seviyesi, çalışma şekli ve eril/dişil özelliklerin belirlenmeye çalışıldığı araştırmanın sonuçları göstermektedir ki; kadın çalışan talep eden ilanlarda dahi eril özelliklere yer verilmektedir. Hem eril hem de dişil bir özellik talep etmeyen iki ilan olmakla birlikte tüm kısıtları eril özellik sınıflandırmasına dahil edilen üç adet ilan olduğu görülmektedir. Dişil/eril özellikler arasında dişil özelliklerden olan iletişim becerilerine sahip olmanın en çok aranan özellik olduğu dikkat çekmektedir. Bu özellik tüm pozisyon seviyelerinde ve eğitim düzeylerinde yer almaktadır. Öte yandan eril özelliklerden yönetici özelliklerine sahip olmanın en fazla istenen beş özellikten biri olduğu görülmektedir.

Araştırmanın bir başka sonucuna göre kadınların özellikle turizm, sağlık, spor ve gıda gibi emek-yoğun sektörlerde istihdam edildiği tespit edilmiştir. Yeterli eğitim alamamış, düşük vasıflı kadın emeği, ucuz ve örgütsüz olmasının da etkisiyle belirtilen sektörlerde yoğun olarak tercih edilmektedir.

Ayrıca; iş ilanlarında estetik emek aranan önemli özelliklerden biridir. Kadınların istihdam edileceği işlerde fiziksel görünümün ne kadar önemli ve etkili olduğu bu çalışma sonucunda da görülmektedir. Yapılan bir araştırma; işverenlerin %90'ının doğru görüntünün oldukça önemli bir işe alım kriteri olarak dikkate aldığını ifade etmektedir (Nickson vd. 2005; 202-203). Hatta yönetici pozisyonunda çalıştırılacak kadın adaylarda bile estetik emek aranan bir özellik olmuştur. Araştırma sonuçlarına göre turizm, kozmetik, spor, havacılık, sağlık ve enerji sektörlerinde aranan kadın adaylarda estetik emeğe yer verildiği görülmüştür.

Araştırmanın dikkat çekici bir başka sonucu ise, kadın adaylardaki çalışma şeklinin literatürde yer alan bulguların aksine tam zamanlı istihdam edilecek olmalarıdır. Bu durum iş hayatında kadınların daha uzun süreli yer almasına imkân sağlamaktadır.

Araştırmada sadece Batı Akdeniz Bölgesinde faaliyette bulunan işletmelerin iş ilanlarının ele alınması en önemli kısıtı oluşturmaktadır. Dolayısıyla, nicelik ve nitelik olarak farklılaştırılmış verilerle yürütülecek çalışmalar daha sağlıklı ve genellenebilir sonuçlara ulaşma imkânı sağlayacaktır. Son olarak bu çalışmanın belirli zaman aralıklarıyla tekrarlanarak karşılaştırılmaların yapılması Türkiye'de işe alımlarda cinsiyet ayrımcılığı konusundaki değişimin tespit edilmesi açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: İş İlanlarında Kadın, Cinsiyet Ayrımcılığı, Erillik/Dişillik, Kariyer.net.

Nafaka Meselesine İlişkin Pragmatik Bir Argüman: Radin'in İkili Adalet Kavrayışının Nafaka Sorununa Uygulanması

Furkan Kararmaz
Akdeniz Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Öğretim Ü., E-Posta: kararmazadam@gmail.com

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 175. maddesinde yoksulluk nafakası düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf karşı taraftan nafaka isteyebilmektedir. Ödeyecek kişinin mali gücüne göre belirlenecek olan bu nafaka süresiz olarak istenebilmektedir. Mezkur düzenleme hakkında kamuoyunda ve hukuk camiası içinde tartışmalar bulunmaktadır. Bu tartışmalarda nafaka yükümlüsünün bu borç nedeniyle yoksulluğa düştüğü, nafakanın suiistimal edildiği, kısa süren evlilikler sonrasında dahi süresiz nafaka ödendiği gibi hususlar üzerinde durularak bu düzenlemenin adil olmadığı ve değiştirilmesi gerektiği yönünde talepler dile getirilmektedir. Yine yoksulluk nafakası ile ilgili bir düzenlemenin gündemde olduğu ve yargı reformu paketleri içerisinde bu konudaki düzenlemenin dile getirilen itirazlar göz önünde tutularak değiştirileceği, evliliğin süresiyle orantılı olarak süreli hale getirileceği veya bir fon oluşturularak sosyal güvence sistemine dâhil edileceği yönünde haber ve köşe yazıları bulunmaktadır. Bu tebliğde Margareth Jane Radin'in Market-Inalienability ve The Pragmatist and the Feminist isimli makalelerinde geliştirdiği ikili adalet yaklaşımı üzerinden giderek yoksulluk nafakası konusunda, getirileceği söylenen değişikliğe karşı halihazırdaki düzenleme lehine bir argüman ortaya koyacağım. Radin'e göre toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan ve ataerkil düzenin tarihinden tevarüs edilen sorunların birçoğu bir tür açmaz arz etmektedir. Bu açmazlarda bir yönde karar verilirse eşitlik ideali ihlal edilmekte, ideali gözeten bir karar verildiğinde de tarihsel eşitsizliğin hâlihazırdaki mağdurlarının durumu daha da zorlaştırılmaktadır. Bu çifte açmazları göz önünde tutarak Radin adaleti de iki minvalde düşünmeyi önerir. Birinci minvalde adalet bir ideal dünya tasarımıdır. İkinci minvalde ise adalet ideal olarak düşünülmez. Bu minvalde adalet içinde bulunulan durum bakımından yapılabileceklerin en iyisidir. Yoksulluk nafakası da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanmaktadır ve ataerkil düzenin tarihinden tevarüs eden bir sorundur. Adalet açısından ele alındığında bu sorun da bir çifte açmaz arz eder. Adaleti düşünülebileceklerin en iyisi olarak gören bir bakışta yoksulluk nafakasına ilişkin Medeni Kanun'umuzda yer alan düzenleme adil değildir. Zira ideal bir dünyada bir cinsin bir diğer cinse maddi olarak süresiz bağımlı olması veya bir cinsten birinin kısa bir süre evli kaldığı için diğerinin sosyal güvence tedarikçisi olmakla süresiz olarak görevlendirilmesi düşünülemez. Ancak adaleti hâlihazırda yapılabileceklerin en iyisi olarak düşündüğümüzde bu düzenleme kadın yoksulluğu sorununun nitelikli bir görünümü olan boşanmış kadınların yoksulluğuna yönelik getirilmiş adil bir düzenleme olarak görünmektedir. Zira alan araştırmaları göstermektedir ki Türkiye'de kadınlar uzun tarihsel köklere sahip toplumsal eşitsizlikler nedeniyle hala ekonomik açıdan dezavantajlı konumdadır, kız çocuklarının eğitimi ve meslek sahibi olması, kadınların çalışması gibi konularda toplumsal önyargılardan kaynaklanan eşitsiz tutumlar bulunmaktadır. Bunlara ek olarak boşanmış kadınlara yönelik ayrımcı tutumlar da varlığını sürdürmektedir. Bir bakımdan yoksulluk nafakası kızını okutmayan, karısını çalıştırmayan, boşanmış kadına hor gözle bakan erkeğin ödemesi gereken bir bedeldir. Nasıl boşanmış kadın toplumda ve iş yaşamında süresiz olarak dezavantajlı bir konumda kalıyorsa yoksulluk nafakası da öyle süresiz olmalıdır. Yoksulluk nafakası için devletçe bir fon oluşturulması da karşı durulması gereken bir tutumdur, zira burada kadın yoksulluğuyla ilgili devletin sorumluluk almasından ziyade toplumun hâlihazırdaki ataerkil yapısının ve boşanmış kadınlara yönelik yaygın ayrımcı tutumların devletçe fonlanması anlamına gelecektir. Sonuç olarak, nafakaya ilişkin düzenlemede yapılması düşünülen değişiklikler bu konuda dezavantajlı konumda bulunan kişilerin durumunu iyileştirmeyecek aksine kötüleştirecek düzenlemelerdir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk Nafakası, Toplumsal Cinsiyet, Ev İçi Adalet, Margareth Jane Radin.

Covid 19 Pandemi Sürecinin Toplumsal Cinsiyet Ekseninde Değerlendirilmesi: Denizli Örneği

Gül Aktaş
Pamukkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Öğretim Ü.

Eylül Sebzeci
Pamukkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Lisansüstü Öğr.

Kadının ve erkeğin cinsiyetlerine atfedilen, sosyal olarak belirlenen rol ve davranış kalıpları toplumsal cinsiyet olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet, uygulanan politikalar nedeniyle tüm dünyada bireyler arasında birtakım eşitsizliklere sebep olmaktadır. Ataerkil ideoloji, kadını toplumda ikinci planda konumlandırırken; eğitim, sağlık, meslek yaşamı, özel alan gibi birçok platformda dezavantajlı hale getirmektedir.

Bilindiği üzere 2019 yılının sonlarında ortaya çıkan Covid 19 virüsü kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Pandemi süreciyle birlikte bireylerin gündelik yaşamları farklı açılardan değişime uğramıştır. Bu durumdan en çok etkilenenler ise dezavantajlı grup olarak değerlendirdiğimiz kadınlar olmuştur.

Yapılan birçok çalışmada görüldüğü üzere pandemi süreci kadınları ekonomik ve sosyal olarak erkeklere oranla farklı parametrelerde daha yoğun olarak etkilemiştir. Kadınların işgücü piyasasındaki istihdam durumları, özel alanda ev içi yükümlülüklerinin artması, engelli ve yaşlı bakımının olduğu hanelerde sürecin daha zorlu geçmesi bunlardan sadece bir kaçıdır. Ücretlendirilmiş emeğe karşılık ücretlendirilmeyen ev içi emeğin ikinci vardiya olarak kadın açısından daha sancılı geçtiği pandemi süreci toplumsal cinsiyet eşitsizliğini de daha dramatik boyuta taşımıştır.

Bu çalışmanın amacı, tüm dünyayı etkisi altına alan pandemi sürecinin toplumsal cinsiyet bağlamında kadınların gündelik yaşamlarına olan sosyo ekonomik etkilerini ve bu sürecin doğurduğu eşitsizlikleri sosyolojik bağlamda değerlendirmektir. Bu amaçtan yola çıkarak COVİD 19 pandemi süreciyle ev içi alana sıkışan kadınların hane içinde, meslek yaşamında ne tür sorunlar yaşadığı onların bakış açısından anlaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışma, Denizli'nin Pamukkale ilçesinde yaşayan, farklı sektörlerde çalışan ve çalışmayan 20 kadın katılımcı ile görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcı gruba kartopu örneklem yoluyla ulaşılmıştır. Çalışmanın verileri nitel araştırma deseninden derinlemesine görüşme tekniği ile toplanmıştır. Katılımcılara yarı yapılandırılmış görüşme formları ile sorular yöneltilmiştir.

Yapılan bu çalışmanın öne çıkan sonuçları, kadınların hem özel alanda hem de kamusal alanda iş yükünün arttığı, farklı şiddet biçimlerine maruz kaldıkları, virüsün etkisi ile sosyalleşme mecralarından uzak kaldıkları için kendilerini ifade edemedikleri yönündedir. Aynı zamanda bulgular göstermiştir ki kadınlar, ev içinde emek ve hizmet üretmelerine rağmen bu emeklerinin değersizleştirilmesi süreciyle daha fazla karşı karşıya kalmışlardır.

Bu bağlamda araştırma bulgularına göre var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği pandemi döneminde de yine kadın merkezli olarak devam etmiştir. Ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda yaşamımızın hemen her köşesini etkileyen Covid 19 küresel salgınının yarattığı krizin etkilerini özellikle dezavantajlı kesim (kadın, çocuk, engelli, yaşlı) açısından yeniden ele almak gerekmektedir. Çünkü bu kesimin deneyimleri ülkenin ileride yaşayabileceği olası durumlar açısından gerçek bir toplumsal öykü olduğu için alınacak tedbirlerde bu gerçekliklerden beslenerek oluşturulmalıdır. Özellikle kadınların deneyimledikleri özel ve kamusal alanda artan sorumlulukları, yaşadıkları sosyo ekonomik zorluklar, aile içi şiddetin farklı biçimleri açısından yaklaştığımızda kadın haklarının yeniden gözden geçirilmesi ve kadın merkezli politikaların yapılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Özel ve Kamusal Alan, Covid 19, Pandemi

PANEL

Kadın Araştırmalarında Yöntem Tartışmaları – Olağan ve Krizli Dönemler

Kadın Araştırmalarında Yönteme İlişkin Sorular, Sorunlar, Kriz Dönemlerinde Alternatifler

F. Belkıs Kümbetoğlu

Kadın araştırmacıların kullandıkları yöntemler, onların araştırma gerçekliğini kavrama biçimi ile yakından ilgilidir. Bu anlamda karşılaşılan sınırlılıklar, güçlülükler ve gereken yeni çözümler özellikle riskli dönemlerde daha da önem kazanmaktadır. Araştırma sürecinin bireylerce nasıl algılandığı, kavrandığı ve bu süreçten farklı aktörlerin neleri öğrendiğinin bilgisinin üretilmesi kadın çalışmaları alanında değerli bir katkı olacaktır. Zor dönemlerde araştırma yöntemlerinin sınırlılıkları ile baş edebilme stratejilerinin geliştirilmesi bundan sonra benzer durumlar için yapılacak araştırmalara yol gösterici olabilecektir.

Kriz dönemlerinde kadınlar en kırılgan grupları oluştururlar. Bu nedenle kadınlara ilişkin araştırmaların izleyeceği yol üzerinde tartışmaya açılacak soru başlıklarını birkaç noktada toplamak kısa bir sunum için yararlı olacaktır.

-Araştırma yönteminin gerisindeki bakış açısı araştırma tasarımını nasıl etkilemektedir?

-Kullanılacak tekniklerin seçiminde sınırlılıklara ilişkin farkındalık ve geliştirilebilecek alternatifler için araştırmacının donanımı nasıldır?

-Araştırmacı toplumsal cinsiyet kavramının bir analitik öğe olarak kullanmakta mıdır (özellikle verinin analizinde izlenen yol açısından).

Kadınlar içlerinde yer aldıkları toplulukların var olan sosyal yapısında değişik biçimlerde rol alarak katkılarını sunarken, geleneksel, alışıldık rollerinde değişimi kriz dönemlerinde yaşamakta ve kendilerini eskisinden daha farklı ilişkiler ağı içinde bulabilmektedirler. Örneğin, göçler, salgınlar, afetler sonucu haneler değişebilmekte, artan sağlık sorunları onları farklı etkilemekte, geçimi sağlayanların işsizliği veya kendilerinin işsizliği artan yoksulluk anlamına gelmekte, haneyi geçindirme rolü kadınlara, çocuklara geçebilmektedir. Kadınlar bakım, beslenme, eğitim düzenleme görevlerini yerine getirirken toplumsal cinsiyet rolleri gereği daha da ağır sorumlulukları üstlenmektedirler. Aile, kriz dönemlerinin en önemli kurumu olduğundan kaynaklar ve gereken emeğin bir araya getirilmesi çabaları, akrabalık ve yakın çevre bağları ile güçlendirilmektedir. Kriz dönemlerine özgü toplumsal değişimi ve altüst oluşları kadınlar açısından araştırırken bu bağlamı göz ardı etmemek, araştırmacı için daha karmaşık bir araştırma tasarımını gerekli kılmaktadır. Belirlenen araştırma tasarımına bağlı olarak veri oluşturma tekniklerinde de sınırlılıkları aşabilecek değişimler gerekebilmektedir. Verinin analizi zor dönemlerin gerçekliğinin ortaya konabilmesi için oldukça özen gösterilecek bir başka nokta olmaktadır.

Nitel mi, Nicel mi? Feministler Sayar mı? "Neyi" Sayar, "Nasıl" Sayar?

İlknur Yüksel-Kaptanoğlu

Feminist araştırmacıların, "kadınları" araştırmaların dışında tutan, kadın deneyimlerini dikkate almayan geleneksel sosyal bilime yaptıkları eleştiriler sosyal bilimlere önemli açılım getirmiş (Mies, 1983; Oakley 1981; Stanley and Wise, 1993) ve bunun sonucunda dikotomik biçimde devam eden nicel/nitel yöntem tartışmalarında feministler daha çok nitel yaklaşımı desteklemişlerdir. Nitel yöntemin gelişmesinde feminist araştırma pratiği önemli bir rol oynamıştır.

Bir yandan halen baskın olan ve nicel araştırmalara mesafeli duran bu yaklaşım devam ederken, öte yandan feminist politikalar için gösterge ve endekslerin kullanımı da artmıştır. Araştırma metodolojilerinin geliştiği, digital teknolojilerin araştırmalarda kullanımının arttığı, pragmatik bakış açısıyla nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanımını destekleyen karma araştırma yaklaşımının yaygınlaştığı bu dönemde, "feministler sayar mı?" sorusunun yerini giderek "feministler neyi sayar?" ve "feministler nasıl sayar?" sorularına bırakabileceği düşünülmektedir. Covid-19 pandemi süreci ile birlikte başlayan çevrim içi yöntemlerin yaygınlaşması konusu da, feminist araştırmalar açısından tartışılması gereken bir alan olarak karşımızda durmaktadır.

Etik Yaklaşım ve Etik Sorunlar Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları

Gözde Aynur Mirza

Kadın sorunlarının geçtiğimiz yüzyılın ortalarından bugüne oluşturduğu gündem, toplumsal cinsiyet çalışmaları gibi kapsamlı bir alanın kendisini ortaya koymasına yol açtı. Bu alan, teşhisleri ve ürettiği çözümler dışında akademik açıdan önermeler getirmesi ve kuramsal çıkışlara yeni boyutlar katmasıyla şekillendi. Toplumsal cinsiyet çalışmaları kendisini bağımsız bir disiplin olarak ilan edeli beri başka disiplinlere de ilham vererek varlığını sürdürürken, ortaya çıkan sorunları yeni paradigmalar üzerinden ele alıyor. Günümüzde, toplumsal cinsiyet çalışmalarının önemi gittikçe daha hayati bir noktaya ulaşmış durumda. Bu ise toplumsal cinsiyet çalışmalarının etik boyutuna daha yakından bakma ve bir değerlendirme yapma ihtiyacını beraberinde getiriyor.

Etik, doğru ve yanlış olanın teorize edildiği alanı kapsamasının yanı sıra değerlerin, yapıp-etmelerin ve kavramların toplumsal ve bireysel düzlemde uygunluğunu imleyen bir çerçeve içindedir. Bu tanım bizi araştırma yürütmenin doğru yolunun ne olması gerektiğine dair ortaya çıkan kaygılar ve çatışmalarla ilişkili bir yöne sevk eder. Etik ilkeler, bilimsellik, kamusal düzlem, araştırmacı, araştırmaya katılan kesim açısından çok katmanlı bir oluşum sergiler. Toplumsal cinsiyet çalışmaları ise, etik kaygıların ayrıca üzerinde durulmasının gerektiği bir boyuttadır. Bunu böyle kılan, bu disiplinin çoğunlukla toplumsal olanaklardan ve haklardan daha az yararlanma olanağı bulabilmiş kesimle ilgili olmasıdır. Etik sorunsallar, yalnızca araştırma pratiğinin kendisi ile ilgili değil, toplumsal cinsiyet sorunlarının kavranış biçimi, çözüm pratikleri, farklı duyarlılık halleri ve gündelik yaşama dair risk ihtimalleri ile de ilgilidir.

Toplumsal cinsiyet kavrayışlarının çeşitli kategorilere ayrılarak çoğaldığı; mağduriyet biçimlerinin sosyo-ekonomik taban üzerinden şekillendiği göz önünde bulundurulduğunda, toplumsal ve kültürel duyarlılığı etkileyecek tabuların ya da olguların araştırma konusu olabilmesinin zorlukları ve araştırmacının maddi, ideolojik, politik kısıtları ile birlikte etik bağlam dikkate alınmalıdır. Toplumsal ve bireysel fayda, bilimsel doğruluk gibi unsurlar araştırmanın bütün aşamalarında önem taşır. Öz denetim ve dış denetim mekanizmalarının çeşitli kaygılar, çıkarlar ve değerler sarmalı üzerinden etkin bir rol oynadığı ve sansürcü bir yaklaşımı devreye soktuğu; rıza, mahremiyet gibi konuların öne çıktığı bir düzlemde etik, araştırmanın temeliyle ilgili bir hale gelmektedir.

Kadın Bakışıyla Kadın Sağlığı Araştırmaları

İnci USER

Kadın araştırmalarının hangi kapsam ve yaklaşımla yürütülmesi gerektiği konusundaki tartışmalar için örnek bir alan, kadın sağlığı alanıdır. Kadının bedensel ve ruhsal sağlığına ilişkin konular, özellikle de neyin “normal” ve “sağlıklı” olduğu çoğu zaman erkek araştırmacılar tarafından belirlenmiş, kadınların özgül deneyim ve gereksinimleri bu belirlemelerde dikkate alınmamıştır. Tıbbın bakış açısı biyolojik özcü bir tavırla kadın yaşamlarını sıklıkla üreme sürecine indirgemek, kadın davranışlarını ise erkek normları üzerinden değerlendirmek ve sınıflandırmak eğilimindedir. Kadın sağlığına ilişkin feminist çalışmalar bu alandaki problem tanımlarının ve bilgi üretim yöntemlerinin değiştirilmesini, kadınların sağlık risklerinin yeniden ve kadın bakış açısıyla tanımlanmasını savunmuşlardır. Sağlık araştırmalarında katılımcı ve özgürleştirici araştırma modellerinin benimsenmesi zorunludur. Öte yandan, tıp, psikoloji ve sosyal bilimlerin yalnızca erkek bakışıyla değil, Batı merkezli olarak üretilmesi ve gelişim süreci içindeki toplumların bu alanlarda çoğunlukla tercüme bilgiyle yetinmeleri de dünyanın pek çok yerindeki sağlık gereksinimlerinin doğru kavranmasını engellemektedir. Ana akım tıbbın ve sağlıkla ilgilenen diğer bilimlerin içerdikleri, bağlamdan koparılmış, tercüme bilgiler ile cinsiyetçi, ırkçı ve sınıfsal bakışlar saptanıp bertaraf edilmediği sürece tüm bireylerin sağlık gereksinimlerine çare olacak bilgi ve yordamların üretilmesi de mümkün olamaz. Türkiye’de kadın sağlığı konusunda yapılan araştırmalarda kadın bakış açısını ve ülke bağlamını hesaba katan yaklaşımların gereğince benimsenebildiğini söylemekse halen olanaksızdır.

Kadın sağlığına bakış, olağan dışı dönemlerde de değişmemektedir. Krizler bağlamında kadın sağlığı söz konusu edildiğinde öncelikle üreme sağlığı ele alınmakta, daha sonra travmatik süreçler, kaygı ve depresyon halleri üzerinde durulmaktadır. Bu konuların önemi kuşkusuz göz ardı edilemez. Ancak, araştırma sorularını biraz çeşitlendirmek, örneğin üreme çağı dışındaki kadınlara dair sorular sormak, araştırmaları –üniversite öğrencileri gibi- el altındaki örnekler üzerinde değil, nüfusun tüm kesimlerini temsil eden örnekler üzerinde yürütmek ya da belirli ölçeklerin değil nitel tekniklerin kullanıldığı araştırmalarla kadın deneyimlerini biraz daha derinlemesine keşfetmek gereksinimi vardır. Bu gereksinim, sağlık artık yalnız klasik sağlık mesleklerinin değil sosyal bilimcilerin de hedefinde olduğuna göre, kadın çalışmaları alanındaki araştırmacıların katkılarıyla büyük ölçüde karşılanabilir.

Kadın ve Felsefe: Antikçağ Yunan Entelektüellerinin Kadına Bakışı

Elif Akgün Kaya

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Öğretim Ü., E-Posta: eakgun@mehmetakif.edu.tr

Klasik Antikçağ Hellen dünyasında kadının toplumsal hayatı ev ile sınırlandırılmış, yaşamı kocası, babası ya da erkek bir akrabanın koruması altında sürmüştür. Toplumsal statü olarak köleler ve çocuklarla aynı sınıf içinde ele alınmış, özgür yurttaş statüsüne sahip olamamıştır. Bu durumun yansıması olarak kamusal hayata katılma hakkı olmayan kadın, kamusal yaşamın dışına itilmiş, kamusal konuşmalardan, eğitimden yoksun bırakılmıştır. Bu anlayışa rağmen felsefe eğitimi almayı başarmış kadınların varlığı bilinmektedir. Ancak genel kanı kadını eksikliğin, korkaklığın, güçsüzlüğün, duygusallığın, bedensel olanın temsili olarak görmüş ve bu algı bazı dönemlerde kadının kamusal hayatla ilgili ilişkiler ağının dışına atılmasına neden olmuştur. Epistemolojik ve ontolojik olarak kadın erkekten daha aşağıda gören anlayış, dünyadaki kötülüğün, belanın, azabın, hastalığın, savaşın, üzüntünün, sıkıntının kaynağı olarak kadını hedef göstermiştir. Antikçağ filozofları (Pytagorasçılar dışında), dönemin genel anlayışını kabul edip kadını rasyonalitenin değil de duygusallığın karşılığı olarak görmüşlerdir. Kademeli olarak da erkeğin rasyonalitesine bağlı bir dünya inşa etmişler, erkeğin kurguladığı, hâkim olduğu ve yönettiği bir düzen yaratmışlardır. Erken dönem Yunan edebiyatında da kadın tutkulu duygular (aşk gibi) hissettiği için erkek karşısında zayıflıkla suçlanmış ve güçsüz olarak nitelendirilmiştir.

Filozoflar tarafından biyolojik olarak eksiklikler yumağı olarak görülen kadın erkeğin şeklinin bozulmuş bir sureti olarak kabul edilmiştir. Bundan dolayı da kadının erkek tarafından yönetilmesi gerektiği düşünülmüştür; çünkü doğası gereği akıl bedenden üstündür ve kurallar koyarak onu yönetmelidir. Klasik Dönem düşünürleri eril olanın yani erkeğin doğası gereği üstün olduğunu ve aklı (*logos*) temsil ettiğini; kadının da doğası gereği daha aşağıda olup bedensel olanı, duyguları (*pathos*) temsil ettiğini ve bir kadının benlik saygısının, adalet duygusunun ve cesaretinin de erkekle aynı olmadığını iddia etmişlerdir. Biri yöneticinin cesaretiyken diğeri hizmet edenin cesaretidir. Kadının erdemi de erkeğe itaat etmek olarak tasarlanmış; çünkü kadına Tanrı tarafından büyük bir korku, erkeğe de o oranda cesaret verilmiş olduğuna inanılmıştır. Bu durumda korkuyla dolu olan, karakter ve yetenek bakımından kamusal görevler için uygun ve yeterli olmadığı düşünülen kadının varlığını devam ettirmesi ve güven içinde yaşaması için bir erkeğin korumasına ihtiyaç duyduğu kabul edilmiştir. Bu şekilde kadını aciz, erkeğin korumasına ihtiyaç duyan bir varlık olarak gören anlayış, kadını erkeğe tâbi kılmıştır. Erkeğin varoluşunu kadın karşısında yücelterek üstün olduğunu iddia etmiştir. Bu düşünce yapısı günümüzde kadın ve erkeğe biçilen görev ve sorumlulukların tanımlanmasında, toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesinde toplum üzerindeki etkisini hissettirmektedir.

Bu çalışmada, antik kaynaklar aracılığıyla Antik Yunan (Klasik-Hellenistik-Roma) dünyasının bazı yazar, şair ve filozoflarının kadınla ilgili görüşlerinden hareketle kadının toplumsal statüsü ve eğitim hakkıyla ilgili düşüncelerinin ortaya çıkarılması ve kadının varlığı üzerine bir inceleme yapılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Antik Yunan, Felsefe, Kadın, Zihin-Beden, Eğitim.

19. Yüzyılda Histerik Kadın İmgesinin İnşası ve Fotoğraf

Tuğba Taş
Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon Sinema Bölümü, Öğretim Ü., E-Posta: tugbakanli@yahoo.com

İmgeler, bilim söyleminde ve pratiğinde fotoğrafın icadından önce de önemlidir ama 19. Yüzyılın ilk yarısında, fotoğrafın icadından sonra fotoğraf bilim insanları ve tıp kuruluşları tarafından deneylerin görsel kaydını yapmak, hastalıkları belgelemek, bilimsel verileri kaydetmek amacıyla kullanılmıştır. Moderniteyle birlikte, insan gözünün görebileceğinin ötesindekini görme düşüncesi muazzam bir önem kazanmıştır ve fotoğraf bu düşünceye karşılık gelen bir modern mecra olarak ortaya çıkmıştır. Bilimsel imgelerin, insan gözünün erişemediği "gerçekleri" görme-gösterme kapasitesi olduğu düşüncesi onun kurumsal düzenleme ve insanları tiplerine göre arşivleme ve sınıflandırma işlemi için kullanılmasını beraberinde getirmiştir. 19. Yüzyıl sonunda hastaneler, akıl hastaneleri ve hükümet organları insanları, hastalıkları ve yurttaşları kataloglamak için fotoğrafı kullanmıştır. Kökeni 16. Yüzyıla dayanan ve yüzün dışsal görünümlerinin insanların içsel özelliklerine ve ahlakına dair bilgi verdiğini savunan fizyonomi de 19. Yüzyılda fotoğrafın bulunmasıyla birlikte yeniden popüler olmuştur. Yine 19. Yüzyıl ortalarında Fransız nörolog Guillaume-Benjamin-Amand Duchenne (de Boulogne), insan ifadelerinin evrenselliğini kanıtlamak için elektroşok verdiği hastaların yüz ifadelerini fotoğraflamıştır (Sturken ve Cartwright, 2018: 349-355).

19. Yüzyıl sonunda histeriyi meşru bir tıbbi çalışma alanı haline getiren ve kendini hastalığın analizine adamış olan ünlü Fransız nörolog Jean-Martin Charcot'nun (1825-1893) temel aracı da fotoğraftır. Histeri tanımı/teşhisi İkinci Dalga Feminizm içinde tartışma konusu olmuş (Devereux, 2014), histeriyi temsil eden fotoğraflar otuz yılı aşkın süredir eleştirilerin hedefinde yer almıştır (Didi-Huberman, 1982/2003). Kelime anlamı "uterus" olan "histerik" teriminin kullanımı 16. Yüzyıla dayanırken "histeri" terimi 18. Yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır (Bogousslavsky, 2014: 44). Ancak histeri terimi yüz yıllar boyunca erkeklerin kadınlarda "gizemli ve yönetilemez buldukları her şey için kullandıkları tıbbi bir metafor" olmuştur. Histerik kadının "abartılı duygusallığı, doğal kadınsı duyarlılığın patolojik bir yoğunlaşması olarak anlaşılmış", histeri nöbetleri doğum anını ve kadın orgazmını taklit eden bir tür "aşırı kadınsılık kasılması" olarak değerlendirilmiştir (Micale, 1989: 320). Histerinin uterustan ziyade beyinle ilişkilendirilmesi ve tıbbi bir kavram olarak kabul edilmesi Charcot'nun çalışmalarıyla gerçekleşmiş olsa da 19. Yüzyılda Paris'teki Salpatriere Hastanesi'ndeki olguların büyük çoğunluğunu yine kadınlar oluşturmaktadır.

Salpetriere Hastanesi'nde 30 yıldan uzun süre çalışan ve fotoğrafın gözlem yapmak için çok önemli olduğunu düşünen Charcot, burada bir fotoğraf birimi kurmuş ve fotoğrafı histerinin evrelerini belgelemek için kullanmıştır. Buradaki amaç semptomları görsel olarak sınıflandırmak ve histeriye bir tür "kanıt" oluşturmaktır. Histerinin "belgesi" olarak sunulan bu fotoğraflar aslında histeri teşhisi koyulan kadınların Charcot'nun yönlendirmesiyle verdikleri pozlarla oluşturulmuştur (Didi-Huberman, 2003). Fotoğraf makinesinin bilimsel araştırma adına kullanılmasıyla histerik kadın imgesi inşa edilmiştir. Psikiyatri alanındaki gelişmelere ve on yıllardır süren eleştirilere rağmen bugün bile histeri kelimesinin kadınları nitelemek için kullanılması ve internette "histeri" kelimesiyle yaptığımız basit bir aramada bile kasılmış, kendinden geçmiş, çığlık atan, gözleri fal taşı gibi açılmış kadın imgesiyle karşılaşmamız bu tartışmanın güncelliğini koruduğu anlamına geliyor. Bilimsel kanıt olarak kullanılan imgelerin, özellikle fotoğrafların kurduğu söylemin direnç noktalarını görmek, bu tür imgelerin hangi kaynaklardan beslendiğini anlamanın önemini ortaya koyuyor. Bu bağlamda Michel Foucault'nun soykütüğü çerçevesinden hareketle 19. Yüzyıl tıbbi söylemi içinde histerik kadın imgesi oluşturulurken fotoğrafların nasıl işlev gördüğü soruşturulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Histeri, kadın, fotoğraf, Jean-Martin Charcot, Salpetriere.

1979 İslam Devrimi Sonrası İran'da Kadın Hakları

Sıla Deniz Taşkın
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi. E-Posta: sdeniztaskin@gmail.com

Çalışmamızın girişinde 1979 İran İslam Devrimi'nden ve bu devriminden ve bu devrimin kadınları nasıl etkilediğinden bahsedilecektir. İran'da Şah dönemindeki kadın hakları ve İslam Devrimi sonrasında kadınların toplumdaki yerleri kıyaslanarak incelenecektir. Sonrasında ise, İslam Devrimi sonrasında İran'da gelişen kadın hareketleri anlatılacak, bu hareketler İslami Feminizm ve Feminizm akımları olarak incelenecektir. Sonuç kısmında ise günümüze kadar İran'da var olan kadın hareketlerinin başarısı ya da başarısızlığı incelenecektir.

Giriş: 1970lerde Şah yönetiminden memnun olmayan halk; liberal, sol ve dindar gruplar etrafında Şah'a karşı örgütlenmeye başlamışlardır. 1978 petrol krizi sonrasında rantiyeci devlet modelleri çökmeye başlamıştır. Petrol kriziyle sarsılan İran yönetimi ayaklanmaları bastırmakta yetersiz kalmıştır ve böylece 1979 yılında İran, Muhammed Rıza Pehlevi yönetiminde bir monarşiden; Ruhullah Humeyni yönetiminde İslam Hukuku ve Şii görüşlerini esas alan bir cumhuriyete dönüşmüştür. 1979 Devrimi'nin incelediğimiz zaman, devrimin iki farklı aşamadan oluştuğunu görmekteyiz. Bunlardan birincisi 1970'li yıllarda başlayıp, Rıza Şah Pehlevi'nin yönetimden uzaklaştırılmasıyla sonuçlanan, daha çok sol ideolojik tabanlı devrimdir. İkincisi ise 1980-1983 yılları arasında Humeyni önderliğinde gerçekleştirilen devrimdir.Bu Kültürel Devrim'in en önemli hedeflerinden biri ise kadınlardır. Humeyni, İran kadınının İslam'ın emrettiği gibi olmasını istiyordu. Devrim sonrasında yaptığı konuşmaların birinde kadınlara tam giyinip kapatmayı emrediyordu. Bu emir İran'da kadın hareketlerini ateşleyen kıvılcım olarak görülebilir çünkü bu emri takiben Tahran'da ve İran'ın diğer büyük şehirlerinde kadınlar tarafından protestolar düzenlenmiştir. İranlı kadınlar özgürlüklerinden vazgeçmeyeceklerini bildirmişlerdir. Fakat bu protestolar kadının ikincilleştirilmesine engel olamamıştır. 1979'dan günümüze kadar olan süreçte İran devletinde kadın hakları her zaman tehdit altında olmuştur. Bu süreç İran'da kadın hareketlerinin oluşmasına neden olmuştur.

Amaç: Çalışmamızın amacı baskıcı hükümetler altında kadın hareketlerinin oluşumunu İran örneğinde göstermek ve İran İslam Devrimi öncesi ve sonrasında İranlı kadınlarının haklarının karşılaştırmalı analizini yapmaktır.

Yöntem: Çalışmamızda nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılmıştır. Bu doğrultuda İran İslam Devrimi öncesi ve sonrasında İranlı kadınlarının haklarının karşılaştırmalı analizini yapılmıştır. İran kadın hareketleri feminist ve İslamcı feminist yaklaşımlar ışığında incelenmiştir.

Veri Kaynağı: Çalışmamızda literatürdeki mevcut makalelerden faydalanılmış, konuyla ilgili haberlerden yararlanılmıştır. İranlı kadınlarla yapılan röportajlar ise çalışmamızın ikincil veri kaynağıdır.

Bulgular: Çalışmamızda, İran'da devrim öncesinde kadınların daha fazla hakka sahip olduğu, devrimle beraber kadınların birçok haktan mahrum kaldığı gözlemlenmiştir. Fakat artan kadın hareketleriyle, kadınların devletin baskılarına boyun eğmemesiyle beraber son zamanlarda mahrum oldukları haklardan bazılarına tekrar kavuştukları gözlemlenmiştir.

Sonuç: Humeyni'nin başlattığı kültürel devrimle İranlı kadınlar birçok haktan mahrum kalmaya başlamıştır. Kültürel Devrim adı altında kadınların ikincilleştirilmesi hareketi Ahmedinejad tarafından da devam ettirilmiş, kadınlar çalışma hayatından uzaklaştırılmış, sıkı örtünme kurallarıyla özgürlükleri kısıtlanmıştır. Fakat İranlı kadın aktivistler haklarını aramaktan vazgeçmemişlerdir. Baskılanan İranlı kadınların sesleri son yıllarda uluslararası kamuoyunda daha fazla duyulmaya başlamıştır ve böylece kadınlar ellerinden alınan haklarını yavaş yavaş geri almaya başlamışlardır.

Anahtar Kelimeler: İran İslam Devrimi, Kültürel Devrim, Kadın Hakları, Kadın Protestoları.

Savaş Sırasında Geride Kalan Kadının Sorumluluk Alanı (1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı Örneği)

Nuray Güler
İSAM Kütüphanesi Arşiv Sorumlusu, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Tarih Bölümü, Doktora Öğr.,
E-Posta: nurayurkac@hotmail.com

1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında halkın mahkemede görülen davalarını içeren İstanbul Şeriyye Sicilleri ve Kısmet-i Askeriye Defterleri taranarak ortaya çıkarılan veriler ışığında Osmanlı kadınının sosyal kimliği, etkinliği ve savaşa giden kocanın ardından sorumluluk alanı ve sınırları aydınlatılmaya çalışılmıştır. Metodolojik açıdan bu çalışma geniş bir materyal ağına sırtını dayayarak adeta bir dedektif edasıyla her türlü ayrıntı ve ipucunu devreye sokarak mikroskobik bir analizle detaylardan gerçek hayatlara ulaşmayı hedefleyen bir mikro tarih yaklaşımıdır. Bu yaklaşımla mahkemede görülen dava konuları dışında ayrıntıya kaçan ve önemsiz gibi görünen bilgilerden de istifade edilmeye çalışılmış ve dava metinlerinin alt satırları okunarak kadının aile içinde ve toplumdaki kimliği ve yalnız kalan kadının üzerine düşen sorumluluğunun sınırları anlaşılmaya çalışılmıştır. Kocası savaşa giden kadının yaşam koşulları, nerede yaşadığı ve çocuklarının bakımını nasıl sağladığı, ailenin erkek bireylerine ne kadar bağlı ya da ne kadar bağımsız olduğu sorularına cevap aranmıştır. Çocuğunun vasiliğini üstelenen kişinin çoğunlukla tek başına annenin olması İslam Hukuku'nun ona biçtiği rol üzerinden güçlü bir kadın kimliğini ortaya koyar. Büyük baba, kayınbirader gibi erkek aile bireylerinin bu tür davalarda mahkemede çok az yer alması bu anlamda hukukun ve toplumun ağırlıklı olarak sorumluluğu kadına vermekte olduğu görülür. Kadının kocası savaşta iken nerede kaldığı sorusu irdelenirken Osmanlı aile yapısı da incelenmiştir: Çekirdek aile, geniş aile, ataerkil aile yapısı. Kadının hukuki hakları ve sosyal yaşamdaki hareket alanı dönemin Avrupa hukuku ve kaynakların karşılaştırmalı analizi ile ele alınmıştır.

Birincil kaynakların sunduğu verilerle savaşta bulunan erkeğin ölümü sonrasında ikamet ettiği şehre eşyalarının aktarılması ve savaş bölgesi ile askerin ikamet bölgesi arasındaki iletişim ağına dair ayrıntılar ortaya konacaktır. Kocası savaşa giden kadın geçimini sağlamak ve çocuklarına bakmak için birçok çareye başvurmakta, devlet ve hukuk da kocasız kalan kadının yaşam şartlarını kolaylaştırmak için çözüm üretmekte olduğunu mahkeme kayıtlarındaki bazen bir kelime bazen bir hüküm dile getirmektedir. Bu çözümler İslam Hukuku'nda yer alan evlilik ve boşanma şartları ile ilgili hükümleri esnetmeyi gerektiriyordu. Diğer taraftan kocası savaşta olan kadına ve çocuklarına nafaka bağlanması ve kadının geçim arayışları üzerine tartışılacaktır. Yetim çocuklara kalan mal varlığının işletilmesi ve bu işletmede vasi olan annenin rolü ve sorumluluğu ve kadının sosyal yaşamdaki etkinliği irdelenecektir.

Sicil kayıtlarına dayalı çalışmalar Osmanlı aile yapısına dair birçok yanlış bilgiyi değiştirmiştir. Haim Gerber, Ronald Jennings, Maya Shatzmiller, Judith Tucker gibi Osmanlı sosyal yaşamı üzerine çalışan tarihçiler Osmanlı aile yapısını, ailelerin çocuk sayısı ve kadının aile içerisindeki kimliği üzerine çok önemli bilgiler ve veriler ortaya koymuşlardır. Bu çalışmada da onların ortaya koymuş olduğu verileri destekleyecek rakamlar ve yapılar ortaya çıkmaktadır. Fakat bu tebliğin asıl amacı kocanın yokluğu durumunda kadının nasıl yaşamını sürdürdüğü, nerede yaşadığı, aile içerisinde ve sosyal yaşamda rolünün ne gibi değişikliğe uğradığı hususlarına bir nebze açıklık getirmektir.

Anahtar Kelimeler: Kadın kimliği, Savaş, Osmanlı Aile Yapısı.

Selçukluların Abbasi Halifeleri ile Kurdukları Sıhriyet Bağları: Tuğrul Bey'in Evliliği Kaim Biemrillah Örneği

Kader Altın
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Öğretim Ü., E-Posta: kpolat@erzincan.edu.tr

Elif Kömürcü
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Doktora Öğr.

Hanedanlar arası evlilikler siyasi anlamda iki tarafın da birbirinden fayda sağlaması amacıyla tarih boyunca gerçekleşmiş olan bir hadisedir. Bu manada ekonomik, siyasi ve dini anlamda nüfuz alanı oluşturmak, ittifaklar sağlamak ve bunun gibi devletlerarası çıkar sağlamak amacı ile daha çok hanedan kadınlarının etkin olduğu bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Selçuklu İmparatorluğu da tıpkı kendisinden evvelki Türk Hanedanları gibi devletin bekası ve çıkarları doğrultusunda evlilikler yapmışlar ve evlenilecek kişiyi de bu minvalde seçmişlerdir. Selçuklular eş seçerken ya da kız verirken kendi içlerinde hanedan üyeleri arasından, dul hatunlardan ve cariyelerden seçim yapmışlardır. Siyasi anlamda dışarıdan yapılan evliliklerde ise genel olarak Abbâsi Halifeliği, Türk Hanedanları (Karahanlılar, Hârizmşahlar, Gazneliler), Müslüman devletler veya emirlikler ve Hıristiyan Gürcüler ile bu evlilikler yapılmıştır. Tuğrul Bey döneminde Arslan Hatun ile Kâim- Biemrillâh ve Tuğrul Bey ile Seyyide Hatun evlenmişlerdir.

Tuğrul Bey, Abbâsî Halifeliği ile akrabalık bağı kurulmasına büyük ehemmiyet vermiş ve bu minvalde Halife'nin kızı Seyyide Hatun'a talip olmuştur. Selçuklu Hanedanından Hatice Arslan Hatun'un Halife Kâim Biemrillâh ile evlenmesinden sonra Tuğrul Bey'in de Halife'nin kızı Seyyide Hatun ile evlenmesiyle akrabalık bağları kuvvetlenmiştir.

Selçukoğulları kuruluşundan itibaren komşu devletlerle-gerek dost gerekse düşman hanedanlarla-münasebet kurabilmek ve ittifak sağlayabilmek adına yetmiş sekiz adet siyasî evlilik gerçekleştirmişlerdir**.** Horasan Selçuklu İmparatorluğu Hanedanı ile Abbasiler arasında gerçekleşen siyasî evlilikler ve bunun sonucunda tesis edilen akrabalık ile Selçuklular, Abbâsî devletinin zaman zaman iç işlerine de müdahil olmuş vezirlerini dahi atamıştır. Selçuklular gerçekleştirdikleri bu evlilikler ile genel itibari ile istedikleri neticeleri elde etmiş olduklarını da söyleyebiliriz.

Selçuklular'da evlilik akdini ele aldığımızda kadın faktörünün yalnızca sarayda ikamet eden bir eş değil, aynı zamanda devletin siyasî işlerine de müdahil olabilen bir konuma sahip olmuşlardır. Aynı zamanda eşlerinin vefatlarından sonra taht mücadelelerinde kendi oğullarının söz sahibi olması ve bu sayede de devlet yönetiminde etkin ve önemli bir rol oynamışlardır. Örneğin Tuğrul Bey'den sonra Süleyman'ın annesi, Melikşah'ın ölümünden sonra Terken Hatun, Tutuş'un ölümünden sonra Saffetülmülk oğullarının küçük yaşta olmasından faydalanarak devlet yönetiminde söz sahibi olmuşlar kadınlardır.

Bu bildiri kapsamında Selçukluların Sünnî İslâm dünyasının otoritesi Abbâsî Devleti ile yakın ilişkiler kurduğunu ve kendi meşruiyetini İslam Coğrafyalarında sağlayabilmek adına Abbasî Hanedanı ile siyasî evlilikler gerçekleştirmiş olduklarını ortaya koyarak "Halife Kâim-Biemrillâh'ın eşi Hatice Arslan Hatun" örneği üzerinden ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Selçuklu, Kadın, Düğün, Arslan Hatun, Kaim- Biemrillâh

Kentsel Dönüşümle Konforlu Balkona ve Mutfağa Kavuşan-Sıkışan Kadın Yaşamları: Isparta-Gülistan Mahallesi Örneği

Songül Sallan Gül
Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Ü., E-Posta: songulsallangul@yahoo.com

Onur Uzer
Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, 100/2000 Kentsel Dönüşüm Doktora Programı, Doktorant.

Türkiye'de kentleşme 1980'leren itibaren değişen göç dinamikleriyle birlikte farklılaşmış, kentsel dönüşüm süreci gecekondu önleme çalışmaları kapsamında yeni konut yapımı ve kentsel yenilemeyle birlikte gelişmeye başlamıştır. Metropol kentlerin artan konut ihtiyacının, kamusal koordinasyon ve denetimde, arz yönlü olarak karşılanması amaçlanmıştır. 1999 Gölcük depremi ve ardından 2000'li yıllar boyunca eskiyen konut stokunun yenilenmesi ve depreme dayanıklı hale getirilmesi çabaları kentsel dönüşüm sürecine hız kazandırmıştır. 2010'lu yıllarda ise, devlet, piyasa ve vatandaşın işbirliği ve yerel yönetimlerin sürece girmesiyle yönetişimci anlayış daha fazla öne çıkarak, kentsel dönüşüm projeleri metropolitan kentlerin yanı sıra küçük ve orta büyüklükteki kentler de yaygınlaşmaya başlamıştır. TUİK 2019 verisine göre 442.616 nüfusa sahip olan Isparta'da da kentsel dönüşüm süreci 2010'lu yıllardan itibaren, TOKİ'nin yanı sıra Isparta Belediyesi, özel firma/müteahhit ve yurttaş işbirliği ile gelişmeye başlamıştır. Isparta merkezde yer alan 40 mahallenin 4'ünde; Gülistan, Emre, Davraz ve Gülcü mahallelerinde kentsel dönüşüm konutları yükselmeye başlamıştır. Hem kentin merkezine yakınlıkları, hem de uluslararası göçle gelen mültecilerin yerleştiği ve giderek çöküntü alanı haline gelmiş olmaları, bu dört mahallenin kentsel dönüşüm için seçilmelerinin nedenlerindendir. Özellikle deprem riski altında olan ve konutu eskiyen mahalle sakinleri kentsel yenileme ile konutlarını yenilemeye başlamışlardır.

Özellikle 1970'li yıllarda sosyal konut kooperatifleşme teşvikleriyle yapılanan Gülistan Mahallesi, dar gelirli ailelerin konut ihtiyacının karşılanmasında önemli rol oynamıştır. Ancak konutlar 50 yıllık süreçte yıpranmış, eskiyen ve sürekli onarım isteyen yapısı, yeni liberal konut ve kentsel dönüşüm politikalarını Gülistan mahallesiyle tanıştırmıştır. Kentsel dönüşüm projelerinin refah sunan çok katlı, güvenlikli, otoparklı, modern mutfaklar, çocuk oyun alanları ve benzer site yaşantısının sunduğu orta sınıf yaşam tarzına dayalı konut modellerinin yarattığı zenginlik algısı kadınlar üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. Eski konutların dar, küçük ve az odalı, dar balkonlu konutları yerine geniş, çok balkonlu, geniş mutfaklı, asansörlü konutları eski konut sahibi erkeklerin kadın eşleri için kentsel dönüşümün temel cazibesi haline gelmiştir.

Bu çalışma kapsamında Gülistan Mahallesinin kentsel dönüşüm sitelerinde yaşayan, eski konut sahibi hanelerden gelen 10 kadınla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş ve kentsel dönüşümle yeni konutun anlamı ve kullanımının kadın olma üzerinden değerlendirmesi yapılmıştır. Değişen konutun kadınların yaşam alanı olan mahallelik ve komşuluğun değişen anlamı kadınların deneyimleriyle anlaşılmaya çalışılmıştır. Saha çalışması Eylül 2019-Ocak 2020 tarihleri arasında kadınların evlerinde ve sitelerin ortak kullanım alanları olan çardaklarda gerçekleştirilmiştir. Yaş aralığı 60-70'lerde olan katılımcı kadınların konutların tasarım aşamasından konutlara yerleşim ve kullanım ilişkileri sorgulanmıştır. Toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü belirlenimleri bağlamında özel alanda yaşamlarını sürdüren kadınlar için kentsel yenilemenin, site yaşantısının, evin, ama özelinde de balkon ve mutfağın anlamı tartışılmıştır. Araştırma genişleyen ev mekânlarına karşın, mutfakla birleşen ve camla kaplanan balkonlara sıkışan kadınların özel yaşam alanının, habitusun yeni bir kamusallık mekanı olduğu varsayımını sınamaktadır. Ayrıca, mutfakla birleşen balkonun anlamının, kadınlar için eski biçimiyle giderek yitirilen komşuluk ve mahalleliğin yeniden kurulduğu alan haline gelip gelmediği sorgulanmıştır. Artık bu ev içi alan olan mutfak bağlantılı cam balkon, evin dışarıyla bağını kuran, sosyalleşmenin yeni biçimleriyle kurulduğu, hayatı yakalayan, mahalleli ilişkilerini ve yaşamını gözlemlemeye olanak sağlayan bir kamusal mekan haline dönüşmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Dönüşüm, Kadın, Mutfak, Balkon, Isparta.

Mahallenin İletişimi, Mekânın Cinsiyeti ve Kültürel Karşılaşmalar: Ankara'da Kadın Muhtarlar Deneyimi

Fatih Serdar Özgültekin
Haliç Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, Araş. Gör., E-Posta: serdarozgultekin@gmail.com

Muhtarlık, Türkiye'deki idari sistemin en yerel örneğidir. Bu yerel kurum, insanların gündelik yaşamlarına doğrudan temas ettiği, talepleri ve sorunları ele alan en yakın mekanizma olduğu için yüksek potansiyel içeren bir demokratik katılım imkânı teşkil eder. Kültürel karşılaşmaların, toplumsal cinsiyet rollerinin, mekânın muhafazasının veya dönüşümünün kodlarını barındırmasından ötürü de çok kez mahallî bir Türkiye örneği gibidir. Türkiye'de pek çok sahada söz konusu olduğu gibi, muhtarlık da, belki daha da fazla erkek egemenliği altındadır. Kadınlara atfedilen ve ev alanına hapsedilmenin merkezinde bulunduğu toplumsal cinsiyet rolleri ile muhtemelen en çok muhtar olmak isteyen veya bu mesleği icra eden kadınlar karşı karşıya kalmaktadır. Bu çerçevede çalışmanın kapsamı; temsil sorunu, bir mekân olarak mahalledeki toplumsal cinsiyet ilişkileri, kadınların muhtarlık alanındaki temsili ve muhtarlığın insanların gündelik hayatlarında neler ifade ettiği çerçevesinde biçimlenmiştir. Çalışma; kültürel karşılaşmaları, toplumsal cinsiyet rollerinin üretimi ve yeniden üretimini içeren bir mekân olarak mahallenin idari sorumlusu olan ve Ankara'nın üç ayrı ilçesinde (Çankaya, Keçiören, Mamak) muhtarlık görevini sürdüren dört kadın muhtarın bu bağlamdaki deneyimlerini merkeze almaktadır. Mahalleler, Ankara'nın nüfus açısından en kalabalık ilk dört ilçesi arasında bulunmaları nedeniyle Çankaya, Keçiören ve Mamak ilçelerinden seçilmiştir. Muhtarlar ise, Mamak'ta görüşülen muhtar dışında (kendisi ikinci döneminde), muhtarlığının ilk döneminde olan ve aynı zamanda kendi mahallelerinin ilk kadın muhtarı olan kişiler olması itibariyle belirlenmiştir. Çalışmanın amacı, bu muhtarlarla yapılan derinlemesine mülakatlar aracılığıyla kadın muhtarları, anılan unsurlar etrafında betimleyici bir tarzda ele almak ve verdikleri mücadeleye dair bir kavrayış ortaya koymak olmuştur. Bu görüşmeler ve ortaya koyulmaya çalışılan yaklaşım, Hannah Arendt'in kamusal alan ve siyasal eylem fikri ile çerçevelendirilmiştir. Bu fikre göre "kamusal alan" ile "özel alan" arasındaki ayrım "toplumsal alan" mefhumu ile iyice silikleşmiştir. Arendt'in buna yönelik önerisi kamusal alanı yeniden tarif eden ve siyasi eylemin etkililiğini içeren bir çerçeveye sahiptir. Görüşülen muhtarlar, ağırlıkla, muhtar olmadan önce de kendilerinin sivil toplum faaliyetleri açısından "aktif" bireyler olduklarını ifade etmişler; ama muhtarlıkla, yani kamusal-profesyonel bir uğraş olması itibariyle bu faaliyetin çok daha zaman alan, yoğun bir eylem haline dönüştüğünü belirtmişlerdir. Aday olurken görüşmecilerin pek çoğunun motivasyonu, hem kendi mahallelerindeki yerel sorunların çözümü açısından bir kadın yöneticinin varlığını gerekli görmeleri, hem de özellikle kadınların meseleleri hakkında yalnızca kadın yöneticilerin çözüm bulabileceği kanaati etrafında biçimlenmiştir. Aday olurken yaptıkları ziyaretlerde, kadın olmalarıyla ilişkilendirilen dezavantajlar kadar avantajlarla da karşılaştıklarını ifade etmeleri dikkat çekici bir bulgudur. Hatta görüşme yapılan muhtarlardan birisi, kendi mahallesinde yaklaşık kırk yıldır muhtarlık yapan erkek adayın, mahalleyi artık bir kadın muhtarın yönetmesi gerektiği yönündeki önerisinin kendi muhtarlığına önemli bir katkı sunduğunu dile getirmiştir. Görüşmeler neticesinde, kadın muhtarların gündelik yaşamlarının büyük ölçüde siyasal bir eylem olarak muhtarlıkla biçimlendiği gözlemlenmiştir. Mahallede karşılaşılan sorunlara yönelik, kolaycı çözümlerden uzak ve deneysel uygulamalara müsait bir yaklaşıma sahip olmaları, görüşmelerden çıkarılan bir başka sonuçtur. Görüşmeciler ayrıca hem ilçe, hem de büyükşehir belediyesi yetkilileriyle iletişimlerinin verimli olduğunu, pek çok sorunu ve talebi anında aktarabildiklerini ve kadın oluşlarının bir dezavantaj yaratmadığını ifade etmektedirler. Yalnızca tek bir mahallenin muhtarının, ilçe belediyesi ile politik görüş farkı sebebiyle sorun yaşadığı yönündeki kanaati, görüşmelerde öne çıkmış bir deneyimdir.

Anahtar Kelimeler: Muhtarlık, Toplumsal Cinsiyet, Mahalle, Yerel Siyaset, Kamusal Alan.

Kadın Konukevinde Kalan Kadınların Anlatılarında Hegemonik Erkeklik Tanımlamaları

Hale Nur Seval
Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim Dalı, Doktora Öğr., E-posta: halenur.seval@ailevecalisma.gov.tr

Gönül Demez
Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Öğretim Ü.

Toplumsal cinsiyet düzeni, toplumsal süreçler ve yapılar aracılığıyla sürekli değişen, yeniden inşa edilen bir olgudur. Bu düzen içerisinde hegemonik erkekliğin sürekli ve yaygın biçimdeki devinimi; değişmezliğini ve kalıcılığını da beraberinde getirmektedir. Toplumsal eylemler ve söylemler yoluyla geliştirilen bu kalıcılık, en temelde, gündelik yaşam içerisinde toplumsal cinsiyet ilişkiler düzleminde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, kadınlık ve erkekliğin yeniden üretimi, toplumsal yapı içerisindeki ilişki sistemlerini anlamayı gerekli kılmaktadır. Bu noktada, erkekliğin gündelik yaşam içerisinde nasıl konumlandığı, erkekliğe kimlik kazandıran nüvelerin neler olduğu, iktidarın kurulmasında cinsiyet rollerinin etkilerinin ve beklentilerinin neler olduğu önem arz etmektedir. Bu süreçlerin ortaya çıktığı toplumsal yapıların, en etkililerinden birisi özel/ev içi alandır. Erkekliğin güç ve iktidar bağlamında kurulması, kadınlık rollerinin varlığı ile devreye girmektedir. Yani, kadınların erkekliğe ilişkin tanımlamaları ve söylemleri, hegemonik erkekliğin hem öznesi, hem nesnesi olan erkeklik hakkında derinlemesine bilginin elde edilmesini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, hegemonik erkekliğin içselleştirilerek devamlılığın sağlanmasında kadınların anlatılarındaki erkekliğin tanımı, kritik bir noktada yer almaktadır. Connell'in belirttiği üzere, tek bir erkeklik türü yoktur. Birden fazla erkeklik türünün var olduğu varsayımıyla, bu erkekliklerin toplumsal yapı içerisindeki gelişim seyrini anlamak, ataerkil sistemin değişmesi için daha etkin ve kalıcı çözümlerin üretilmesini mümkün kılacaktır. Ataerkil toplumlar hegemonik erkekliğin oluşmasına ve kurumsallaşmasına izin vermekte; dolayısıyla bu durum, erkekliğin tanımlanması için birden fazla faktörün konunun tartışılmasına ışık tutacak bir perspektifte incelenmesini gerektirmektedir. Bunu sağlayabilmek adına Connell'in "hegemonik erkeklik" tanımı araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Connell bu kavramı ataerkil toplumun kadın üzerinde uyguladığı sistematik baskıyı tanımlamak için kullanırken aynı zamanda toplumsal yapı tarafından ikincil konuma itilmiş erkekliklerin durumunu anlatmak için de kullanmaktadır. Bu çalışmada, ataerkil yapının kadınlar üzerindeki baskısını anlamak üzerine bir tartışma yürütülecektir. Bu çerçevede araştırmanın amacı, kadınların anlatılarından hareketle, toplumsal cinsiyet ilişkileri bağlamında erkekliğe yüklenen anlamları tanımlamak; hegemonik erkekliğin kurucu ögelerinin ne olduğunu ve hangi süreçler içerisinde devamlılığının sağlandığını ortaya çıkarmaktır. Araştırmada, erkekliğin güç ve iktidar mekanizmalarını üretme biçimlerinin ve bu mekanizmaları yerleştiren dinamiklerin kadınların anlatıları üzerinden çözümlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, kadınların yaşam öykülerine odaklanılarak, deneyimin temelindeki erkekliğe ilişkin gerçekliği ortaya çıkarabilmek için fenomenolojik araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırma amacı doğrultusunda cevapları aranan sorular şunlardır: Hegemonik erkekliğin kurucu ögeleri nelerdir?, Hegemonik erkeklik nasıl ortaya çıkmaktadır, nasıl şekillenmektedir? Hegemonik erkekliğin devamlılığını etkileyen ilişki örüntüleri nelerdir?. Bu sorular ekseninde, kadınların tecrübe ettikleri ilişkiler üzerinden erkekliği anlamak ve temel olguları ortaya koymak amaçlanmaktadır. Hegemonik erkekliğin konumunun sağlamlaştıran özel alan stratejilerinden birisi şiddettir. Toplumsal yapı içerisinde, şiddet gibi erkekliğin iktidarını koruyan ancak kadını dışlayan nedenler (erkeğin işsizliği, ekonomik sıkıntılar, erkeğin ailesi ile ilişkiler vb.) dolayısıyla kadınlar, sosyal hizmet kuruluşlarından hizmet almak zorunda kalmaktadır. Bu bağlamda, toplum tarafından dayatılan rolleri kabul eden, erkekliğe ilişkin bilginin elde edilmesini kolaylaştırdığı için araştırmanın örneklemini; Burdur Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne bağlı Kadın Konukevi Müdürlüğü'nden hizmet alan kadınlar oluşturmaktadır. Kuruluş hizmeti almış toplam otuz yedi kadın ile 2018 yılının Ocak ile 2019 Şubat ayları arasında derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilen veriler nitel araştırma yöntemi kullanılarak NVivo 12 Plus yazılımı ile analiz edilmiştir. Verilerin toplanması ve analizi eş zamanlı olarak yürütülmüş; görüşme notları yazılı olarak düzenlendikten sonra kategoriler eşliğinde sınıflandırılmış ve literatürle ilişkilendirilerek tartışılmıştır. Araştırmanın bulgularına bakıldığında, hegemonik erkekliğin kurulmasında ve pekiştirilmesinde, kadınların erkek rolleri ile deneyimlerinin "ev yaşamı", "baba ile ilişkiler", "şiddet geçmişi", "eş ile ilişkiler" çerçevesinde gerçekleştiği görülmektedir. Kadınların anlatılarında, hegemonik erkekliğin, erkekler tarafından korunması gereken bir olgu olduğu ve bunu; şiddet, ekonomik gücü elinde tutma, cinsellik, kendi ailesi ile yaşamaya devam etme dolayımıyla yansıttıkları ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, hegemonik erkekliğe has "erkeklik şerefi"nin; kadınların yukarıda belirtilen araçlar yordamıyla ikna ve razı olmaları sonucunda konumlandığı bulgular arasında yer almaktadır. Araştırmada, literatür ile benzer biçimde, ev içi alanın, hegemonik erkeklik oluşumunu sağlayan ve destekleyen yegâne özgürlük alanı olduğu ortaya çıkmış olup araştırma bulguları bu bağlam çerçevesinde tartışılmıştır. Bu doğrultuda, erkekliğin yeniden inşa

sürecinde, kadınların gözünden özel alana ve aile dinamiklerine derinlemesine bakmak, hegemonyayı tanımlamak adına önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hegemonik Erkeklik, Kadın Konukevi, Toplumsal Cinsiyet.

Toplumsal Cinsiyet ve Suç: Suça Yönelmede Kadınlık ve Erkekliğin Toplumsal Görünümleri

Meral Timurturkan
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Öğretim Ü., E-Posta: mtimurturkan@mehmetakif.edu.tr

Tuğçe Tunca
Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Doktora Öğr., E-Posta: totugce7@gmail.com

Bahar Özkan
Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Doktora Öğr., E-Posta: zknbhr@gmail.com

Gönül Demez
Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Öğretim Ü., E-Posta: gonuldemez@akdeniz.edu.tr

Selim Cankurtaran
Antalya Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, E-Posta: selim.cankurtaran@adalet.gov.tr

Bu çalışmada denetimli serbestlikte yükümlülüğü bulunan bireylerin suç ile ilişkilerinin toplumsal cinsiyet bağlamında tartışılması amaçlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet örüntüleri dikkate alındığında suçun erkeklikle ilişkilendirildiği ve suça yönelenlerin istatistiki olarak büyük oranda erkek olduğu ilgili literatürden hareketle ifade edilebilir. Bu çerçevede biyolojik indirgemeci yorumlar dışarda bırakıldığında; bu durumun toplumsal yapı ve toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargılar çerçevesinde biçimlenen gündelik hayatın rutinlerinden hareketle tartışılması gerekmektedir. Kadınların ve erkeklerin suça yönelmeleri kurumsal, mekânsal ve sosyal anlamda fırsatlara erişme ve sosyal ilişkiler içinde yer alma durumlarıyla ilişkili olduğu iddia edilebilir. Bu çalışmada diğer toplumsal alanlarda olduğu gibi suça yönelmede de kadın oranının az olmasının kadının toplumsal ilişki ve fırsatlardan yoksun olmasıyla açıklanabileceği iddia edilmektedir.

Buradan hareketle konunun Antalya'da gerçekleştirilen "*Hükümlülerin Anlatılarında Madde Bağımlılığının Sosyo- Kültürel, Ekonomik ve Mekansal Dinamikleri"* başlıklı ve TÜBİTAK tarafından desteklenen projenin ilk bulgularının toplumsal cinsiyet ve suç ilişkisi bağlamında tartışılması amaçlanmaktadır. Antalya Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde 2019 yılında 1 Ocak ve 31 Aralık tarihleri arasında madde bağımlılığı ile ilişkili suçlardan yükümlülüğü bulunan bireylerin demografik verileri ve suç nedenlerinden hareketle konu tartışılacaktır. Toplumsal cinsiyet ve suç ilişkisine ilişkin kuramsal tartışmaları devam eden saha araştırmasının ilk verilerinden hareketle irdelemeyi amaçlayan çalışma; Antalya ili özelinde konuyu tartışacaktır. Kadınlık ve erkeklik ile ilişkili olarak suç oranları, suç nedenleri, suç türleri, suç tekrarı gibi dinamikler tartışılacaktır. Konu meslek, eğitim, yaş gibi demografik özellikler ile suça ilişkin özellikler bağlamında derinleştirilecektir. Bu anlamda toplumsal cinsiyet rol kalıpları ve kadın ve erkeklerin kentsel mekanlarda yer alma biçimleri suç türleriyle ilişkilendirilerek ele alınması amaçlanmaktadır. Suç ilişkisi içinde kadınların ve erkeklerin sosyal ve ekonomik fırsatlara erişme- erişememe durumları, kentsel ve kültürel mekanlarda varolma biçimleriyle suç işleme ve suç türü arasında ilişki olduğu iddia edildiğinde bu ilişkilendirilmenin saha verileriyle desteklenmesi önemlidir. Bu çerçevede söz konusu araştırma verilerinden hareketle kadın suçluluğu ve erkek suçluluğu ayrıca suç türleri açısından da analiz edilecektir. Araştırmanın ilk bulgularından hareketle kadınların daha çok ev ve çevresi ile ilgili suçlardan hüküm giydikleri, aile içi şiddet, namus ve kocası ya da erkek arkadaşından dolayı suça bulaşma ve kadınlıkla ilişkilendirilen mesleklerden ve mekanlardan kaynaklı suçlarla denetimli serbestliğe geldikleri gözlenmiştir. Kent ve kentsel mekanlarla ilişki anlamında da toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına ilişkin tartışmalar araştırmanın ilk bulgularıyla pekişmektedir. Kadınlar mekânsal olarak da evde veya eve yakın mekanlarda bulunmakta ve suça buralarda bulaşmaktadırlar.

Kadınlar; eşleri, erkek arkadaşları veya çocuklarından dolayı suça bulaştıkları gözlemlenmekte hatta bazı durumlarda erkeklerin suçunu üstlendikleri de görülmektedir. Suçu üstlenme çoğu zaman erkeğin evin geçimini sağladığı ve kadın ve çocukların ekonomik anlamda erkeğe bağımlı olduğu durumları gündeme taşımaktadır. Bu durumda kadının toplumsal konumuyla suçun mağduru ya da faili olma durumu arasındaki ilişki de ayrıca tartışılmayı zorunlu kılmaktadır.

Çalışma bu çerçeveden hareketle toplumsal cinsiyet örüntüleri ve suça yönelme dinamikleri açısından ilişkisel bir analizi gerçekleştirecektir.

Anahtar Kelimeler: Suç, Ceza Sistemleri, Toplumsal Cinsiyet, Suç Türleri.

Antik Yunan'dan Günümüze Protesto Aracı Olarak Beden

Nazan Şimşek
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın ve Aile Araştırmaları Yüksek Lisans Öğr., E-Posta: nazanonly@gmail.com

Giriş: Savaş ve işgal dinamikleri toplumsal dokuda var olan toplumsal cinsiyet rollerini güçlendirir. Erkeklerin ve kadınların savaşı gerçekleştirme ya da destekleme pozisyonu almalarında, sürece aktif veya pasif katılmalarında, bu rolleri belirleyen normların derin etkileri vardır. Savaşçı, vatansever, koruyucu, yönetici ve muktedir erkek imgesine uygun olarak erkekler, savaşın aktif karar alıcısı ve gerçekleştiricisi konumdadırlar. Öte yandan, eril kültür kadınları kendilerine atfedilen annelik ve ev içi rollerini gerçekleştirme, erkeklerin savaşını destekleme ve savaşa hizmet etmekle yükümlü cins olarak konumlandırmaktadır. Kadınların toplumsal baskı ve propaganda yoluyla erkeklerin savaşlarının tarafı olmaya zorlanmaları veya teşvik edilmeleri yaşamlarının temel yönlerinin, savaşın kapsamı ve süresi dâhilinde, ataerkil kültür tarafından yeniden düzenlenmesi anlamına gelmektedir.

Günümüzdeki modern kadın hareketi savaş deneyimlerinin cinsiyetçi doğası, cinsiyetin toplumu ve milleti nasıl inşa ettiğini analiz etmede önemli mesafeler katetmiştir. Savaş karşıtlığı, kendi bedeninin mülkiyetini ve toplumsal karar alma süreçlerinde yetki talep etme, kendisine atfedilen cinsiyet rollerini reddetme pratikleri geliştiren hareketin tarihsel yansımalarına akademik ve edebi literatürde rastlamak mümkündür. Bu anlamda, Aristophanes'in Peleponessos Savaşı'nı sona erdirmek üzere Hellen kadınlarını erkeklere karşı birleşmeye çağıran Kadınlar Savaşı- Lysistrata (İÖ 411)2 adlı komedyası yol gösterici bir metin olma özelliği taşıyan en eski eserlerden biri olarak bilinmektedir. Dönemin gelenekçi yaklaşımlarına radikal bir karşı duruşla kadınları, hazineyi ele geçirip savaşın mali kaynağını kesmeye, barış gerçekleşene kadar annelik ve ev işlerini yapmamaya, erkeklerle cinsel yakınlık kurmamaya çağıran tek perdelik oyun, Antik Yunan devletlerine barışın gelmesiyle son bulmaktadır. Aristophanes'in kurgusu, dönemsel olarak gerçek hayatta karşılığını bulamaz ve savaş devam eder. Ancak eser, bugünün modern dünyasını etkilemeye ve güncel yorumlanışları ile sahnelenmeye, kadınlar açısından eylem kılavuzu olma niteliği taşımaya devam etmektedir.

Amaç, Yöntem ve Kaynaklar: Bu çalışmada, temel metin olarak seçilen Lysistrata bağlamında Aristophanes'in kurguladığı kadın direnişi, dönemin dinamikleri içerisinde ele alınmaktadır. Sonrasında, bugünkü benzer deneyimlerin feminist kuram açısından karşılaştırmalı bir incelemesini yapmak hedeflenmiştir. Antik Yunan'dan günümüze toplumsal cinsiyetin inşası sürecinde bireysel ve toplumsal etkiler ve kadınlar arası dayanışma örneklerinin söylemsel ve kadın hareketi açısından işlevsel analizlerinin yapılabilmesi için feminist literatür ve çeşitli medya kaynaklarından faydalanılmıştır.

Bulgular ve Sonuç: Feminist literatür incelendiğinde farklı toplumlar ve kültürler açısından kadın ve erkek arasındaki cinsiyet eşitsizliği ve ona dayalı tahakkümün zaman içerisinde değişikliklere uğradığı ya da farklı formlar aldığı görülmektedir. Bu durum, toplumlardaki siyasi ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak cinsiyet ilişkilerinin, ekonomik düzlemde oluşan sınıfsal çelişkiler ve ırksal çatışmalarla iç içe geçmesiyle karmaşık bir hal alarak sürmesine, farklı kadınlıklar ve erkekliklerin inşası üzerinden devam ettirilmesine yol açmaktadır. Öte yandan, feminist hareketin öyküsünün doğrusal bir sürekliliğe sahip olamayışı uluslararası çeşitli kadın deneyimlerinin açığa çıkarılması, kadınlar arası cinsiyet dayanışmasının gerçekleşebilmesi açısından önemlidir. Bu yüzden de temel çelişkileri belirlemek yeterli değildir, siyasi ve kültürel öğeler ve yöntemleri açığa çıkaran çalışmaların daha kapsamlı olarak sürdürülmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Savaş ve Kadın, İktidar, Beden, Toplumsal Cinsiyet.

Feminist-Vegan Söylemde "Beden"

Seçil Topaloğlu
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Araş.Gör., E-Posta: stopaloglu@mehmetakif.edu.tr

Bu çalışma, Feminizm ile Veganizm arasında, ataerkil düzenin yarattığı dayatmalara karşı verilen mücadeleyi, hem kadınların hem de özellikle dişi hayvanların bedenleri üzerinden işleyen sömürü ve tahakküm ilişkilerini incelemektedir. Birçok dişi hayvan ve kadın, bedenlerinin başkalarına hizmet ettiği şiddet sistemlerinde yaşamaktadır. Kadınlar gibi dişi hayvanlar da cinsiyetleri nedeniyle cinsiyetçi ve türcü muameleye maruz kalmaktadır. Tüm canlıların ortak yaşam hakkını savunan ve hayvanların her türlü sömürüsüne ve türcülüğe karşı olan Vegan felsefe ile benzer şekilde ataerkil düzenin baskı ve sömürüsünü eleştiren feminist yaklaşım bu doğrultuda kesişmektedir. Bu bağlamda Feminist Vegan söylem, her ne kadar söylemin amacı her türlü baskıya son vermek olsa da, hem insan olmayan hayvanlara hem de kadınlara yapılan baskılar arasındaki bağlantılara odaklanmaktadır. Dünyada ve Türkiye'de vegan bireylerin sayısının arttığı göz önüne alındığında, bu önemli bir araştırma alanını oluşturmaktadır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak eylemlerde ve sosyal medyada paylaşılan "Gerçek Feministler Veganlar"dır pankartından yola çıkarak) Türkiyedeki vegan kadınların vegan felsefeyi tercih etme nedenlerinin feminizm içindeki konumunun nasıl şekillendiği ve ii) vegan olma nedenlerinde rol oynayan faktörlerin aktivist hareketler içindeki pozisyonunu tespit etmektir. Bu amaç kapsamında, otuz Vegan kadınla yüz yüze/online derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş ve elde edilen veriler çeşitli temalar çerçevesinde sosyolojik olarak analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Veganizm, Feminizm, Türcülük, Beden.

Akademik Çalışmalarda Toplumsal Cinsiyet ve Spor İlişkisi

Cihan Akkaya
Karabük Üniversitesi, Hasan Doğan Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Öğretim Ü., E-Posta: cihanakkaya@karabuk.edu.tr

Kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların toplumsal alanda kurulmuş yönlerine dikkat çekme amacıyla Ann Oakley tarafından Sex, Gender and Society (1972) adlı eseriyle sosyoloji bilimine kazandırılan bir kavram olan toplumsal cinsiyet (gender), kadın ve erkek arasındaki farklılıkların sadece biyolojik temelle açıklanamayacağını ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı kadın ve erkek arasındaki farklılıkların nasıl inşa edildiğine dikkat çekerek, eşitsizlik ve güç ilişkilerinin de görünür kılınıp tartışılmasını sağlamıştır. Zaman içerisinde bu kavramın yanına erkeklik (masculinity) kavramı da eklenerek bu inşanın ve ilişkilerin daha iyi açıklanabileceği ortaya konulmuştur. Bugün kadınlık, erkeklik ve toplumsal cinsiyet kavramları kadın çalışmaları açısından büyük önem taşırken, sosyoloji alanından başka kuram ve kavramlarla ilişkilendirilerek bilimsel çalışmalara zemin hazırlamaktadır.

Tarihi oldukça eskilere dayanan ve toplumsal olarak inşa edilmiş bir olgu olmasına bağlı olarak toplumda yer alan sorunların görülebileceği bir alan konumunda olan spor, sosyolojinin alt dallarından (spor sosyolojisi) birini oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin ve farklılıkların spor alanında da görülmesi, bu alana ilişkin konuların ve sorunların spor sosyolojisi içinde ele alınabileceğini göstermektedir. Bugün pek çok kavram ve olgu sporla ilişkilendirilip sosyolojik olarak analiz edilirken toplumsal cinsiyet ve buna ilişkin kavramlar göz ardı edilmektedir. Seippel'in de ortaya koyduğu gibi (2018) kültür, kent, futbol, beden, sağlık, medya, küreselleşme gibi kavramların sporla ilişkisinin kurulduğu çalışmalar ve makaleler daha fazla iken, toplumsal cinsiyet ve spor ilişkisine yönelik olanların sayısı bunların yanında daha az ve sınırlıdır. Toplumun hemen her alanında görülen toplumsal cinsiyet temelli sorunların spor alanında da görülmesi, ilgili alan ve konularla alakalı daha fazla bilimsel çalışma yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bu sunumda amaç Türkiye'de toplumsal cinsiyet ve spor ilişkisini ele alan akademik çalışmaların hem nitelik hem de nicelik olarak değerlendirmesini yapmak ve toplumsal sorunların çözümünde bilimin çok önemli bir yeri olduğu gerçeğinden hareketle, konuyla alakalı eksikliklere dikkat çekmektir. Yapılan çalışmaların- tezlerin ve makalelerin- daha çok hangi disiplinleri kapsadığı, içeriğinin ne olduğu, sayısının kaç olduğu; bilhassa sosyoloji alanında yapılanların sayısı ve içeriği cevap aranan sorulardır. Bu amaçla YÖK (Yükseköğretim Kurulu) ve Dergipark veri tabanlarından yararlanılacaktır. Türkiye üniversitelerinde üretilen yüksek lisans ve doktora tezlerine erişilebilmesi bakımından YÖK, bu çalışmanın temel kaynağıdır. Bilimin üretildiği en önemli kurum olan üniversitelerde, toplumsal cinsiyet ve spor ilişkisini ele alan tezlerin sayısı ve içeriği ülkedeki bilim camiasının da konuya verdiği önemi doğrudan ortaya koyacaktır. Öte yandan yüzlerce bilimsel dergi ve akademik makaleye erişim imkânı sunan Dergipark altyapısı da, hem akademisyenlerin hem de başka araştırmacıların çalışmalarında bu konuya ne kadar ve ne ölçüde yer verdiğini gösterecektir.

Anahtar Kelimeler: Spor, Toplumsal Cinsiyet, Kadınlık, Erkeklik.

Türkçe Rap Müzikte Hegemonik Erkeklik

Selçuk Gündüz
Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,Türk Halkbilimi ABD, Araş.Gör., E-Posta: selcukgunduz.246@gmail.com

Toplumsal cinsiyet tartışmaları biyolojik cinsiyet gerçekliğinin ötesinde cinsiyetin toplumsal olarak inşa edildiğini tartışır. Feminizm çalışmalarının kadını odağına aldığı çalışmalardan sonra erkekliğin de kolektif bir şekilde inşa edilen bir alan olduğu ortaya konmuştur. Toplumsal cinsiyet tartışmalarının literatüre kazandırdığı erkek odaklı bakış açısının ise en önemli kavramlarından biri hegemonik erkekliktir. Hegemonik erkeklik çalışmaları erkeklerin iktidar ilişkilerini nasıl sürdürdükleri ve farklı erkeklik formalarının bu iktidar örüntülerinden nasıl nemalandığını anlama isteğiyle ortaya çıkmıştır. Kadının inşasında olduğu gibi erkekliğin inşasının da tarihi ve kültürel bir süreç olduğunu iddia eden hegemonik erkeklik çalışmaları, gündelik yaşam pratikleri, kurumlar ve medya aracılığıyla tek tip bir erkeklik formunun her gün yeniden üretildiğini savunur. Bu çalışmada da çoğunlukla erkekler tarafından icra edilen rap müzikte hegemonik erkekliğin nasıl icra edildiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yaygın bir etki alanına sahip olan rap müzikte hegemonik erkeklik söylemleri bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Rap müziğinin en parlak yılını yaşadığı dönemin 2018 olduğu söylenebilir ve bu rakamlarla da ortaya konulmuştur. Youtube gibi birçok sosyal medya platformunda ya da dijital müzik indirme/dinleme platformlarında en çok dinlenen ve indirilen müzik türleri arasındadır. 2018 yılının sonunda dünyanın en büyük müzik dinleme platformlarından Spotify'in açıkladığı rakamlar da bunu onaylar niteliktedir. Rap müziğin 2018 yılı içerisinde Türkiye'deki artan popülaritesi ve buna bağlı olarak geniş kitleleri etkileme noktasındaki gücü, bir erkeklik alanı olarak rap müziğin, bu türe ait metin içeriklerinin erkekliği nasıl kurguladığını gösterebilmek açısından incelenmesi gerekliliği bu çalışmanın yapılmasını anlamlı kılan faktörlerdendir. Çalışma kapsamında Spotify'ın 2018 yılı içerisinde en çok dinlenen ilk 100 şarkı arasında rap kategorisinde en çok dinlenen şarkıların sözleri gözden geçirilmiş ve en çok dinlenen ilk 10 şarkının sözleri örneklem olarak ele alınmıştır. Söz konusu şarkılar söylem analizi yoluyla incelenmiştir. Buna göre rap şarkı sözlerinde kadına ve hemcinse yönelik kullanılan dil, hegemonik erkeklik pratiği olarak mercek altına alınmıştır. Nitekim kime karşı kullanılırsa kullanılsın tek bir forma sahip erkekliğin sözcülüğünün yapıldığı bu şarkı sözleri yaygın etkisi, sözsel bir yolla nasıl erkek olunacağını, nasıl davranılacağını, muhattaplarına nasıl hitap edileceğini salık veren bir dizi argo, küfür ve agresif söylemler içermektedir. Buna göre çalışmada seçilen on şarkıdan hareketle erkekliğin rap müzikteki kültürel temsili tespit edilmeye çalışılmış ve belirlenen on rap şarkısının sözleri incelenerek bulgulardan hareketle hegemonik erkeklik, literatürde erkekliğe yakıştırılan "şiddet", "seksüel güç", "finansal güç", "cesaret/dayanıklık/bağımsızlık" gibi spesifik başlıklarla tasnif edilmiştir. İncelenmek üzere ele alınanan şarkıların on şarkının dokuzunda hegemonik erkekliğin farklı tezahürlerine rastlanmıştır. Rap icracılarının şarkı sözlerinde sıklıkla sözlü şiddete yer verdikleri, küfür ve argo ifadeler kullandıkları, sıklıkla madde kullanımı ve risk taşıyan davranış biçimlerine başvurdukları görülmüştür. Diğer kurum ve olgular aracılığıyla olduğu gibi rap müziğin bir erkeklik alanı olarak ele alınması toplumsal eşitsizlikleri tartışmaya açmak ve bu eşitsizliklerin dinamiklerini ortaya koymak daha adil bir toplumsal cinsiyet inşasını beraberinde getirecektir.

Sembolik Bir İletişim Biçimi Olarak Kadın Bedenine Nakşedilen Dövme/Daq

Beyza Huriye Turgut
İstanbul üniversitesi, Halkla İlişkiler Ve Tanıtım Bölümü, Doktorant, E-Posta: huriyeturgut@ogr.iu.edu.tr

İnsanın varlığını fiziksel anlamda yankılayan beden, sadece biyolojik bir mekanizma değil; aynı zamanda sosyal ve kültürel anlamda kendini diğer türlerden ayıran bir niteliğe sahiptir. Bu ayırıcı nitelik sosyal alanda sadece bir *gösteren* değil, zaman ve mekân içinde durum değiştiren, inşa edilmeye açık, aktif, cisimleşmiş, kendine ve çevresine duyarlı bir varoluş da göstermektedir. Birey ve toplum arasında kesişimin kavşağı olan beden, tarihsel süreç içerisinde farklı yönleriyle her zaman tartışma konusu olmuştur. Güzelliğin göstergesel imajı olan beden (özellikle kadın bedeni), çeşitli kültürlerde bir sergi/gösteri mekânına dönüştürülmüş ve deriye çeşitli semboller çizilerek bireyler istedikleri mesajı çevrelerine vermek için *kanal* biçiminde kullanmışlardır. İmajinasyon olarak beden, dekor işlevi görmekle birlikte, dolaysız biçimde tasarlanabilen bir anlam üretme aracı işlevi üstlenmektedir. Tüm zamanlar boyunca beden, dil pratiklerinin ötesinde doğrudan ontik haliyle bir iletişim aracı görevi üstlenmiştir. Ancak bu salt kendi halindeki beden, imajinasyon olarak cinsiyeti işaretleyen ve kültürü bu yönde etkileyen önemli bir süsleme aracıdır. Zira beden doğrudan cinsiyeti işaretleyen bir imaj olarak kültürel ve sosyal anlamda serbest bırakılma ve denetlenme şeklinde süregelen geleneksel, mitsel, coğrafi, töre vb. kodlarla bir teşhir mekânına dönüştürülmüştür. Kadim kültürlerde dövme veya çeşitli yörelerde orijinal adıyla daq, kadın bedenini işaretleyen süsleme sanatı formuyla değerlendirilmektedir. Dövme, daha çok güzellik, şans, kader, cinsel çekicilik, hastalıktan korunma, aşirete/kabileye aidiyet gibi farklı amaçlarla acılı bir süreç neticesinde gerçekleştirilen bir görsel pratiktir. Bu anlamda damgalanma biçimi olan dövme, geçmişte görsel olarak *ben* ve *öteki* arasında ayrışma amacı taşırken, bugün folk kültürde değerini kaybetmişse de, modernize edilerek süsleme pratiği anlamında farklı biçimlerde hala devam etmektedir. Ne var ki, sadece bedeni süsleyen, görsel hazzı doyuran bir araç olmanın ötesinde çokkesenli politik, kültürel, sosyal ve cinsiyet odaklı imleyici anlamlar da taşımaktadır. Özellikle kadın bedeni üzerinden güzelliğin tasviri olarak değerlendirilen dövme, güzelliğin kadın bedeni üzerinden işlerlik kazanması, tüketim kültürü pompalayan ondokuzuncu yüzyıl kapitalizmiyle hayat bulmamış, kadim kültürlerde bile kadın bedeni her zaman bir teşhir mekanı olarak güzelliğin temsil edildiği ve toplumun üzerinde tasarruf hakkına sahip olduğu bir yüzeye dönüştürülmüştür.

Bu çalışmanın ana kaidesi, feminist araştırma yöntemiyle ilerleyerek, mevcut düzene eleştirel bir bakış geliştirmeyi öngörmektedir. ikinci Dalga feminizmde beden politikalarının üreme, sağlık ve nüfusa bağlı toplumsal yapıyı dönüştürmenin kadın bedeni üzerinden işlerlik kazanması, sadece sosyolojik bir olgu değil pek çok disiplinle birlikte sorgulanması gereken yeni mecralara kapı aralamaktadır. Çünkü beden insan ve toplum arasındaki kesişimi ifade ederken, bir yandan da Susan Bordo'nun da belirttiği üzere, "beden, yalnızca kültürün bir ürünü ve onun izlerini taşıyan bir metin değil; aynı zamanda toplumsal kontrolün odağıdır" (1995:77). Bu nedenle, feminizmde beden, salt ontolojik olarak '*orada bulunuşluk*' (dasein) değil; politik egemenliğin ve tahakküm ilişkilerinin hüküm sürdüğü bir yüzeye dönüşmektedir. Sembolik bir iletişim aracı olarak beden, görüngüsel biçimiyle toplumun hem ürettiği hem de şekil verdiği yegâne nesnel/öznel (veya her ikisi) araç olmaktadır. Başka bir ifadeyle, bedenin cinsiyeti işaretleyen kimlik formu, Foucault'un işaretlediği üzere bir tasarruf ve denetim mecrasıdır.

Çalışmanın problematiği; kadın bedeni salt 'kendinde bir şey' olmanın olmanın ötesinde neden hep bir yüzey-teşhir mekanı veya dövmeyle alakalı olarak bir müzeye dönüştürülmektedir? Beden, kültürel kodların taşıyıcısı olarak neden kadın üzerinden bir görünüm kazanmaktadır? Bu vb. soruları sormaya yönelik olan çalışma, güzelliğin kadın halini bedene nakşedilen dövme sanatı üzerinden sorgulamayı amaçlamaktadır. Şanlıurfa'da ikamet eden kürt kadınların dövme sanatına nasıl yaklaştıkları ve hangi amaçla bedenlerine yapılmasına izin verdikleri araştırma konusunun odağını oluşturmaktadır. Kartopu örneklemiyle etno-antropolojik bir yönelim benimsenerek; 50 yaş ve üstü 12 kadınla, yarı yapılandırılmış, ucu açık soru tekniği tercih edilerek yarı katılımcı gözleme dayalı derinlikli görüşmeler yapılmıştır.

Araştırmanın bulguları şöyle ifade edilebilir: Dövme yapan kadınlar, çoğunlukla ziynet, süsleme ve karşı cinse güzel görünmek için bu acılı işlemi yapmaktadırlar. Tercih edilen desenlerde herhangi bir dini inanış veya ideolojik amaç doğrudan sezilmese de çeşitli sembollerin dini değerler taşıdıkları, kadın ve erkeklerin farklı desen türlerini tercih ettikleri görülmektedir. Diğer yandan ezoterik nedenler taşıdığı yönünde çeşitli izlere de rastlanmaktadır. Örneğin, şans, talih, doğurganlık, büyü, nazar ve kötücül ruhani varlıklardan korunmak için çeşitli sembollerden fayda görüldüğü belirtilmektedir. Kadınlar, güzelliği, doğurganlığı, bekareti ve gizemi temsil eden desenleri tercih ederken, erkekler ise daha çok güç, kazanç ve bereketi temsil eden figürleri tercih etmişlerdir. Katılımcı kadınlar, "şimdiki aklım olsa yaptırmazdım" diyerek erkeklere karşı beğenilme uğruna dövmenin bir işkence olduğunu belirtmişlerdir. "Kadınız işe o kadar, yetmez mi?", "Her kadın güzeldir ama bakabilene!","ama beden yaşlanır, çirkinleşiyor, dövmeler

silikleşiyor ve insan ölüyor, ne gerek var böyle şeylere" gibi ifadelerle güzelliğin dışsal olgulardan çok bir duyumsama, algı, geçici ve görelilik olduğunu belirtmişlerdir.

Dövme/daq pratiği, yakın geçmişe kadar kürt ve arap kadınlarda yoğun şekilde tercih edilirken; şimdi, bu oran azalmaktadır. Özellikle hala görece az da olsa arap kadınlarda 12-18 yaş aralığındaki kız çocuklarına yaşlı aile bireylerinin telkiniyle pratiğin devam ettiği görülmektedir. Modern yaşam kültürüyle birlikte medyanın yaygınlaşması ve bu yolla bilinçlenme düzeyinin artması, mevcut kültüre yönelik ilgiyi azaltmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dövme/daq, İmaj, görsel ve simgesel İletişim, beden, güzellik miti.

Yetişkin Eğitimi Sürecinde Kadın Kursiyerlerin ve Yetişkin Eğitimcilerin Oluşturduğu Sosyal Etkileşim Alanının Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Bağlamında Değerlendirilmesi: Isparta Örneği

H. Eylem Kaya
Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Öğretim Ü., E-Posta: eylemkaya@sdu.edu.tr

Berkan Altan
Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Lisansüstü Öğr., E-Posta: berkanaltan.60@gmail.com

Cinsiyet, biyolojik etmenler perspektifinde değişmez ve sabit bir kavram olarak ele alınmaktadır. Ancak, toplumsal cinsiyet kavramı çok daha geniş bir tanımlama alanına sahip olup toplumsal alanda varlık bulmaktadır. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet kavramı, genelde bir toplumdan başka bir topluma özelde ise daha küçük toplumsal gruplardaki sosyal, kültürel, ekonomik ve politik alanlarla iç içe geçerek değişiklik gösterebilmektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet bağlamında kadına ve erkeğe toplum tarafından atfedilen roller "kadınlık" ve "erkeklik" algısının altını doldurarak, cinsiyete dayalı iş bölümünü ortaya koymakta ve sosyal yaşantıda bireylerin toplumsal kaynaklara eşit bir şekilde erişiminin önüne set çekmektedir. Toplum tarafından inşa edilen eşitsizlikler ise cinsiyete dayalı çeşitli ayrımcılık ve engellemelerle güçlenerek karmaşık hale gelmektedir. Hegemonik unsurları da içinde barındıran cinsiyete dayalı eşitsizlikler, kadınların ikincilleştirilmesine neden olmaktadır. Ülkemizde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ayrımcılığına bakıldığında; eğitimden sağlığa, iş yaşamından karar verme mekanizmalarına kadar toplumsal yaşamın her alanında ciddi boyutlara ulaşarak sadece kadınları ve kız çocuklarını etkilemekle kalmamakta, aynı zamanda ülkenin demokratikleşmesinin ve kalkınmasının önünde de ciddi bir engel teşkil etmektedir. Söz konusu eşitsizlik alanlarında kırılma noktası yaratmada önemli bir rolü olan eğitim, özellikle de yetişkin eğitimi, bireylerin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilinçlenmesinde etkili bir alandır. Bu doğrultuda, kadınların güçlenmesinde yetişkin eğitiminin rolü yadsınamayacak kadar kıymetlidir.

Çalışmanın konusu bağlamında ele alınan güçlen-dir-me yaklaşımı; bilişsel, psikolojik, ekonomik ve politik alanlarda bütüncül olarak kadınların bilinçlenmesini ve sorgulamasını amaç edinmektedir. Yanı sıra, eleştirel yetişkin eğitimi çalışmalarının önemli bir boyutunu da konu alan bu durum, yetişkin öğrenicilerin eğitim sürecinde, hegemonik olarak yaratılan eşitsizliklerin farkına varılması ve sorgulanması adına önemli bir alan sunmaktadır. Bu konuda ülkemizde yetişkin eğitiminin en yaygın kamusal uygulama sahası olan Halk Eğitimi Merkezleri (HEM) ise özellikle kadınların sosyalleşmesinde ve istihdam umutlarında oldukça önemlidir. Ancak, gerek yetişkin eğitimi planlama ve uygulamalarının örgün eğitimin formundan sıyrılamaması; gerek kursların toplumsal cinsiyet rollerine göre ayrışması; gerekse demokratik bir toplum için bireylerin praksis temellere dayalı bilinçlenmesini esas alan kursların çok sınırlı olması gibi nedenler yetişkin kadın öğrenicilerin güçlenmesinde ve de bilinçlenmesinde sınırlılıklara neden olabilmektedir. Öte yandan, öğrenme sürecindeki etkileşim alanında, kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin neden olduğu dezavantajlı konumlarıyla ilgili güçlenmesi ve bilinçlenmesi için yetişkin eğitimcinin rolü de çalışma kapsamında üzerinde durulması gereken önemli bir noktadır. Gramsciyan perspektiften bu bağlama bakıldığında; hegemonik ilişkilerle bireylere hissettirmeksizin güçlenen ve rıza temelinde yerini sağlamlaştıran eşitsizliklerin bilincine varılması ve sorgulanmasında birer organik entelektüeller olarak eleştirel yetişkin eğitimcilerin rolü büyüktür. Bu doğrultuda, yetişkin eğitimci ve yetişkin öğrenici arasında kurulan bağ, zengin yaşam deneyimlerinden koparılmadan ve yatay bir etkileşim olanağı sağlayan öğrenme süreci, kadınların güçlenmesinde, sorgulamasında ve üretilen eşitsizliklere eleştirel perspektiften bakabilme becerilerinin gelişmesinde önemlidir. Böyle bir çıkış noktasından hareketle bu çalışmanın amacı ise kadınların HEM'lerde katıldığı kurslarda toplumsal etkileşimin hangi alanlarda gerçekleştiğini anlamak; yetişkin eğitimcilerin ve öğrenicilerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik bakış açılarını ortaya koymak ve yetişkin kadın öğrenicilerin öğrenme sürecinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusundaki bakış açılarında, yetişkin eğitimcilerin rolünü sorgulamaktır. Nitel araştırma deseni ve feminist metodoloji doğrultusunda planlanan bu çalışma, Isparta Halk Eğitimi Merkezi'nde kurslara katılan yetişkin kadınlar ve yetişkin eğitimcilerle derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiş olup, verilerin analizi ise kategorik içerik analizi perspektifi ile yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yetişkin Eğitimi, Toplumsal Cinsiyet, Güçlenme, Praksis, Organik Entelektüeller.

Eğitimde İmkân ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması Bakımından Açık Öğretim Lisesi Uygulamasına Eleştirel Bir Yaklaşım

Hıdır Önür
Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Öğretim Ü., E-posta:hidir.onur@cbu.edu.tr

Dilara Kartal
Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğr., E-posta: dilarak4545@gmail.com

Sosyal ve ekonomik kökenine bakılmaksızın herkesin eğitim ve öğretim haklarından eşit olarak yararlanabilmesi anlamında "eğitimde imkân ve fırsat eşitliği" toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında önemli bir işleve sahiptir. Bununla birlikte dünyada ve Türkiye'de kadınların erkeklerle eşit düzeyde eğitim imkânlarından faydalandıklarını söylemek mümkün değildir. O nedenle "açık lise" uygulaması gibi politikaların, ilk bakışta, cinsiyetler arasında eşitsizliğin giderilmesinde etkin araçlar olduğu düşünülebilir. Zira "yaşam boyu gelişim" kapsamında bu uygulama bireylere hangi yaşta ve konumda olursa olsunlar bir eğitim imkânı sunmaktadır.

MEB istatistiklerine göre Türkiye'de 2011-2012 eğitim-öğretim yılından 2016-2017'ye gelindiğinde açık lisede okuyanların örgün eğitimde okuyanlara oranı %24'ten %36'ya yükselmiştir. Ancak Bakanlığın paylaştığı verilerde açık liseye devam edenlerin yaş gruplarına göre dağılım bilgisi bulunmamaktadır. Bu durum lise yaş çağında olduğu halde, örgün eğitime dahil olmayan kız çocuklarının sayısındaki artış ihtimalini akla getirmektedir. Eğer öyle ise, açık lise uygulamasıyla ilgili sorgulanması gereken konular vardır bu araştırmanın temel problemini bunlar oluşturmaktadır: Farklı yaş gruplarındaki kadınların örgün liseye değil de açık liseye gitmelerinin nedenleri nelerdir? Lise çağındaki genç kadınların örgün yerine açık liseye devam etmelerinde ekonomik, dini ve ideolojik nedenler etkili midir? Dolayısıyla açık lise uygulaması kadınların içinde bulundukları eşitsizlikleri giderme potansiyeli mi, yoksa yeniden üretme potansiyeli mi barındırmaktadır? Bu soruların ilham kaynağını oluşturan kuramsal temel, P. Bourdieu'nün "habitus" ile sermaye türlerini barındıran "alan" arasında kurduğu diyalektik ilişkiye dayanmaktadır. Alan içinde konumlananların kullandığı stratejilerin, onların kendi konumlarını korumaya ve iyileştirmeye yaradığı dikkate alındığında açık lise uygulamasının ondan faydalanan kadınlar açısından ve politik alan, dini alan gibi kurumlar açısından anlamı nedir? İşte bu soruları cevaplayabilmek amacıyla Manisa'nın Yunus Emre İlçesi'nde açık lise eğitimi gören ve kartopu yöntemiyle kendilerine ulaşılan 15 kadınla derinlemesine görüşme yapılmış, deşifresi yapılan görüşmeler söylem analizi ile değerlendirilmiştir. Buna göre araştırma bulgularından ulaşılan temel sonuç, okul çağının üstündeki yaş gruplarında bulunan kadınlar için açık öğretim lisesi uygulamasının "zamanında alamadıkları eğitimin telafisi"ni sağlayan bir fırsat olarak değerlendirilebilmesine karşın okul çağındaki genç kadınlar için aynı şeyi söylemenin mümkün olmadığıdır. Zira okul çağındaki genç kadınlar örgün eğitimin dışında kalarak bu eğitimin çocuk evlilikleri önleme gibi gizli işlevlerinden, okulun sosyalleşme ortamı sağlaması gibi temel işlevlerinden mahrum kalmaktadırlar. Öte yandan bu kadınlar farklı dini ve ideolojik grupların gayri resmi eğitim faaliyetlerinin muhatabı olma tehlikesiyle de karşı karşıya kalabilmektedirler. Bourdieu sosyolojisi bakımından bunun anlamı eğitim alanının habitusu dönüştürme gücünün kısıtlanmasıdır. O nedenle Türkiye'de zorunlu eğitimin, müfredatı Millî Eğitim Bakanlığı'nca onaylanmış ve denetlenebilir örgün eğitim kurumlarında alınmasını sağlayacak politikalara yönelmeli, bunu sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Eğitimde Fırsat ve İmkân Eşitliği, Açık Öğretim Lisesi, Eşitsizliklerin Yeniden Üretimi, Toplumsal Cinsiyet.

Kadınların ve Kız Çocuklarının Zararlı Uygulamalardan Korunması: Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Engellenmesi Komitesinin Otuz Bir No'lu ve Çocuk Hakları Komitesinin On Sekiz No'lu Ortak Genel Tavsiyesi/Genel Yorumu Üzerine İnceleme

Tijen Dündar Sezer
Dokuz Eylül Üniversitesi/Hukuk Fakültesi/Anayasa Hukuku Anabilim Dalı, Öğretim Ü., E-Posta: tijensezer@hotmail.com

Giriş: Birleşmiş Milletler (BM) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi ve BM Çocuk Hakları Komitesi tarafından, 2014 yılında "Zararlı Uygulamalar" konusunda, Ortak otuz bir no'lu Genel Tavsiye ve on sekiz no'lu Genel Yorum kabul (Ortak Tavsiye/Yorum) edilmiştir. Zararlı uygulamalar konusu aslında hem Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) hem de Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde (ÇHS) doğrudan ve dolaylı olarak düzenlenmekte ve devletlere bu uygulamaların kaldırılması yükümlülüğü getirilmektedir. Komitelerin, önceki tarihli bazı genel tavsiye ve yorumlarında da zararlı uygulamalar yer almıştı. Ancak ilk kez bu Ortak Tavsiye/Yorum ile zararlı uygulamalar tüm tür ve boyutlarıyla açıkça ortaya konmuş ve taraf devletlere yönelik ayrıntılı tavsiyelerde bulunulmuştur. Dünya genelinde, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik zararlı geleneksel uygulamaların en bilinen/yaygın biçimleri erken/zorla evlilik, sözde namus adına işlenen suçlar, poligami, genital sakatlama, çeyiz parası ile bağlantılı şiddettir. Ortak Tavsiye/Yorum ile kız çocuklarının erkek çocuklara göre ihmal edilmesi, gebelere kilo aldırma gibi aşırı diyet uygulamaları, bekaret testi, dulluk uygulamaları, ensest, tecrit edilme gibi durumlar da zararlı uygulama örnekleri olarak verilmiş; çağın gelişimlerine uygun olarak, herhangi bir sağlık nedeni olmaksızın vücut ile ilgili sosyal normlara uymak için yapılan tıbbı tedavilere, estetik ameliyatlara ve yeme bozukluklarına da dikkat çekilmiştir. Bu çalışmanın amacı, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik zararlı uygulamaları, şimdiye dek bu konuda ortaya konmuş en ayrıntılı hukuki metin olan Ortak Tavsiye/ Yorum ışığında ayrıntılı olarak ele almak, zararlı uygulamaların ortadan kaldırılması için CEDAW ve ÇHS uyarınca sözleşmeci devletlerin ve Türkiye'nin yükümlülüklerini belirleyerek, önerilerde bulunmaktır. Böylelikle kadınların ve kız çocuklarının insan/çocuk haklarını ihlal eden zararlı uygulamaların ortadan kalkmasına katkı sağlamak istenmektedir.

Yöntem ve veri kaynağı: Bu çalışmada CEDAW ve ÇHS ışığında ilgili Komitelerin genel tavsiye/yorumlarından, özellikle Ortak Tavsiye/Yorumdan ve Türk mevzuatından yararlanılmıştır. Konuyla ilgili Türkçe ve İngilizce literatür taraması yapılmıştır.

Bulgular: CEDAW ve ÇHS dünya üzerinde neredeyse tüm devletlerin taraf olduğu ve en fazla onaylanan iki Sözleşmedir. Bu Sözleşmelere taraf olunmasında geniş bir konsensüs bulunmakla birlikte hem kadınlara hem de çocuklara yönelik çok kapsamlı sorunlar ve zararlı uygulamalar süregelmektedir. Ülkemiz açısından zararlı uygulamalar içinde en yaygın olanlar; erken/zorla evlilikler ile sözde namus adına işlenen suçlardır. Erken/zorla evlilikler, kız çocuklarının sağlık hakkı, eğitim hakkı, çalışma hakkı gibi pek çok hakkını kullanmasını engellemektedir. Ortak Tavsiye/Yorumda evlenme yaşının 18 olması gerektiği açıkça ortaya konarak 16 yaşında sadece sıkı şartlara bağlanarak yargıç kararıyla evlenilebileceği düzenlenmiştir. Ortak Tavsiye/Yorumda düzenlenen en önemli hususlardan bir diğeri de sözde namus adına işlenen suçlara ilişkin olarak, namusun korunmasının suçun işlenmesinde gerekçe veya hafifletici neden olarak sayılmaması gerektiğidir. Bunların dışında, tüm zararlı uygulamaların kaldırılması için hukuksal ve sosyal önlemlerin alınması konusunda devletlerin yükümlü olduğu ayrıntılarıyla ortaya konmuştur. Komiteler, zararlı uygulamaların kadınlara biçilen toplumsal cinsiyet rolleri/ataerkil güç ilişkileri ile bağlantılı olduklarını ve çoğu durumda şiddetin bir biçimi olduklarını ortaya koymuştur.

Sonuç: Zararlı geleneksel uygulamalar kadınların ve kız çocuklarının farklı insan/çocuk haklarını ihlal etmektedir. Bu uygulamaları ortadan kaldırma yükümlülüğü CEDAW ve ÇHS metinlerinden çıkarılabilse dahi, Sözleşmelerde sadece genel olarak hak ve ilkeler ortaya konmuştur. Ortak Tavsiye/Yorum ise, zararlı geleneksel uygulamalara yönelik kadın ve kız çocuklarının korunmasına ilişkin çok ayrıntılı düzenleme içermekte; devletlerin başta hukuki düzenleme yapmak üzere pek çok yükümlülüğü belirlenmektedir. Her ne kadar Ortak Tavsiye/Yorum, -diğer genel tavsiyeler ve genel yorumlar gibi- bağlayıcı nitelik taşımasa da, Sözleşmelerin denetim organı olan Komiteler, Sözleşme hükümlerini bu araçlarla somutlaştırmaktadır. Herhangi bir taraf devletin, Sözleşmeleri Ortak Tavsiye/Yorum ışığında değerlendirmemesi, Komitelerin farklı yollarla yaptığı denetimlerde, devlet aleyhine ihlal tespitleri yapmasına yol açacaktır. Ülkemiz açısından da, Ortak Tavsiye/Yorumda belirlenen hukuki ve diğer tedbirlerin alınması, taraf olduğumuz CEDAW ve ÇHS'ne uyum açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Zararlı uygulama, erken evlilik, namus cinayeti, CEDAW, Çocuk Hakları Sözleşmesi

Yerleşik Kadınların Anlatılarında Göç Ve Suriyeli Göçmen Kadın Olmak

Elife Kart
Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Öğretim Ü., E-Posta: elifekart@hotmail.com
Asiye Berrak Yener
Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Lisansüstü Öğr., E-Posta: berrakyener@hotmail.com

Kentsel mekânlarda gündelik hayat; sosyal, kültürel, ekonomik, toplumsal cinsiyet ve sınıf temelli karşılaşmaların gerçekleştiği ve ilişki ağlarının üretildiği, deneyimlerin aktarıldığı, yeni deneyim, duygulanım ile gelecek tahayyül ve yeni ilişki örüntülerinin yeniden şekillendiği bir etkileşim ortamıdır. Kentsel mekânlarda gerçekleşen toplumsal karşılaşmalar ve etkileşimlerin içeriği ve niteliği; göç süreci ile yeni görünümler alarak kentsel mekânları yeniden üretmektedir. Aynı zamanda göç; türleri ve nitelikleri açısından farklılıklar içermekle birlikte genel içeriği bakımından kadının konumunu biçimlendiren, farklı sosyoekonomik, kültürel ve sınıfsal aidiyetlerden gelen kadınların, birbirlerini görme biçimlerini belirleyen bir süreç olarak işlemektedir. Kentsel mekânların gündelik hayatının etkileşim ortamında, sürecin failleri (kadınlar) tarafından yaşanan karşılaşmalar sonucunda edinilen deneyimler, üretilen söylemler, kesişen öznelikler ve karşılıklı konumlanma biçimleri, sabit olmayan akışkan nitelikler içermektedir. Kentsel mekânlarda yerli/yerleşik kadınlar ile göçmen (Suriyeli) kadınların farklı içerikte gerçekleşen karşılaşmaları ve faillerin kurdukları etkileşimin niteliği ve birbirileriyle ilişkilenme pratikleri ile edindikleri deneyimler; sadece kentsel mekânların sosyoekonomik ve sınıfsal temelde yeniden üretimini değil, yerli/yerleşik ve göçmen olan kadının kendini ve ötekini görme biçimlerini de etkileyerek toplumsal cinsiyet ekseninde yeni sosyallikler inşa etmektedir. Gündelik hayatın ilişkisel ve etkileşimsel ortamı içerisinde kadınların (yerli/yerleşik ve Suriyeli göçmen) kentsel mekanlardaki karşılaşmaları; başka bir açıdan sahip olunan ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye türlerinin, sermaye türü/türlerinden yoksun olma durumlarının, dil becerisi, yaş ve deneyimlerin karşılaşması anlamına da gelmektedir. Bu çalışmada gündelik hayatın akışkan ve dinamik etkileşim ortamında, yerli/yerleşik olan kadının bakışından göç süreci ve göçmen (Suriyeli) kadının konumuna odaklanılmaktadır. Yerleşik/yerli olan kadınların bakışından; yerleşik/yerli ile göçmen (Suriyeli) olan kadınların kesişen, ayrışan ve farklılaşan öznelikleri ve deneyimlerinin analizi yapılmaktadır. Başka bir açıdan, göçmen (Suriyeli) kadınla karşılaşan yerli/yerleşik olan kadının, kendi toplumsal konumunu; "öteki" kadın üzerinden nasıl kurguladığına bakılmaktadır. Yirmi iki (22) yerli/yerleşik kadın (Türkiye'nin farklı kentlerinden Antalya iline farklı tarihsel dönemlerde ve farklı nedenlerden kaynaklı göç etmiş kadınlar ile Antalyalı ve Antalya'da yaşayan kadınlar) ile gerçekleşen derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler, nitel bir yaklaşımla ve eleştirel perspektifle analiz edilmektedir. Anlatılar, kadının kendini ve diğerini konumlandırma ve görme biçimlerinin; göçmen kadın (Suriyeli) açısından, yerleşik/yerli kadının tahakkümüne dönüştüğünü ve göç deneyimi yaşayan kadınlar açısından, içerisinde bulundukları dezavantajlılık durumlarının çoklu hale geldiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Gündelik Hayat, Göç, Yerli/yerleşik Kadın, Göçmen(Suriyeli) Kadın, Kadın Deneyimi.

Kırsal Alanda Doğanın Korunmasında Kadının Rolü Ve Kırmızı-Yeşil Bir Mücadele: Ekofeminizm

Ilgın Yücel
Antalya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı, Antalya

İlkay Kutlar
Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Öğretim Ü.,

Giriş: Artan nüfus oranları ile birlikte tüketimde artış ve buna bağlı olarak doğal kaynaklarda hızla bir düşüş meydana gelmektedir. Mevcut nüfusun temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi ve sürdürülebilir bir yaşam standardı oluşturulabilmesi için, kaynakların doğru kullanımı ve korunması gerekmektedir. Tarih boyunca kadının 'üreten ve yaşatan' sıfatını taşıdığını, bu anlamda doğa ile ilişkilendirildiğini görüyoruz. Eski toplumlarda bir kadının ya da hayvanın gebeliğinin yeryüzünün bahardan önceki gebeliği gibi kutsal kabul edilmesi veya birçok günümüz toplumunda toprağın ve doğanın 'tabiat ana' olarak tanımlanması bu ilişkilendirmeye örnek gösterilebilir. Türkiye'de tarım sektöründe istihdam edilen nüfusun %44.4'ünü kadınlar oluşturmaktadır. Ayrıca tarım sektöründe istihdam edilen kadınların %79.9'u ücretsiz aile işçisi konumundadır. Kısaca kadınlar ev içi sorumluluklarının yanı sıra herhangi bir ücret almaksızın tarımsal üretim faaliyetlerine de işgücü olarak katılmaktadır. Gözlenen bu durum, kadına tüm dünyada büyük oranda atfedilen 'ailenin beslenmesinden sorumlu olma' pozisyonunu güçlendirmekte ve üstlendiği sorumluluğu arttırmaktadır.

Kuramsal Çerçeve: Bilinen tarih boyunca kadının, doğanın ve doğal kaynakların kullanılması ve korunmasında erkekten daha etkin rol oynadığı, bu anlamda çevreci eylemlerde ön saflarda yer aldığı gözlenmektedir. 18 yy. sonrası kadınların hak, özgürlük ve eşitlik taleplerinin politik bir düzleme taşınmasıyla feminizm; 1970lerde ise; çevre sorunlarına kadın bakış açısı ile yaklaşarak, kadın ve doğa arasındaki ortak sorunlardan ortak çözümlere ulaşılabileceğini iddia eden ekofeminizm kavramı ortaya çıkmıştır. İnsanlık tarihine baktığımızda avcılık-toplayıcılık dönemini eşitliğe dayalı bir üretim süreci olarak değerlendirebiliriz. Toplayıcılık rolünü üstlenen ve topraktan elde edilen ürünlerle birincil ihtiyaçlardan beslenmenin sağlanmasında etkin olan kadının, tohumun kullanılması ve üretimin sürdürülebilirliğini keşfi sonrasında tarımsal faaliyetler başlamıştır. Tarımsal faaliyetin kas gücü ve bir takım alet (saban, orak vb.) kullanımını gerektirdiği aşamalara gelmesi ile birlikte, erkeğin tarımsal faaliyette etkin olduğu dönem başlamış; bazı araştırmalara göre bu durum erkeğin doğa ve kadın üzerindeki tahakkümünün başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Bu noktada kadının doğa ve toprakla olan bağının erkekten daha kuvvetli olduğu, erkeğin ve kadının rollerinin; hayat alıcı ve hayat verici olarak şekillendiği söylenebilir. Yerleşik hayata geçiş ve toprağın işlenmesi süreçlerinden bugüne kadar baktığımızda, tarımsal faaliyette kadının etkin rol aldığını görüyoruz.

Çalışmanın Amacı ve Yöntemi: Bu çalışma ile kırsal alanda doğanın korunması konusunda kadının etkin rolü, kadın mücadelesi ve doğa mücadelesinin birleşimiyle ekolojik dengeye ve çevrenin korunmasına etkilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu kapsamda; literatür taraması üzerinden gidilmiş, daha önce konu ile ilgili yapılmış akademik çalışmalar derlenerek kadınların toprak ve doğa ile olan biyolojik ve imgesel benzerlikleri ile doğal kaynakların korunmasındaki rolleri incelenmiştir.

Sonuç ve Öneriler: Elde edilen verilere göre kadınlar kendilerine atfedilen 'ailenin beslenmesinden sorumlu olma' pozisyonu ile yaşamın belirleyici noktasında yer almaktadır. Doğal kaynakların korunması, toprağın işlenmesi ve sürdürülebilir tarımın uygulanabilmesi ve verimin artması gibi konular kadınlar için erkeklerden daha hissedilir olmaktadır. Yaşamın bu kadar belirleyici noktasında duran kadınların sürecin idaresi ve çözüm yolları için karar mekanizmalarında yer almaları; bunun için de doğal kaynakların korunması ile ilgili konularda eğitim faaliyetleri düzenlenmesi ve kadınların bu noktada bilinç düzeylerinin arttırılması ve birçok konuda donanımlı hale getirilmeleri gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Kırsal Alan, Tarım, Doğa, Kadın, Ekofeminizm.

Modern Yaşama Geçiş Sürecinde Mekân ve Zaman Bağlamında Türkiye'de Kadın

Ayşin Şişman
İstanbul Gedik Üniversitesi, Görsel İletişim Tasarım Bölümü, Öğretim Ü.

XX. yüzyılın başlarında İngiltere ve Amerika başta olmak üzere Batı dünyasında kadınlar, "kadın haklarının" siyasi safhası için mücadeleye başlamışlardı. Osmanlı İmparatorluğu'nda ise II. Meşrutiyet ve özellikle de İttihat-Terakki döneminde izlenen toplumsal politikalar ile eğitim ve sağlık alanlarında üniversite öğrenimine başlamış, mezun olan eğitimli kadınlar hukuki düzenlemeler ile çalışma hayatına katılmışlardır. Bu dönemde kadınlar daha yaygın olarak üniversitelerde eğitim hakkı, boşanma hakkı, devlet dairelerinde memur olma hakkı ve işçi olarak çalışma hakkı için gazete ve dergi çıkartarak, dernekler kurarak seslerini duyurmaya çalışmaktaydılar. Yaşanılan gelişmeler Türkiye'de kadın hareketi için başlangıçta önemli dönüm noktaları olarak kabul edilir. Kadının toplum içinde etkinliğinin artması ile kadınla ilgili olarak toplumda oluşturulan rol de önem kazanmaya başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti kuruluşunda radikal diyebileceğimiz hak kazanımları siyasi teoriler açısından tepeden inme ve devlet merkezli bir zorlama olarak görülse de, aslında bunun bir geçmişi ve mücadelesi olduğu açıktır.

Siyasi hayat ve toplumsal hayatta görünür olmaları daha çok cemiyetler vasıtasıyla olacaktır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında XIV. yüzyılın son çeyreğinden itibaren kendini gösteren cemiyetlerin yeni tezahürleri olan Türk Ocakları, Kadınlar Birliği Cemiyeti, Türk Tayyare Cemiyeti, Muallim Birlikleri ve Himaye-i Etfal Cemiyetleri halkın menfaatine uygun dernekler olarak bilinmektedir. 1932 yılından itibaren Türk Ocaklarının yerini yeni tip kamusal alan olarak görülen Halk Evleri alacak ve 1952 yılına kadar toplumsal ve kültürel dönüşüm için faaliyet göstereceklerdir. Cemiyetler ve kadının modernleşmesi arasındaki ilişki önemlidir. Cemiyetlerin çıkardığı dergi, gazete ve broşürlerden bunları takip etmek mümkündür.

Başta Halide Edip, Nezihe Muhiddin gibi Erken Cumhuriyet Dönemi kadın öncüler ile sonraki dönemlerin önemli kadınları İffet Halim Oruz, Halide Nusret Zorlutuna gibi yazarların makalelerinden, cemiyetlerdeki konuşmalarından ve hatıralarından alıntılar ile toplumsal hayatta kadın hareketinin değişen mekânlar ve zamanlar bağlamında 2000'ler Türkiye'sine uzanan dönüşümü bu çalışmada incelenecektir.

Anahtar Kelimeler; Kadın Hareketi, Kadınlar Birliği, Halk Evleri.

Türkiye'deki Kadın Çiftçilerin Sosyo-Ekonomik Durumu ve Mülkiyet Sorununa İlişkin Bir Araştırma

Ezgi Kovancı
Adıyaman Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü. Öğretim Ü., E-Posta:ezgi.kovanci@hotmail.com

Duygu Yıldız Karakoç
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İİBF. Araş.Gör., E-Posta:dyildiz@erzincan.edu.tr

Eski çağlardan beri toprakla özdeşleşen kadınlar, tarih içerisinde toprağı ehlileştirmekten, tohumların seçilip saklanmasına, gıda üretimini gerçekleştirmekten kaynakların verimli kullanılmasına kadar farklı birçok role sahip olmuştur. Tarımsal hayattaki bu aktif rolleri onları kırsal hayatta sürdürülebilirliğin ve gıda güvenliğinin sağlanması ve tarımsal emeğin yeniden üretimi gibi konularda temel aktörlerden biri haline getirmiştir. Günümüzde gelişmekte olan birçok ülkede ve Türkiye'de kadınlar işgücünün ve emeğin büyük kısmını üstlenmektedir. TÜİK 2019 verilerine göre tarımda çalışan 4 milyon 618 kişinin 1 milyon 920'sini yani %40'lık oranını kadınlar oluşturmaktadırlar. Tarım sektöründe yüksek orandaki kadın istihdamına karşın kadınlar sosyal güvenlikten yoksun biçimde ve ücret karşılığı olmadan emek harcamaktadırlar. Türkiye'de tarımsal verimlilik büyük oranda kadınlar tarafından sağlanırken yani tarımın kadınlaşması olgusu güçlü bir şekilde yaşanırken kadınlar hem hiçbir ücret almadan ya da erkeklere göre çok daha cüzi bir ücret karşılığında çalışmakta hem de genellikle sosyal güvenlikten yoksun olarak bu sektörde yer almaktadır. Yani tarımın kadınlaşması, kadınların tarımsal anlamda güçlenmesi anlamını taşımamaktadır. Aksine tarım sektörü kadınlar için kayıt dışı çalışmanın, emek sömürünün ve mülkiyetsizliğin yoğunlaştığı bir alan görünümündedir. Kadınların tarımda mülkiyetsizliği, emek verdikleri tarımsal alanlar üzerinde ya hiç mülkiyet hakkına sahip olamamaları ya da mülkiyetlerinin sınırlı olması anlamına gelmektedir.

2014 tarihli ve 6537 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda yapılan bir değişiklikle tarımsal arazilerin önlenmesi ve toprak verimliliğinin azalmaması için kişisel yetenek ve durumları göz önünde tutulmak şartıyla tespit edilen ehil mirasçıya tarımsal gelir değeri üzerinden devredilmesi karara bağlanmıştır. Bu durum ataerkil yapı içerisinde şekillenen erkek lehine karar alınmasını kolay hale getirebilecek bir iradenin sonucudur. Tarım sektöründe kadınlar toprağı ekip biçmelerine karşın, yetiştirilecek ürünle ilgili fikir beyan edip karar alamamaktadırlar. Karar alıcılar evin reisi olan erkekler, aşiret ağaları ya da devlettir. Ayrıca kadınların herhangi bir mülkiyete sahip olmaması verilen krediler ve finansal imkanlara, pazara erişimlerinin daha zor ve az olmasına neden olmaktadır. Çalışma bu kapsamda Türkiye'de tarım sektörü içerisinde yer alan kadınların sosyo-ekonomik durumlarını ve mülkiyet sorununu tartışmaya açmayı amaçlamaktadır. Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. Kırsalda kadının konumu ve mülkiyet sorununu içeren teorik kısımda ilgili literatürden ve FAO (Dünya Gıda ve Tarım Örgütü), UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı), ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) gibi uluslararası kuruluşların raporlarından yararlanılmıştır. Çalışmanın ikinci kısmında ise Türkiye'deki çiftçi kadınların sosyo-ekonomik durumları ve mülkiyete ilişkin yaşadıkları sorunlar ve engeller TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), TZOB (Türkiye Ziraat Odaları Birliği), İŞKUR gibi kurumlardan nicel veriler elde edilerek bölgeler bazında karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda Türkiye'de neoliberal ve eril politikalar ekseninde şekillenen tarım politikalarının kadınların tarımda mülkiyetsizleşmelerine neden olduğu, ataerkil yapının hâkim olduğu coğrafyalarda mülksüzleşmenin daha yaygın olduğu sonuçlarına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kırsal Kalkınma, Tarımın Kadınlaşması, Kadın Çiftçiler, Mülkiyet, Arazi Kullanımı.

Küresel Gıda Rejimine Feminist Bir Müdahale Olarak Agroekoloji: İmkânlar, Stratejiler, Eylemlilikler

Ayşe Kalav Köken

Akdeniz Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Araş. Gör., E-Posta: aysekalav@gmail.com

Küresel gıda sistemine karşı başka bir gıda ve tarım rejiminin mümkün olduğunu iddia eden bu çalışmada, gıdaya atfedilen politik, ekonomik, toplumsal, kültürel ve ekolojik anlamların ayırdına vararak bir taraftan mevcut gıda düzeninin sorunlarına işaret edilmekte diğer taraftan da bu yıkımların sebebi olan sistemin iyileştirebileceği, düzeltilebileceği ya da değiştirilebileceğinin umudu yeşertilmekte ve bunun mümkün olduğu öne sürülmektedir. Küreselleşme ve neoliberal politikalarla hegemonik hale gelen yoğun girdi (herbisit, pestisit, gübre, tohum) kullanımına dayalı ve monokültür ekimi destekleyen gıda rejiminin günümüzde ekolojik, toplumsal ve politik açıdan sürdürülemez olduğu tartışılmaktadır. Bu çalışma, toplumsal cinsiyet temelinde kadınların maruz kaldığı ayrımcı politikaları gıda sistemi üzerinden ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Tohumun biriktirilmesinden, toprağın hazırlanmasına ve oradan hasada kadar üretimin birçok aşamasında yer alan kadın üreticiler, kaynaklara erişimde, karar alma mekanizmalarına katılımda ve gıdaya erişimde ise ayrımcılıkla ve eşitsiz politikalarla karşılaşmaktadır. Bilgilerinin ve deneyimlerinin değersizleştirildiği monokültüre dayalı endüstriyel tarım modelinin karşısında kadınlar, biyoçeşitliliği koruyan ve ekolojiyle uyumlu bilgi ve pratiklerini unutmakla karşı karşıya bırakılmışlardır. Feminist gıda çalışmaları, bu noktada feminist bilgi, eşitlik, adalet ve demokrasi değerlerini yükselterek paradigmatik bir değişikliğe gitmenin önemini vurgulamaktadır. Biyoçeşitlilik, yoksulluk ve gıdaya erişim gibi konularda toplumsal cinsiyet temelli yaşanan eşitsizliklere karşı agroekolojiyi bir mücadele zemini olarak tanımlamaktadır. Ekolojik olarak sürdürülebilir ve adil bir toplumsal yapıyı kurgulayan bir bilim, pratik ve toplumsal hareket olarak agroekoloji toplumsal cinsiyet kaynaklı iktidar ilişkilerini ortadan kaldırmak için bir potansiyel olarak tartışılmaktadır. Agroekoloji ile kadınlara mevcut ekonomik sistem içinde daha fazla imkan yaratılmasından ziyade, üretimin ve yeniden üretimin görünür olduğu ve cinsler arasında eşit paylaştırıldığı yeni bir toplumsal formasyon amaçlanmaktadır. *Gıda hakkı*, *gıda demokrasisi* ve *gıda egemenliği* kavramları bağlamında kadınların tarımsal gıda üretim süreçlerinden dışlanma nedenlerinin ve süreçlerinin anlaşılması için kavramsal bir tartışma zemini oluşturmaktadır. Kadınların bilgisinin ve deneyimlerinin mekanize olmuş modern tarım öğretileriyle uyumlu olmamasından dolayı "ilkel" bulunduğu endüstriyel tarımın yarattığı *mono-kültür zihniyete* karşı agroekoloji, yerel ve geleneksel bu bilginin dayanışmacı, biyoçeşitliliğe saygılı ve ekolojiyle uyumlu değerlerini temel alarak mevcut üretim yapısının değişmesi için önemli bir alternatif tarımsal üretim biçimi önermektedir. Feminist bir yaklaşımla, kadınların bilgisi ve deneyimi bu geçişte yol gösterici olarak tarihsel saygınlığına kavuşturulmaktadır.

Çalışmanın sonuç bölümünde, dünyanın farklı bölgelerinde kadınların deneyimlediği agroekoloji uygulamalarına değinilerek başka bir gıda rejiminin imkânları ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gıda Çalışmaları, Agroekoloji, Kadın Deneyimi, Gıda Hakkı, Gıda Egemenliği

Kırsalda Kadınla Gerçekleştirilen Bir Projenin Sosyolojik Anatomisi:'Kültürel Miras Anadolu- Dokuz Kat, Dokuz Renk, Dokuz Zaman Projesi/ Çanakkale –Çamkalabak Köyü Örneği

Ayşenur Kurtoğlu
Kişisel Verileri Koruma Kurulu Üyesi, Öğretim Ü., aysenur.kurtoglu@uskudar.edu.tr

Sosyolojinin temel araştırma alanlarından biri olarak kültürel kimlikler konusu bakımından özel bir ilgiyi hak eden Çamkalabak Köyü, yedi mahalle olarak Unesco'nun belirlediği Kültürel Miras ölçütlerine uygun ender rastlanan bir dokuya sahiptir. Geçmişten beri asıl geçim kaynakları hayvancılık ve onun türevleri olarak peynir, süt, yoğurt, dokumacılık olan köylüler "Yörük Kültürü "ne ait özgün yaşama kodlarıyla da çevredeki diğer köylerden farklı özellikler göstermektedirler. Aile kurma ve yaşama biçimleri, gündelik hayatta kullandıkları eşyalar, kılık kıyafet ve giyinme biçimleri, din anlayışları, ahlaki hassasiyetleri, kültürel muhafazakârlıkları vs. gibi köyün özgün kültürel kimliğini, günlük yaşantının her yerinde gözlemlemek mümkündür. Köyün ülkemiz kültürüne katkısının önemli üretim alanlarından birisi de köylü kadınların yaptıkları dokumalardır. Çok çeşitli hikâyeleri barındıran bu dokumaların, yününün elde edilmesinden, boyamasına, tezgâhlarının kurulmasından motiflerinin gerektirdiği ustalık konusunda zengin bilgi ve beceriye sahiptirler.

Bildirinin konusu olan proje Ocak 2019-Mart 2019 tarihleri arasında Çanakkale/Ayvacık- Çamkalabak köyünde yaşayan Yörük kadınlarla gerçekleştirilmiştir. Çanakkale Kültürel Miras Derneği, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Üsküdar Üniversitesi ÜSÇÖZÜM Merkezi TC. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve TC. Tarım ve Orman Bakanlığı işbirliğinde gerçekleştirilen 'Kültürel Miras Anadolu- Dokuz Kat, Dokuz Renk, Dokuz Zaman" isimli projenin uygulama sürecinde alanda çalışılmış, hem nicel hem de nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır.

Bildirinin amacı, projenin oluşma ve uygulama aşamasında hem müellifi ve sanatçısının, hem de köylü dokuma ustası kadınların geçirdiği sürecin sosyolojik açıdan değerlendirilmesidir.

Proje gerçekleşme aşamalarında farklı noktalardan kaynaklanan ve olumlu ve olumsuz etkiler, kadınların kırsalda gerçekleştirmeye çalıştıkları projelerde nerelerde hangi handikaplarla karşılaştığı, alan dışına atılma gibi çeşitli sebepler de araştırma sürecinde gözlemlenmiştir. Kadınların önlerine çıkan barikatları aşma şekilleri dayanışmaları, işbirlikleri ve kendilerine olan inançları proje sürecindeki eğitim ve iletişim neticesinde dokumacılığı kendilerini var eden bir alan olarak yeniden keşfetmeleri gibi bir sonucu da getirmiştir. Kadınların yaptıkları işe karşı farkındalıklarını artıran projenin, başarılı bir iletişim örneği olarak kadınlara nasıl dokunduğu gözlemlenmiş, kadın projelerinin yerelle buluşmada nicelik kadar niteliğinin de ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmıştır.

Bildiride konu ettiğimiz projenin anlamlı bir tarafı da kadın girişimciliği alanına örnek olarak kadın kooperatifinin kurulması ile sonuçlanmış olmasıdır. Devletin önerdiği ve sayısının artırılmasını istediği kadın kooperatiflerinin kuruluş aşamasından itibaren, karşılaşılan zorluklar ve alandaki reel sonuçlardan devletin haberdar edilmesi önemli bir veri olarak gözlemlenmiştir.

Sonuç itibariyle, yerel kültürel miras, muhafazakar ve orijinal Yörük kimliği, yerelde uygulanan proje süreci ve kırsal kadın emeği gibi açılardan Çamkalabak köyü ve kadınlarının, sosyolojik araştırmalar için zengin bir veri alanı niteliği taşıdığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Proje, Kadın Emeği, Dokuma, Kültürel miras, Çamkalabak

Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın Kadın Sosyal Sınıfımız Eseri Üzerine

Barış Aydın
Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Öğretim Ü., E-Posta: barisaydin@gmail.com

Dr. Hikmet Kıvılcımlı, müthiş üretkenliği ve teorik maharetine rağmen kendisinin de oldukça müşteki olduğu bir biçimde Türkiye Solunda kâfi çapta aksisedaya mazhar olamamış ve kendi ifadesiyle bir susuş kumkumalığına maruz kalmıştır. Ömrünün üçte birini hapishanede geçirmiş olmasına rağmen olağanüstü zorlu şartlarda dahi teorik üretim iştahından ödün vermemiş ve ulaşabildiği kısıtlı kaynakları yerli bir sosyalist/komünist teorik birikim için işe koşmuştur. Bu teorik birikim iştiyakı solun yükselişe geçtiği dönemlerde hareketin geneline hâkim olan *acilcilik* tuzağına karşı onu bağışık kılmış, devrimin kapıda olduğu savıyla sol/sosyalist hareketin neredeyse tamamında süfli ve tali sorunlar gibi görülen meselelere de el atmasına imkan vermiştir. Türkiye'de dönemin sol/sosyalist hareketleri kadını adeta devrim yolunda bir yedek güç olarak fiziki güçten öte bir biçimde değerlendirmemiş, Engels'in ilkel dönemdeki en uğursuz toplumsal devrim olarak nitelediği kadının ev içine hapsedilmesinin yarattığı ataerki belasını da devrim sonrasında halledilebilecek yahut kendiliğinden çözülecek basit bir mesele gibi telakki etmişken Hikmet Kıvılcımlı konu üzerine zamanının çok ötesinde bir kavrayışı sahip Kadın Sosyal Sınıfımız başlıklı bir risale kaleme almıştır. Müstakil bir kadın siyasal özneleşmesinin yokluğu nedeniyle bu türden bir hareketin tazyikiyle değil Marx'a atıfla devrime dişi bir maya çalmak maksadıyla yazılmış olsa bile Kıvılcımlı'nın bu çalışması, dönemin hercümerci içinde oldukça ayrıksı niteliktedir.

Kıvılcımlı, kadın meselesini genel bir sınıfsal ezilmişlik çuvalına atmadan, kadınların tüm bu sınıfsallığı enine kesen bir biçimde her sınıf nezdinde hususen katmerli bir ezilmişliğe daha maruz kaldıkları tespitiyle devrinin bir hayli ötesindedir. Türkiye'nin sosyo-ekonomik geriliğinden kaynaklanan sorunların kadınlar söz konusu olduğunda daha da katmerli bir sömürü trajedisini beraberinde getirdiğine dikkat çeken Kıvılcımlı, mezkur üretim biçimi handikaplarının kadın meselesini perdeleyen karakterine dikkat çektiği gibi bu sorunu anlamadıkça hiçbir toplumsal konuya ayık olmanın da mümkün olmadığını dile getirmesiyle de istisnaidir. Dr. Hikmet Kıvılcımlı, dönemin cari siyasal sosyalleşmesinin hakim ataerkilliğinden sebep kimi zaman günümüzün politik doğruculuğunun süzgecine takılacak ifadeler zikretse bile egemen kültürün sınıfsallığı aşan çapta bir ataerki ve kadın düşmanlığı üzerine bina edildiğini vurgulamasıyla o dönemde örneği görülmemiş bir tavır ortaya koymuştur.

Bugünden bakıldığında Türkiye'de o dönemde izine rastlanmayan feminist literatüre göre Kıvılcımlı'nın yaklaşımını, tespitler bakımından kimi ortaklıklara sahip olsa bile Marksist anlayışın genel doğrularından ayrılmayan bir biçimde sorunun teşekküllü bir teorik artikülasyonla çözümü açısından hayli naif ve eksik olarak değerlendirmek mümkündür. Sonuç olarak bu çalışma, Kıvılcımlı'nın bu müstesna ve öncü metninin dönemin koşulları ve gelişmeleri nezdinde bir konumlandırmasını yapmak ve Türkiye'de bilhassa seksenler sonrasında gündem olmaya başlayan kadın meselesinin dönemin sol/sosyalist hareketleri nazarındaki yokluğuna dikkat çekerek mezkur metnin zamanını aşan ve özel niteliğine vurgu yapmak amacındadır.

Anahtar Kelimeler: Hikmet Kıvılcımlı, Kadın ve Sınıf, Ataerki, Anaerki, Ev İçi Emek.

İktidarın Kıskacında Groteskleşen Üç Kadın Karakter: The Favourite (Sarayın Gözdesi,2018)

Yüksel Doğan
Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Araş.Gör.

Toplumsal cinsiyet kalıpları tarihin birçok aşamasında iktidarın kendi ideolojisini yaygınlaştırmak, yeniden üretmek ve devamlılığını sağlamak amacıyla araç olarak kullandığı bir yöntemdir. İktidarlar ve birçok ideoloji kadın ve erkek ayrımından yola çıkarak toplumsal, kültürel, ekonomik, politik ve davranışsal kalıpları sadece fizyolojik farklılık ekseninde hem kadın hem de erkek bireylere dayatmaktadır. Bu davranış ve algı kalıpları eğitim, sosyal, ekonomik ve toplumsal yaşam yoluyla yinelenerek yeniden üretilmektedir. İdeolojilerin kurduğu hegemonyanın sürdürülebilir yapılarının en önemli bileşenlerinden biri olan toplumsal cinsiyet kalıplarının; benzer biçimlerde tarihin birçok evresinde kurumsal olarak örgütlenmesi ataerkil yapının herhangi bir ideolojiyle kurduğu organik bağı görünür kılması açısından önemlidir. Toplumsal cinsiyet kalıpları, erkeğin tarih boyunca otorite ve kural koyucu tüm kurumlarla ilişkilendirilerek kamusal alanın tüm mekânsal alanlarında söz sahibi ve erk sahibi olmasını olumlamaktadır. Bu alanlar dışında kalan; özel alanların ve onların uzantısı olan tüm mekânların kadına atfedilmesi, erkeğin alanlarına kadınların dahil olamaması ve kendisi için belirlenen kalıplar ya da alanlarda tutulmaya çalışılması ise yine toplumsal cinsiyetin yeniden üretilmesine hizmet etmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet kalıplarının herhangi bir alan, dönem veya eser üzerinden eleştirel bir gözle değerlendirilmesi aynı zamanda iktidarın tahakküm kurma biçimlerini de açığa çıkartacaktır.

Grotesk kavramı; özellikle edebiyat dünyasında karşılığını bulan; sıra dışı, farklı, biçimi bozuk, ucubemsi, insan ile hayvan arası tamamlanmamış formlar, bedenler için kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu yapı alışılmadık, yabancılaştırıcı ve alaycı bir ironiyle birleşerek Mikhail Bakhtin'in (2001) de vurguladığı gibi; iktidarın ve onların hegemonyasını sürdüren tüm resmi kurumların; gülmecenin ilerici ve başkaldırın atmosferinde dağılmasına ve eleştirel bir eksende değerlendirilmesine ön ayak olur (s.24).

Yorgos Lanthimos'un yönettiği *The Favourite (Sarayın Gözdesi, 2018),* 18.yy'ın İngiltere sarayında biri Kraliçe Anne, diğerleri onun gözde yardımcıları olan Leydi Sarah Churchill ve Abigail Masham'ın hayatına dair bir grotesk bir hikâye anlatır. Film hem dönemin saray iktidarının ürettiği toplumsal cinsiyet kalıplarının, kraliçe gibi soylu bir sınıf üyesi ve iktidar sahibi için bile geçerli olmasını göstermesi açısından hem de bunu gösterirken iktidarın ve onun ürettiği tüm ideolojiyi grotesk bir anlatı yapısı kurarak eleştirebilmesi açısından önemlidir. Erkek egemen anlayışın ürettiği tüm toplumsal yapılar, ona bağlı kurumlar ve bireyler grotesk bir üslupla perdeye yansımaktadır. Dönemin ürettiği toplumsal cinsiyet kalıplarına göre hareket eden kadınlar da sıkışmakta ve groteskleşmektedirler. Bir taraftan onların sıkışan kadın kimlikleri, oldukça samimi ve sahici bir hâl almaktadır.

Filmin hikâyesi, görüntü yönetimi ve diğer tüm sinematografik öğeleri metin analizi yoluyla grotesk ve toplumsal cinsiyet kavramları ekseninde tartışılacaktır. Böylece her dönemde kendine has bazı özellikler taşımalarına rağmen, ataerkil ideolojinin devamlılığını sağlayan toplumsal cinsiyet kalıplarının nasıl üretildiği ve sürdürüldüğü belirginleştirilecektir.

Anahtar Sözcükler: Grotesk, Toplumsal Cinsiyet, İktidar, Yorgos Lanthimos.

Elizabeth Gaskell'ın *Ruth* Romanında "Namus" Kavramı Odağında Toplumsal Cinsiyet Kalıpları ve Toplumsal Temsil Biçimleri

Damla Tanal Tatar
Akdeniz Üniversitesi Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim Dalı, Doktora Öğr.

Bu çalışmada edebiyat eserlerinde kadınlık ve erkekliğe dair toplumsal rollerin ve bu rolleri pekiştiren toplumsal değerlerin temsil biçimine odaklanılacaktır. Bu temsillerden hareketle söz konusu edebi eserlerin içinden çıktığı topluma ve döneme ilişkin önemli çözümlemeler sunacak metinler olduğu vurgulanmaktadır.

Bu bakış açısıyla, çalışmada Elizabeth Cleghorn Gaskell'in Ruth adlı romanı aile, toplumsal cinsiyet örüntüleri, gündelik hayatta kadın ve erkek arasında yeniden kurulan mikro iktidar biçimleri "namus" kavramı odağında çözümlenecektir. Elizabeth Cleghorn Gaskell 19. yüzyılda yaşamış İngiliz bir yazardır. 19. yüzyıl sanayileşme ile birlikte toplumun dönüştüğü ve toplumsal ayrışmanın belirginleştiği bir dönemdir. Ev ve iş yerinin birbirinden ayrılması, sanayileşmenin yarattığı sınıflı toplum yapısı ve farklılaşan kadınlık deneyimleri dönemin önemli gerçeklerindendir. Aynı zamanda bahsi geçen dönem katı toplumsal kuralları, değerleri ve normlarıyla kadınların hayatlarında yönlendirici ve belirleyici olmuştur. Bu ekonomik ve toplumsal dönüşüm dönemin İngiliz romanına da yansımıştır. Dönemin önde gelen kadın yazanlarından olan Elizabeth Gaskell da romanlarında sanayileşen İngiltere şehirlerini ve toplumsal hayatı konu edinmiştir. Kır ve kent ayrımı, çekilen sıkıntılar, sefalet ve sanayi şehirlerinin zor şartları, orta sınıf ve işçi sınıfı problemleri ve deneyimleri Gaskell'ın romanlarının temel tartışma alanlarını oluşturmaktadır. Gaskell'ın bu çalışmada incelenecek olan Ruth romanı, romana adını veren ve evlilik dışı çocuk dünyaya getiren kadın karakterin katı Viktoryen değerlerle mücadelesini ve toplumda kabul görme çabasını anlatmaktır. Romanın başında toplum tarafından dışlanan ve eleştirilen bir karakter olan Ruth, toplumda kabul görme adına kendisini dul bir kadın olarak tanıtır ve yaşadığı ilişkiyi bir günah olarak kabul ederek bu ilişkinin pişmanlığını romanın sonuna kadar sürdürür. Bu sebepledir ki Ruth kendini gönüllü bir işe adayarak evlilik dışı bir ilişkiden dünyaya gelmiş olan oğluna "onurlu" bir hayat sunma çabasına girer.

Ruth karakteri özelinde 19. yüzyıl İngiltere'sinde "namus" kavramının toplumsal anlamları ve ideolojik inşası kültür, inanç, eğitim ve aile bağlamında eleştirel bir yöntemle incelenecektir. Viktoryen kültürün kadına yüklediği roller, inanç sisteminin karakterler aracılığıyla vurgulanan bir baskı aygıtına dönüşmesi, eğitim ve aile bağlamında roman karakterlerinin toplumun değerlerine uygun bireylere dönüştürülmesi ve Ruth'un bir kadın olarak toplumun değerleri ile uyuşma ve bir kimlik edinme çabası irdelenecektir.

Konu bu çerçeveden hareketle ilgili metinlerin eleştirel söylem analizi ile çözümlenmesi yoluyla ele alınacaktır. Kadınlık, erkeklik, toplumsal cinsiyet kalıpları "namus" kavramına odaklanılarak irdelenecektir. Söz konusu bulgular güncel tartışmalardan hareketle eserin ortaya çıktığı dönem ve toplumsal yapı bağlamında derinlemesine tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, İnanç, Aile, Namus, İdeoloji, Eleştirel Söylem Analizi.

Osmanlı'da Kadının Sanatsal ve Entelektüel Yönüne Bakış: Kadın Hattatlar

Hilal Kazan
İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk-İslam Sanatları BD, Öğretim Ü.

Osmanlı toplumunda kadın üzerine yapılan çalışmalar daha ziyade saraya/hanedana mensup olanlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Tebâya mensup kadınların sosyal statüleri, sanatsal ve entelektüel yönleri üzerinde yapılan çalışmalar yeterli sayıda değildir. Bunun önemli amillerinin başında o devirdeki İslam kültürünün mahremiyete verdiği önem ve İslam öğretisinde mühim bir yer tutan tevazu anlayışı gelmektedir. Sanata ve edebiyata gönül verip bu alanlarda var olan kadınların tarihi süreç içerisinde belli bir dönemden sonra kendilerini çok belli etmedikleri sessizlik içinde sanatlarını icra ettikleri tahmin edilmektedir. Çünkü arşiv kaynaklı yapılan çeşitli çalışmalarda daha 16. asırda sarayda kehhâl denilen kadın göz hekimlerinin ve çeşitli müzik aletlerini çalan ve hayalbaz denen gölge oyununda mahir cariyelerin bulunduğu, Üsküdar'da fıtık ameliyatı yapan kadınların mevcudiyeti ile Sultanların edebiyat meclislerinde yer alan şairelerin varlığı tespit edilmiştir. Bu bildirinin konusu aynı asırdan başlayarak Cumhuriyetin ilanına kadar Osmanlı Devleti'nde temayüz etmiş kadın hattatlardır.

Bu çalışmanın önemli amaçlarından biri genel kanının aksine Osmanlı toplumundaki kadınların sanatsal ve estetik bakış açılarının varlığı ile bunların eserlerine yansımalarını göz önüne sermektir. Hüsnühat sanatı genellikle bir erkek sanatı olarak bilinir. Halbuki gerek kütüphanelerde gerekse arşivlerde yapılan çalışmalarda kadınların da bu sanata azımsanmayacak derecede katkılarının ve eserlerinin bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca tarihi mezarlıklarda tesadüf edilen "Kadın Hattat" mezartaşlarının da önemi çoktur. Son zamanlarda müzayede kataloglarında da kadın hattatların eserleri dolayısıyla varlığından haberdar olmaktayız. Hattat kadınların eserlerinin bir kısmı el yazması kitaplar ve Kur'an-ı Kerimler olduğu gibi diğer bir kısmının da çeşitli konuları ve metinleri içeren hüsnühat levhalarıdır. Yapılan araştırmalarda Osmanlı coğrafyasındaki kadın hattatların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Şimdiye kadar yüzden fazla kadın hattatın varlığı tespit edilmiştir. Bu kadınların bir kısmı XIX. asırda modern eğitime geçiş sürecinde kız mekteplerinde güzel yazı/hüsnühat hocalığı yaparak geçimlerini sağladıkları gibi bir diğer kısmı da elyazmaları istinsah ederek hayatlarını idame ettirmişlerdir. Kadın hattatların eserlerini onlu yaşlarda vermeye başladığı görülür. XVI. asırda yaşamış bir kadın hattatın onüç yaşında bir Kur'an-ı Kerim'i yazmayı tamamladığı, bir diğerinin onyedi yaşında üçüncü Kur'an-ı Kerimini yazarken vefat ettiğini görüyoruz. Yapılan araştırmalarda kadınların musiki, edebiyat ve hüsnühat dışında tezhip ve minyatür gibi diğer sanat dallarıyla meşgul olup eserler verdikleri bilgisine henüz ulaşılamamıştır. Bildiride bütün yönleriyle Osmanlı kadın hattatlarının sosyal statüleri, eğitimleri, hocaları ve eserleri ele alınıp çeşitli yönlerden analizler yapılarak konunun önemi ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadın Hattatlar, Osmanlı, Hüsnühat, Elyazmaları.

Performans Sanatında Bir Anlatı Aracı Olarak Bedenin Kullanımı

Özlem Örçen
Hacettepe Üniversitesi İletişim Bilimleri Doktora Programı Öğr., E-posta:oorcen@hotmail.com

Tarih boyunca beden iktidar mekanizmalarının denetim altına almaya çalıştığı unsurlardan biri olmuştur. Modern toplumlarda sözkonusu denetim mekanizmaları çok boyutlu bir hale gelmiştir. Özellikle toplumsal cinsiyet rollerinin belirgin hale gelmesinde etkili olan bu yöntemlere karşıt geliştirilen eleştiriler arasında performans ve bunun uygulayıcıları olan sanatçılar yer almaktadır.

Bu çalışmada amaç performans sanatında toplumsal cinsiyet eleştirisinin beden üzerinden nasıl yapıldığını ele alarak bedenin aynı zamanda özyaşamsal anlatının aracı haline nasıl geldiğini görünür kılmaya çalışmaktır. Performansta sanatçının kendi bedenini sanatın öznesi haline getirirken aynı zamanda bunu deneyimleyen kişi olarak bu deneyimle nasıl bir ilişki kurduğunu görünür kılmaya çalışmak amaçlar arasında yer almaktadır. Bu maksatla çalışma kapsamında derinlikli görüşme ve katılımcı gözlem yapılmıştır. Öte yandan toplumsal cinsiyet rollerine üretimleriyle karşı çıkan beden ve performans sanatçılarının bu yolla nasıl bir anlatı kurdukları Foucault' un biyoiktidar/biyopolitika tartışmaları ekseninde ele alınmaktadır. Çalışma, sanatçı Şükran Moral'ın üretimlerini odağına alarak sözkonusu üretimleri özyaşamsal anlatının unsurları olarak ele alıp incelemekte bu anlamıyla özgün bir nitelik taşımaktadır.

Çalışma iktidar ağları tarafından belirlenen toplumsal cinsiyet rollerinin beden üzerinden görünürlük kazandığı, performans alanında sanatçının kendi bedenini bir anlatı mecrasına dönüştürdüğü ve böylelikle iktidarın her türlü söyleminin üzerine yeni bir söylem üretildiği, kadın anlatısı olarak ele alınabilecek bu yeni söylemde sanatçının performansı deneyimleyen kişi olarak aynı zamanda özyaşamsal bir anlatı oluşturarak önemli bir yer edindiği çıkarımlarıyla sonlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadın Anlatıları, Özyaşamsal Anlatı, Toplumsal Cinsiyet, Beden, Performans.

Kırsalda Kadınla Gerçekleştirilen Bir Projenin Sosyolojik Anatomisi:'Kültürel Miras Anadolu- Dokuz Kat, Dokuz Renk, Dokuz Zaman Projesi/ Çanakkale –Çamkalabak Köyü Örneği

Ayşenur Kurtoğlu
KVKK Kurul üyesi, Öğretim Üyesi, E-Posta: aysenur.kurtoglu@uskudar.edu.tr

Sosyolojinin temel araştırma alanlarından biri olarak kültürel kimlikler konusu bakımından özel bir ilgiyi hak eden Çamkalabak Köyü, yedi mahalle olarak Unesco'nun belirlediği Kültürel Miras ölçütlerine uygun ender rastlanan bir dokuya sahiptir. Geçmişten beri asıl geçim kaynakları hayvancılık ve onun türevleri olarak peynir, süt, yoğurt, dokumacılık olan köylüler "Yörük Kültürü "ne ait özgün yaşama kodlarıyla da çevredeki diğer köylerden farklı özellikler göstermektedirler. Aile kurma ve yaşama biçimleri, gündelik hayatta kullandıkları eşyalar, kılık kıyafet ve giyinme biçimleri, din anlayışları, ahlaki hassasiyetleri, kültürel muhafazakârlıkları vs. gibi köyün özgün kültürel kimliğini, günlük yaşantının her yerinde gözlemlemek mümkündür. Köyün ülkemiz kültürüne katkısının önemli üretim alanlarından birisi de köylü kadınların yaptıkları dokumalardır. Çok çeşitli hikâyeleri barındıran bu dokumaların, yününün elde edilmesinden, boyamasına, tezgâhlarının kurulmasından motiflerinin gerektirdiği ustalık konusunda zengin bilgi ve beceriye sahiptirler.
Bildirinin konusu olan proje Ocak 2019-Mart 2019 tarihleri arasında Çanakkale/Ayvacık- Çamkalabak köyünde yaşayan Yörük kadınlarla gerçekleştirilmiştir. Çanakkale Kültürel Miras Derneği, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Üsküdar Üniversitesi ÜSÇÖZÜM Merkezi TC. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve TC. Tarım ve Orman Bakanlığı işbirliğinde gerçekleştirilen 'Kültürel Miras Anadolu- Dokuz Kat, Dokuz Renk, Dokuz Zaman" isimli projenin uygulama sürecinde alanda çalışılmış, hem nicel hem de nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır.
Bildirinin amacı, projenin oluşma ve uygulama aşamasında hem müellifi ve sanatçısının, hem de köylü dokuma ustası kadınların geçirdiği sürecin sosyolojik açıdan değerlendirilmesidir.
Proje gerçekleşme aşamalarında farklı noktalardan kaynaklanan ve olumlu ve olumsuz etkiler, kadınların kırsalda gerçekleştirmeye çalıştıkları projelerde nerelerde hangi handikaplarla karşılaştığı, alan dışına atılma gibi çeşitli sebepler de araştırma sürecinde gözlemlenmiştir. Kadınların önlerine çıkan barikatları aşma şekilleri dayanışmaları, işbirlikleri ve kendilerine olan inançları proje sürecindeki eğitim ve iletişim neticesinde dokumacılığı kendilerini var eden bir alan olarak yeniden keşfetmeleri gibi bir sonucu da getirmiştir. Kadınların yaptıkları işe karşı farkındalıklarını artıran projenin, başarılı bir iletişim örneği olarak kadınlara nasıl dokunduğu gözlemlenmiş, kadın projelerinin yerelle buluşmada nicelik kadar niteliğinin de ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmıştır.
Bildiride konu ettiğimiz projenin anlamlı bir tarafı da kadın girişimciliği alanına örnek olarak kadın kooperatifinin kurulması ile sonuçlanmış olmasıdır. Devletin önerdiği ve sayısının artırılmasını istediği kadın kooperatiflerinin kuruluş aşamasından itibaren, karşılaşılan zorluklar ve alandaki reel sonuçlardan devletin haberdar edilmesi önemli bir veri olarak gözlemlenmiştir.
Sonuç itibariyle, yerel kültürel miras, muhafazakâr ve orijinal Yörük kimliği, yerelde uygulanan proje süreci ve kırsal kadın emeği gibi açılardan Çamkalabak köyü ve kadınlarının, sosyolojik araştırmalar için zengin bir veri alanı niteliği taşıdığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Proje, Kadın Emeği, Dokuma, Kültürel miras, Çamkalabak